

OVER DE TEMPORA VAN DE IMPERA-
TIVUS EN DE CONJUNCTIVUS HORTA-
TIVUS-PROHIBITIVUS IN HET GRIEKS,

DOOR

A. POUTSMA

VERHANDELINGEN DER KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
AFDEELING LETTERKUNDE
NIEUWE REEKS, DEEL XXVII, No. 2

UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM 1928

Gaarne betuig ik ook op deze plaats mijn hartelike dank aan Prof. Dr. D. C. Hesseling voor zijn vriendelijke belangstelling in deze studie van mij en zijn goede wenken, waarmee ik mijn voordeel heb kunnen doen.

Het Engels van het 'Abstract' dank ik mijn broer H. Poutsma, die natuurlijk voor de inhoud daarvan generlei verantwoordelijkheid draagt.

ALB^s. POUTSMA.

Eine Schwierigkeit, die mit keiner anderen weder an häufigem Vorkommen noch an zähem Widerstreben zu vergleichen ist, bildet im Griechischen der Aorist in seinem Verhältniss zum Präsens und Imperfektum.

Blass, *Aorist und Imperfekt* (*Rhein. Mus.*, XLIV, 1889, p. 406).

§ 1. Het volgende betoog, een poging om tot klaarheid te komen op een gebied, waarvan een kenner als Blass heeft geschreven wat hierboven staat als motto, gaat uit van een paar passages in de Syntaxis van Apollonius Dyscolus over het karakter van Praesens en Aoristus Imperativi; om twee redenen. Primo is hier iemand aan het woord voor wie het Grieks moedertaal was en wiens getuigenis dus daarom alleen reeds van belang is; secundo stemt wat hij zegt in principe overeen met hetgeen moderne taalwetenschap in dezen onder meer leert; wat de waarde van zijn getuigenis natuurlijk verhoogt.

Ik heb dus gemeend te moeten beginnen met gelovig te zijn en, terwijl ik deze oude-nieuwe leer toets aan de literatuur van Homerus tot en met de Nieuwe Komēdie, voorzover ik die ken, aan dat geloof zolang mogelijk vast te moeten houden, trachtend vrij te blijven van gewrongen interpretatie, maar tevens gedachtig aan wat mijn ervaring in dezen mij heeft geleerd: dat menigmaal, wat aanvankelijk onbegrijpelijk scheen, bij herhaald zich verdiepen in de samenhang opgehelderd wordt.

Het is me voornamelijk te doen geweest om de tempora van de Imperativus en de Conjunctivus hort-prohib.; maar waar ik overeenstemming zag tussen deze en de andere Modi en de nominaalvormen, heb ik niet nagelaten ook deze in mijn betoog te betrekken.

Dit weinige zij genoeg ter inleiding: *propere ad rem*.

I.

HET KARAKTER VAN PRAES. EN AOR. IMPER. ENZ. IN HET ALGEMEEN.

a.

Volgens Apollonius.

§ 2. De bovenbedoelde passages in de Syntaxis van Apollonius luiden, met weglating van wat hier niet terzake doet, als volgt. 1. (*Περὶ συντάξεως*, p. 253, 6 sqq. Bkk): *ὁ ἀποφανόμενος οὕτω γράφει, σάρον, σκάπτει, ἐν παρα-*

τάσει τῆς διαθέσεως τὴν πρόσταξιν ποιεῖται. ὁ γε μὴν λέγων γράψον, σκάψον, οὐ μόνον τὸ μὴ γινόμενον¹⁾ προστάσει, ἀλλὰ καὶ τὸ γινόμενον ἐν παρατάσει ἀπαγορεύει, εἴ γε καὶ τοῖς γράφουσιν ἐν πλείονι χρόνῳ προσφωνοῦμεν τὸ γράψον, τοιοῦτόν τι φάσκοντες, μὴ ἐμμένειν τῇ παρατάσει, ἀνύσαι δὲ τὸ γράφειν. 2. (ibid. p. 70 sq.): εἰς τὸ γίνεσθαι οὐδ' ἢ γενέσθαι ἢ πρόσταξις γίνεται, εἰς μὲν παρατάσειν σκαπιέτω, εἰς δὲ συντελείωσιν σκαψάτω. D.i.: 1. „Hij die zich aldus uitlaat: γράφε, σάρον²⁾, σκάπτε, beveelt dit met dien verstande, dat er παρατάσις moet zijn van de uitvoering. Hij echter die zegt: γράψον, σκάψον, beveelt niet alleen hetgeen niet gedaan is (of: wordt), maar verbiedt ook, dat het gedaan wordt met παρατάσις. Hen immers die wat lang doen over het schrijven, voegen we toe: γράψον; waarmee we zo iets bedoelen als: dat ze niet moeten volharden in die παρατάσις, maar het schrijven ten einde brengen.” 2. „Met gedachte dus aan (toekomstig) bezig zijn te geschieden of totstandkomen wordt het bevel gegeven; denkt men aan παρατάσις: σκαπιέτω, denkt men aan συντελείωσις: σκαψάτω.”³⁾

1) Uhlig (*Gramm. Graeci*, II) geeft hier de voorkeur aan het Praesens „*optimi codicis*”; overigens wijkt zijn tekst in deze citaten niet af van die van Bekker.

2) = σαῖρε.

3) *πράττεισις* is hier = ‘zich-uitstrekking’, als beweging gedacht, niet als toestand, dus ± = ‘voortgang’, en is ten aanzien van de handeling zelf, wat ‘voortdaring’ is ten aanzien van de tijd waarin de handeling wordt verricht. — Zoals *πρόσταξιν ποιεῖται* is = *προστάσει*, zo is τὸ π. π. = τούτο (nl. het γράφειν enz.) *προστασσει*. Bij dit τούτο behoort ἐν παρατάσει, niet bij π. π., evenmin als het in: τὸ γινόμενον ἐν παρατάσει ἀπαγορεύει behoort bij ἀπαγορεύει. — ἐν παρατάσει is prakties = μετὰ παρατάσεως (Vgl. Schol. op Dion. Thrax, *Bekk. Anecd.*, II, p. 889, 21 sq.: Πρατατατικὸς ἐστὶ — nl. ὁ παρεληλυθὺς χρόνος — καὶ ὃν ὁ μὲν χρόνος παρωχηται, τὸ δὲ ἔργον μετὰ πρατάσεως πέπρακται). — Het tegendeel van παρατάσις: συντελείωσις (ook wel τελείωσις en συντέλεια, b.v. pag. 252. 6 en 18 sq.), is = ‘ten-einde-brenging’, ‘volvoering’, ‘totstandbrenging’, ‘totstandkoming’. Ik heb echter hierboven beide termen onvertaald gelaten en zal ze ook in het vervolg onvertaald gebruiken, evenals de overeenkomstige adjectiva en adverbia *πρατατικός* (— ὡς) en *συντελικός* (— ὡς), wanneer ze mij beter en gemakkelijker dienen dan bovengenoemde Nederlandse equivalenten of moderne termen als b.v. *duratief* en *perfectief*. — Wat voorts betreft mijn vertaling in de eerste passage van het dubbelzinnige *διάθεσις*, meen ik, dat ‘uitvoering’ de zin van dit woord hier beter weergeeft dan Buttman’s „*Handlung*” (Uhlig’s „*tempus*” begrijp ik niet), zoals ook in een passage op deze zelfde pag. 70, die ik, mede ter rechtvaardiging van mijn ingevoegd „toekomstig”, hier laat volgen. Polemiserend tegen de *γελοῖσι οἱ <μὴ> ὑπολαβόντες ῥήματα προστακτικὰ μέλλοντος χρόνου*, schrijft Apollonius o.a.: *ἅπαντα τὰ προστακτικὰ ἐγκειμένην ἔχει τὴν τοῦ μέλλοντος διάθεσιν, προστασσόμενα ἢ εἰς παρατατικὴν διάθεσιν ἢ εἰς [ὑπερ]συντελικήν*. Hierin is het eerste *διάθεσιν* = ‘voorstelling’ = *ἔννοιαν* enige regels verder in: *κατὰ τὴν τοῦ χρόνου ἔννοιαν* (waarmee vgl. op p. 250 sq.: *περὶ τῆς ἐγγινομένης χρονικῆς διαθέσεως ἐν τῇ ἐγκλίσει*) en: *εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος ἔννοιαν* en: *τῆς τοῦ μέλλοντος ἔννοιας*, en verwerp ik Buttman’s vertaling: „eine zukünftige *Handlung*” (*χρονικὴ διάθεσις* op p. 250 sq. vertaalt hij trouwens door „*Zeitbeziehung*”); voor het tweede echter laat *εἰς* m. i. deze opvatting niet toe, terwijl het uitstekend past bij „uitvoering”. — Overigens gebruikt Apollonius *διατιθέναι* in de zin van ‘handelen’, ‘bedrijven’, ‘verrichten’ daar waar hij subject en object aanduidt met *πρόσωπον διατιθέν* en *διατιθέμενον* (p. 127. 22 sq.).

b.

Toelichting, aanvulling, precisering.

§ 3. Het onderscheid dat Apollonius hier vaststelt tussen Praes. en Aor. Imper., is hetzelfde als wat bestaat tussen 'sterben' en 'ersterben' in Goethe's *Götz* (bij Delbrück, *Vergl. Syntax*, II, p. 231): „Ich sterbe, sterbe, und kann nicht ersterben" en tussen 'sterven' en 'sterven' in de volgende verzen van H. Salomonson: ¹⁾ „In 't plechtig bed lag, rimpeloud en bevend-tastend in het niet, ' Albertus, Heer van Leeuwendaal, die, stervende, niet sterven kon". Deze afhankelijke zin zou men dus in het Grieks zo kunnen weergeven: *ὅς οὐκ ἐδύνατ' ἀποθνήσκων θανεῖν*, niet ook, andersom: *ὅς οὐκ ἐδύνατ' ἀποθανῶν θνήσκειν*. En wel, niet omdat de tijdsfeer van het Part. Aor. altijd ligt vóór die van het hoofdwerkwoord, want dat is volstrekt niet altijd het geval, ²⁾ maar omdat het hier aankomt op de typiese tempora ter aanduiding van *παράτασις* en *συντελείωσις*. Zo beveelt Hercules zijn zoon: *Ἀλλά μ' ἔκ γε τῆσδε γῆς ' πόρθημενσον ὡς τάχιστα, μηδ' αὐτοῦ θάνω* (*Soph., Tr.* 801 sq.), omdat hij zich stervende voelt en niet in den vreemde de laatste adem wil uitblazen. Zo roept ook Rhesus' wagenmenner uit: *ὦ γαῖα πατρίς, πῶς ἄν ἐνθάνοίμ' σοι;* (*Rhesus* 869); het koor echter vermaant hem: *Μὴ θνήσχ'* = „Houd u niet bezig met (de gedachte aan) sterven" = „Verlang niet naar de dood", „Wil niet sterven." Zo zegt Orestes tot Pylades, die met hem wil sterven: *Μὴ σύνθνησκέ μοι*, maar Pylades tot Orestes: *Καὶ συγκατέκτανον γάρ, ... καὶ ξυνθανεῖν οὖν δεῖ με σοί.* (*Eur., Or.* 1075 en 1089 sqq.)

§ 4. In overeenstemming met deze karakterisering vinden we dus het Praesens daar waar uit de samenhang blijkt, dat de spreker heeft gedacht aan een voortgaand handelen. ³⁾ En wel:

1. *Praesens ingeval van voortzetting van een reeds begonnen handeling.* ⁴⁾

Vbb. *Οὕτω νῦν, φίλα τέκνα, φυλάσσετε* (*Hom., K* 192), waarin *οὕτω* wil zeggen: 'zoals ge reeds bezig zijt te doen.' *Ἀλλ' ὄνπερ ἄρχεις, ἄρχε* (*Soph., Aj.* 1107). *Ἔτι βαινέ πρόσσω. — ἔτι; — προβίβαζε, κούρα, πρόσσω.* (*id., Oed. C.* 179 sqq.). *Ἐῦγε, εὔγε! λέγε, λέγε!* (*Ar., Eccl.* 213) = „Bravo, bravo! ga door, ga door!" (Vgl. *Dem.* 45. 25, waar de spreker de *γραμματεὺς*,

¹⁾ Kerstnummer van *De Amsterdammer*, 1922, p. 14.

²⁾ Getuige vele andere vbb. en *Eur., Or.* 781: *Θανῶν γοῦν ὧδε κάλλιον θανεῖ*, waarin de gelijktijdigheid van *Θανῶν* met *θανεῖ* veel strikter is dan die van het Part. Praes. met zijn hoofdw. b.v. in *Soph., Oe. R.* 1456 sq.: *οὐ γὰρ ἄν ποτε ' θνήσκων ἐσώθην*. Maar *θνήσκων* is duidelijk *παρραττικῶς* gedacht, *Θανῶν* niet; *θνήσκων* beduidt: „terwijl ik stervende was", voor *Θανῶν* past een dergelijke vertaling niet.

³⁾ Met 'handelen' en 'handeling' wordt hier en in het vervolg steeds ook bedoeld 'toestand', in het algemeen alwat door een verbum wordt aangeduid; natuurlijk voorzover niet het tegendeel duidelijk is.

⁴⁾ Vgl. wat Headlam en Jackson schrijven in *The Class. Review* XVII, 1903, p. 295, en XVIII, p. 262 sq.

die aan het voorlezen is, in de rede valt en dan zegt: λέγε = „lees verder” of alleen: „verder”). Προσέχετε τὸν νοῦν (Plato, *Symp.* 217 B) = „Let op!” = ‘Blijft oplettend!’ Βάδιζε θᾶττον (Ar., *Ve.* 180).¹⁾ — Μὴ δ’ οὕτως... κλέπτε νόφ (Hom., *A.* 131 sq.)²⁾ Μὴ μ’ ἐκδίδασκε μηδὲ συμβούλευ ἔτι (Soph., *Oe. R.* 1370). Μὴ... ἰστόρει πλέον (*ibid.* 1165). Ἐμοὶ πιθοῦ. — μὴ πειθῶ ἂ μὴ δεῖ (*id.*, *Oe. C.* 1441 sq.; vanaf vs. 1414 is Antigone al aan het πείθειν). Οἷμοι κακῶν σῶν! — μὴ στέν’ ἐπ’ εὐνυχιασιν (Eur., *Hypsip.*; Suppl. Eur. ed. v. Arnim, p. 66, 31). Τί πάσχετε ὄνθορες; ἔσται ἔκπεπληγμένοι, ὧ πονηροί, μὴ σιωπᾶτ’ (Ar., *Pax* 383 sq.). Παῦε, παῦε, μὴ λέγε! (*id.*, *Ve.* 37). Ἄταρ ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη — παῦσαι καὶ μὴ πατέριζε (*ibid.*, 652) = „Vader’ niet!” of: „Schei uit met je ge-‘vader!’”, Μὴ δικάζον (Plato, *Euth.* 5 B) = „Zet het proces niet voort.” Θανάμαζω... — ἀλλὰ μὴ θανάμαζε (*id.*, *Symp.* 205 B); vgl. b.v. nog *Crito* 50 C, *Leg.* 1. 637 C; Xen., *A.* 1. 3. 2 sq.) Ζηλῶ σε... — ἀλλὰ... μὴ ζήλου (*id.*, *Symp.* 4. 45). Enzovoort.³⁾

2. Praesens incohativum-durativum.

§ 5. Moet de betrokkene de handeling nog beginnen en er korter of langer mee voortgaan, dan zal de spreker nu eens wel, dan eens niet aan het begin hebben gedacht. Vbb. van het laatste zijn: *Τοιαύτην ἔχετε*

1) Terloops zij bij dit vb. opgemerkt, dat natuurlijk het tempus niet bepaald wordt door het tempo waarin de handeling moet worden verricht. Men moet echter bij de (volstrekt niet schaarse) vbb. van Praesens Imper. + ταχέως (of een andere aanduiding van snelheid) in het oog houden, dat die aanduiding dikwijls niet betreft het tempo waarin de handeling moet worden verricht, maar betekent, dat men niet lang moet wachten met te beginnen. Als iemand b.v. zegt: Λέγε δὴ ταχέως of ὡς τάχιστα (Ar., *Lys.* 503, Plato, *Hipp. Maj.* 291 D), bedoelt hij niet, dat de toegesprokene rad moet spreken, maar dat hij gauw moet beginnen. Maar als iemand zegt: Βάδιζε θᾶττον of: Κίνει ταχέως τὰ γούνατα (*infra.* p. 7), dan bedoelt hij wel, dat de toegesprokene zich moet reppen.

2) Natuurlijk kan men in dit vb., evenals in de drie volgende en in menig ander, ook spreken van een Praesens de conatu; maar ook dan is de toegesprokene al bezig geweest met dat trachten.

3) In de gegeven vbb. moet iemand iets, waarmee hij bezig was, niet voortzetten; het komt ook voor, dat iemand met het niet-doen van iets moet doorgaan; b.v.: Ὡσπερ ἤρξω, μὴ ἀφίσσο τοῦ Θεσιτήτου (Plato, *Theaet.* 146 B). Vgl. hiermee b.v.: Μὴ, ὥσπερ ἐν τῷ τέως χρόνῳ εἰσισμένῳ ἐστέ, ἐπειδὴν καταψηφισάμενοι ἐξελέγησθε τοὺς ἀδικούντας, ἐν τῷ τιμήματι ἀζημίους ἀφίετε (*Lys.* 27. 16): de rechters moeten dus niet blijven ἀφιέναι, maar Socrates moet blijven niet-ἀφίεσθαι. Zie ook het laatste vb. in § 10, voorts het vb. uit de *Laches* aangehaald in § 5 en Gildersleeve, *Syntax of Classical Greek*, I, 415.

Nog zij opgemerkt, dat in het Praesens wel eens een toneelaanwijzing verborgen ligt. Wanneer b.v. in de *Medea* de paedagoog heeft gezegd, dat zijn meesteres οὐδὲν οἶδε τῶν νεωτέρων κακῶν (62), vraagt de voedster: τί δ’ ἔστιν, ὦ γεραίε; μὴ φθόνοι φράσαι. Uit dit Praesens mag men opmaken, dat de paedagoog door houding of gebaren te kennen heeft gegeven, dat hij er liever niet meer over wil spreken; wat hij vervolgens uitdrukkelijk zegt in zijn antwoord: Οὐδὲν μετέγνων καὶ τὰ πρόσθ’ εἰρημμένα. Waarop dan de voedster weer aandringt met: μὴ... κρύπτε σύνδουλον σέθεν. Zoals μὴ κρύπτε is: „blijf niet verbergen”, zo is μὴ φθόνοι: „blijf niet misgunnen”.

γνώμην περὶ ἔμοῦ (Xen., An. 7. 6. 35). Γωβρύας . . . ἀρχέτω αὐτῶν καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς' . . . ἡμεῖς δὲ καὶ ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πορευόμεθα (id., Cyr. 5. 3. 53). Καὶ μὴν, ὦ Λυσιμαχε, μὴ ἀφίεσός γε τὰνδρός (Plato, Lach. 181 A).¹⁾ Maar wanneer b.v. in de Philoctetes het koor wil, dat Neoptolemus niet doorgaat met een beschouwing, en zegt (201): εὔστομ' ἔχε παῖ, dan mogen wij vertálen: „wees stil”, maar wat het koor denkt en wij met onze vertaling bedoelen, is toch zonder twijfel: „word en blijf (een poosje) stil”. Of wanneer in diezelfde tragedie Neoptolemus tot Philoctetes zegt (1408): στείχε προοκύσας χθόνα, dan denkt hij bij στείχε m.i. natuurlikerwijze zelfs in de eerste plaats aan het begin van dat gaan. Zeker kan ik mij niet voorstellen, dat hij juist dit begin, waarmee de volgende handeling (het στείχειν) aansluit aan de voorafgaande (het προοκύσαι χθόνα), heeft overgeslagen en alleen gedacht aan de voortzetting na het begin. Andere vbb. zijn: Ἦδη (= „van nu af”) ἄρχε τῶν ἐμῶν γάμων (Eur., Hel. 1231). Τῷ τῆδε πρὶν ποί' ὄντι δοὺς πόσει τάδε ' πάλιν πρὸς οἴκους σπεῦδ' (ibid., 1438 sq.). Θάρρει = „Wees goedsmoeds” = ‘Vat en houd moed’ (Ar., Ra. 302; Xanthias tot Dionysus, die niet voor den dag durft komen). Καὶ μὴν ἐνύπνιον οἶομαί γ' ἑορακέναι ' νικητικόν. — λέγ' αὐτό. — τὸν νοῦν πρόσεχε δὴ = „let dan op” = ‘richt dan uw aandacht en houd ze gericht’ (Alexis, Com. fr. III p. 503 M = II fr. 272 K; vgl. Plato, Phil. 31 D, Soph. 262 E). Κίνει ταχέως τὰ γούνατα (Herodas, 7. 10; gezegd tot iemand die ligt of zit te slapen). Λέγε δ' ἐπτευθενί (Ps. Dem. 42. 26). — Met de Conj. hort. b.v.: Ἄλλ' ὦ τέκνον, χωρῶμεν . . . ἴωμεν (Soph., Ph. 635 sqq.; Philoctetes wil vóór alles weg uit Lemnos, wil vertrekken, d.i.: beginnen weg te gaan). Στείχωμεν (ibid. 1402). Δόλιος ἢ ναυκληρία! πάλιν πλέωμεν ἀκτίαν! (Eur. Hel. 1589 sq.).

§ 6. Het is dus met het Praesens Imper. (en Conj.) niet anders dan met het Imperfectum Indic., dat men ook zo dikwijls ontmoet, waar een handeling begonnen en voortgezet is geworden. B.v.: Ὡς δ' οὐκ ἐπέιθοντο, οἱ μὲν Κερκυραῖοι . . . ἐπολιόροκουν τὴν πόλιν (Thuc. 1. 26. 5, waar Classen-Steup vertálen: „obsidere coeperunt” en nog ruim een dozijn andere plaatsen bij Thuc. aanwijzen met zulk een „inkohatives Impf.”). Οὐκέτι τρία ἢ τέτταρα διεχέτην τὸ φάλαγγε ἀπ' ἀλλήλων, ἤνικα ἐπαιάνιζόν τε οἱ Ἕλληνες κτλ. = „. . . de paeaan aanhieven” en natuurlijk verder zongen (Xen., A. 1. 8. 17). Οἱ δὲ . . . πελτασταί . . . νομίσαντες φεύγειν (τοὺς πολεμίους) ἀνακραγόντες ἔθρον = „. . . gingen hard lopen” (ibid., 4. 8. 18; vgl. in 19: οἱ δὲ πολέμοι, ὡς ἤρξαντο θεῖν, οὐκέτι ἔστησαν, en in 1. 8. 18 dezelfde afwisseling van Impf. en de omschrijving met ἄρχεσθαι). ἀλαλάξαντες ἔθρον (ibid. 6. 5. 26). παιανίσαντες ἐπορεύοντο (4. 8. 16, waar onmiddellik, met

¹⁾ Lysimachus kende Socrates niet vóór dezen; aan een vroeger ἀφίεσθαι, dat Lysimachus niet moet voortzetten, kan Laches dus niet gedacht hebben, maar alleen aan een niet-ἀφίεσθαι in de toekomst. Het verschil met μὴ ἀφίεσο op die plaats in de Theaetetus in § 4 n. 3, is dus, dat dáár Socrates moet blijven niet-ἀφίεσθαι, hier Lysimachus blijvend niet-ἀφίεσθαι.

hetzelfde Impf., maar zónder gedachte aan het begin, volgt: *καὶ Χειρίσσοφος μὲν καὶ Ξενοφῶν . . . τῆς τῶν πολεμίων φάλαγγος ἔξω γινόμενοι ἐπορεύοντο*). *Παιανίσαντες ἐπῆσαν* -- *οἱ δὲ πολέμοι οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' ἐκ πλέονος ἢ τὸ πρόσθεν ἔφηνον* (ibid. 1. 10. 10 sq.; ἔφηνον ook zo b.v. *Hell.* 3. 5. 19; 4. 2. 23, 4. 3; 5. 1. 27, 2. 31, 3. 6, gedeeltelik met de v.l. ἔφηνον; in 5. 3. 6 ἔφηνον ook zonder gedachte aan het begin). *Προσευξάμενος Ἔστια . . . ὠρμᾶτο* (id., *Cyr.* 1. 6. 1). *Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθύς ἐπὶ Σάρδεϊς ἦγε* (ibid., 7. 2. 2; zo, met εὐθύς of εὐθέως, ook elders een Impf., b.v. *Cyr.* 3. 2. 11; *Hell.* 4. 4. 10; *A.* 6. 2. 8; *Ar., Ra.* 504 sq.). *Καὶ ἡμῶν οἱ πολλοὶ τέως μὲν ἐπεικῶς οἰοί τε ἦσαν κατέχειν τὸ μὴ δακρύνειν, ὡς δὲ εἶδομεν πίνοντά τε καὶ πεπωκότα, οὐκέτι, ἀλλ' ἐμοῦγε . . . καὶ αὐτοῦ ἀστακτὴ ἐχώρει τὰ δάκρυα* = „begonnen de tranen te stromen” (Plato, *Phaedo* 117 C). *Ἄμα ταῦτα λέγων ὑπεγέλα* (id., *Charm.* 162 B). *Καὶ γὰρ μὲν ἐγέλων* (*Lys.* 1. 13). *Καὶ ὑμεῖς ἐγελάτε* = „en gij aan het lachen”, (*Dem.*, 19. 46). — Incoh.-dur. zijn ook het Part. en de Infin. Praes. in: *οἱ θάπτον πλουτοῦντες* (*Lys.* 12. 56) en: *Τὸ . . . ἐξαίφνης ἄγαν οὕτως ὑπερπλουτεῖν . . . πρὸς ἀνδρὸς οὐδὲν ὑγιές ἐστιν εἰρηασμένου* (*Ar., Pl.*, 353 sq.).¹⁾

3. Praesens durativum-finitivum.

§ 7. Ook als de spreker denkt aan voortzetting en einde, gebruikt hij het Praesens. B.v.: *Μίμνει* . . . , *εἰς ὃ κε ράστω . . . ἔλωμεν* (*Hom.*, *B* 33 1sq.). *Ἔρχεσθ', ὄφρα χῆκησθε μετὰ Τρωῶας καὶ Ἀχαιοῦς* = „Gaat . . .” = ‘vertrekt en gaat voort . . .’ (id., *Y* 24; hier is dus gedacht aan begin en voortzetting en eind). *Ἔως ἀνῆ τὸ πῆμα τοῦτο . . . , σφῶν' αὐτά (nl. τὰ τόξα) καὶ φύλασσε* (*Soph.*, *Ph.* 764 sqq.). *Μέχρι δ' ἂν ἐγὼ ἦκω, αἱ σπονδαὶ μερόντων* (*Xen.*, *A.* 2. 3. 24). *Περιμένετε ἔσθ' ἂν ἐγὼ ἔλθω* (ibid. 5. 1. 4). En met de Conj. hort.: *Μὴ ἀφιώμεθα τοῖν ἀνδρῶν, ἕως ἂν ἡμῖν ἐκφανῆτον* (Plato, *Euthyd.* 288 C). Voor de Indic. is het voldoende te herinneren aan de regel, dat in de hoofdzin waarvan een ‘totdat’-zin met het verleden als tijdsfeer afhangt, het Impf. staat.¹⁾

¹⁾ Het zal duidelijk zijn, dat ik niet beaam de mening, dat bij het Imperfectum nooit werd gedacht aan begin of eind van de handeling. (Vgl. b.v. wat Herbig in zijn bekend artikel over *Aktionsart und Zeitstufe*, *I. F.*, VI, 1896, p. 209, schrijft naar aanleiding van *Hom.*, *Ξ* 428 sq.). Het komt mij voor, dat men dit alleen kan volhouden door middel van een ‘petitio principii’, d. w. z. als men a priori vaststelt, dat het Impf. steeds symbool is van de voorstelling van onbegrensde *παράτασις*, d. i. zónder dat daarbij tevens gedacht is aan begin of eind, ook dan, wanneer men uit het verband natuurlikerwijze opmaakt, dat de spreker of schrijver wél aan een van de twee termini of aan beide heeft gedacht; ja zelfs als hij ze met zo veel woorden aanwijst door een afhankelijke zin, een participiaalconstructie, een adverbium (b.v. *ἐντελευσέναι*, supra, p. 7 med.), of hoe dan ook.

Evenmin kan ik onderschrijven wat Blass (*t. a. p.*, pag. 425) als regel stelt: „die Dauer bis zu einem bestimmten Ziele, überhaupt die Dauer bis zu —, wird durch den Aorist ausgedrückt” (met een restrictie die hier niet terzake doet). Het aanduiden van duur — of liever van de gedachte bij de spreker aan *παράτασις*, van de voorstelling daarvan — is toch juist niet van de Aor. de typiese functie, maar van Praesens en Imperfectum. Vgl. § 11.

Noch acht ik geheel juist, wat F. Hartmann schrijft in zijn artikel *Aorist und Imperfekt*

4. *Praesens iterativum.*

§ 8. De spreker kan ook denken aan voortzetting met onderbreking, dus aan herhaling, hetzij de toegesprokene al doet (of niet doet) wat hij moet doen (of niet doen), hetzij hij daarmee nog moet beginnen. Zulk een Praesens kan dan vertegenwoordigen een reeks van Praesentia of een reeks van Aoristi, γράφει dus een reeks van γράφει's of van γράφον's. Een vb. van het eerste is: Βουλεύου βραδέως (Iso.? 1. 34), van het tweede: Ἐμοῦ γε ἀκούων ἐπιλαμβάνου, εἴαν τι σοι δοκῶ μὴ καλῶς λέγειν. (Plato, Gorg. 506 B; evenzo Hipp. maj. 287 A: ἀντιλαμβάνου en kort te voren: εἴαν ἀντιλαμβάνωμαι en βούλομαι ἀντιλαμβάνεσθαι.¹⁾

5. *Aoristus in verschillende schakering.*

§ 9. Het karakter van de Aoristus als *συντελικὸς χρόνος* in tegenstelling met het Praesens als *παρατακτικὸς χρόνος* komt duidelijk uit in voorbeelden als: Δῆσον αὐτὸν καὶ ἔπειτ'... φύλαττε: (Ar., Th. 930 sqq.). Παῖ, λαβὲ τὸ βιβλίον καὶ λέγε (Plato, Theaet. 143 C). Παῦσαι δ' ἐλέγχων, πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει (id., Gorg. 486 C). Immers het 'binden', 'nemen', 'ophou-

im Griechischen (Neue Jhrb. f. d. klass. Alt, 1919, p. 332; ik spatieer): „ἀπέπλει kann unter Umständen für ἀπέπλευσε eintreten, der Unterschied liegt nur darin, dass das Imperfekt den Beginn der Fahrt hervorhebt und den weiteren Verlauf, der in der verschiedensten Weise gestört oder gehindert werden kann, unerwähnt lässt oder nicht berücksichtigt, während ἀπέπλευσε ausdrücklich sagt, dass die Abfahrt zustande kam". Naar mijn mening zal iemand het Impf. o.a. juist dan gebruiken, als hij wél denkt aan het verdere verloop van de handeling en dit door de verbaalvorm te kennen wenst te geven. Hij zal dus b.v. ἀπέπλει zeggen, wanneer hij van plan is erop te laten volgen, dat het de man onderweg moeilijk of onmogelijk gemaakt is zijn reis ten einde te brengen (vgl. b.v. Xen. A. 2. 6. 2 sq.), daarentegen ἀπέπλευσε, wanneer dat niet in hem opkomt (b.v. ibid. 1. 4. 7). Vgl. overigens § 57 noot.

¹⁾ Volgens Thumb, *Handbuch der neugriechischen Volkssprache*, p. 72 sq., en Wackernagel, *Vorlesungen über Syntax*, 1, p. 174, wordt ook in het tegenwoordige Grieks de Aor. niet, het Praes. wel iteratief gebruikt en bovendien, volgens Thumb, ook bij „dauernde Handlung” (waarvan hij intussen niet, zoals van het iteratieve gebruik, een voorbeeld geeft). Hier is bij mij, onkundig als ik in dezen ben, de volgende vraag gerezen. In zijn *Erläuterungen zu meiner griechischen Schulgrammatik*² schrijft G. Curtius, polemiserend tegen Thurot, die beweerd had, dat de keuze, elk oogenblik, tussen Praesens en Aoristus volgens de theorie van Curtius postuleert een „effort de réflexion incompatible avec la rapidité de la parole”, op p. 182: „Ein Slawe spricht nicht langsamer als ein Deutscher, und doch macht er derartige Unterscheidungen mit der grössten Sicherheit, auch der ungebildete”. (Ik spatieer). Mijn vraag nu is: geldt dit ook voor de tegenwoordige Grieken? Wordt, zo bedoel ik het, genoemd verschil tussen Praes. en Aor. algemeen en standvastig in acht genomen? Of is het er misschien zo mee gesteld als met het gebruik van Impf. en Aor., waarmotrent K. Dieterich op p. 241 van zijn *Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache* schrijft, dat ze „im Neugriechischen mit der gleichen Strenge und Konsequenz auseinandergehalten (werden), wie im Altgriechischen, und wie im Französischen das Imparfait und Passé défini” — welke vergelijking mij nu juist heeft doen twifelen aan die strengheid en konsekwentie. (Wat het Oudgrieks betreft, vgl. wederom beneden § 57 noot).

den met' moet eerst volvoerd worden en daarna moeten het 'bewaken', 'lezen', 'beoefenen' worden begonnen en voortgezet; zodat men *δήσον καί, λαβὲ καί, παῦσαι καί* kan vervangen door *δήσας, λαβών, παυσάμενος*.

Niet minder duidelijk komt het uit in voorbeelden als de volgende, waarin geen sprake is van zulk een voorafgaan. *Μηδὲν μὲγ' εἴπης* (Soph., *Aj.* 386) = „Zeg niets schrikkeliks”: het koor wil *συντελείωσις* voorkomen, d.w.z.: het wil, dat niet tot uiting komt het erge woord waaraan Ajax dacht, toen hij zei (384): *Ἴδοιμι νῦν νιν* (nl. Odusseus) *καίπερ ὧδ' ἀτώμενοσ*. (Evenzo Soph., *El.* 830: *μηδὲν μὲγ' ἀύσης*). *Μηδέ γε εἴπης* (Plato, *Laches* 197 D) = „Zeg inderdaad ook niets”: Laches had gezegd: *Οὐδὲν ἐρῶ πρὸς ταῦτα*, en Socrates raadt hem nu aan, dit woord in vervulling te doen gaan, anders gezegd: de daad bij het woord te voegen. *Τοῦτό μοι μηκέτι εἴπης* (id., *Lys.* 204 B) = „Zeg me dat maar niet meer”: Socrates had Lysis al welsprekend zien blozen in antwoord op een verzoek hem te zeggen, wie hij *καλός* vond, en daarom behoeft Lysis nu nu niet meer te voldoen aan dat verzoek. — *Μή . . . ἀποστραφῆς* (Soph., *Oe. R.* 326): Tiresias is al bezig te *ἀποστρέφεισθαι* en het koor wil nu, dat het niet komt tot *ἀποστραφῆναι*, tot definitief, *συντελικῶς*, 'zich afwenden'. Evenzo m.m.: *Μή μ' ἐπίσχης* (id., *Oe. C.* 1432): Antigone is al van vs. 1416 af bezig met *ἐπίσχειν*. *Μή . . . ἐκκλέψης λόγον* (id., *Tr.* 436 sq.): het *ἐκκλέπτειν*, waarvan Deïanira Lichas verdenkt, moet geen *ἐκκλέψαι* worden. *Μή . . . ἔλθης* (id., *Ph.* 1181), na *ἴωμεν ἴωμεν* (1179). *Μήτοι μ' ἀτιμάσης* (id., *Ant.* 544): Ismene vreest, dat deze strijd met haar zuster uit zal lopen op *ἀτιμάσαι*. (Evenzo *Ae., Pr.* 783, Soph., *Oe. C.* 49, Plato, *Euth.* 15 D, waar Socrates wel heeft gemerkt, dat Euthyphro de discussie niet wil voortzetten: *Εἰς αὐθις τοίνυν, ὦ Σώκράτες*, zegt hij, *νῦν γὰρ σπεύδω ποι καί μοι ὦρα ἀπιέναι*, nadat S. nog eens had aangedrongen met de Aoristi: *Εἰπέ οὖν, . . . καὶ μὴ ἀποκρούρη ὃ τι αὐτὸ ἤγη*). *Οἴκτειρε δ', ὦ μητέρα, με μηδὲ . . . παῖδα σὸν κατακάνης* (Eur., *Ba.* 1120 sq.): vgl. 1114: *πρώτη δὲ μήτηρ . . . προσπίπτει νιν*. (Evenzo ook de Opt. Aor. in 1115 sq.: *ὃ δὲ μίτραν κόμης ἄπο ' ἔρριπεν, ὡς νιν . . . μὴ κτάνου.*) *Μὴ φροντίσης* (Ar., *Ve.* 25): Xanthias had een bezorgde vraag gedaan. *Ὁ δ' ἴσως ἂν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, . . . , μηδὲν τοῦτο ἀνήσητε* (Xen., *Cyr.* 6.1.17): de vrees, mag ook hier niet postvatten, zich vastzetten, evenmin als bij Xanthias. Andere vbb. zijn: *Ae., Pr.* 625; Soph., *Oe. C.* 142, 515, *Ph.* 789, 809; Eur., *Heracl.* 248, *Ph.* 1077; Ar., *Eq.* 1356, *Lys.* 189 sq., 714, 733, 915, 1036; Plato, *Soph.* 217 C, 242 A.

Terwijl dus de spreker bij het Praesens (volgens § 4) denkt: 'zet niet voort', denkt hij bij de Aoristus: 'laat het niet komen tot . . .' of iets dergelijks; het is dus een verhouding van dezelfde aard als tussen Impf. de conatu en Aor. de effectu. Men vindt de twee verenigd b.v. in Hom., *Ω* 560 sqq., waar Achilles begint met: *Μηκέτι νῦν μ' ἐρέδιζε*, maar eindigt met: *Τῷ νῦν μή μοι μάλλον ἐν ἄλγεσι θυμὸν δρίνης*, en Soph., *Oe. C.* 731: *μήτ' ἀκνεῖτε μήτ' ἀφήτ' ἔπος κακόν*. Creon heeft namelijk vrees gelezen in

de ogen van het koor (729 sq.); *μη̄ ὀκνεῖτε* is dus hier = „blijft niet in het onzekere (omtrent mijn bedoelingen).” Daarentegen ducht hij op zijn beurt, dat metterdaad losgelaten zal worden, tot uiting zal komen, het boze woord, dat die onzekerheid op de lippen zou kunnen brengen.

Natuurlijk komt het in de praktijk veelal op hetzelfde neer, of men iets niet moet voortzetten, of het niet ten einde moet brengen, niet moet volvoeren, niet definitief moet maken. Ook zal heel dikwijls de ene voorstelling even aannemelijk zijn als de andere. Maar desniettemin blijft de ene voorstelling verschillen van de andere. Vgl. overigens over dit punt hoofdstuk II c, in 't bijzonder § § 40/42.

§ 10. Ook de schakeringen die modern ¹⁾ taalgevoel bij de Aoristus onderscheidt, laten zich begripelikerwijze bij de Imperativus evengoed aanwijzen als bij de andere Modi en de nominaalvormen. Zo is *λαβέ* in het tweede vb. in § 9 een duidelijke moment-Aoristus. Ingressief, en wel: ingr.-perfectief, dus zonder dat tevens aan *παράτασις* is gedacht — in tegenstelling met incoh.-duratief (§ 5)²⁾ — is hij b.v. in: *Ἀλγησον ἦπαρ ἐνδίκους ὀνειδέσειν* (Ae., *Eum.* 135) evengoed als in: *Ἠλγησ' ἀκούσας.. πῆματα* (id., *Pers.* 844; vgl. 845 sq.: *Ἔ δαῖμον, ὡς με πόλλ' ἐσέρχεται κακῶν' ἄλγη.*). Andere vbb. zijn: *Φρονήσατ'* (id., *Eum.* 115) = „Komt tot bezinning”, „Ontwaakt”. Daarentegen: *Φρόνει μὲν ὡς ταρβοῦσα μὴ ἀμελεῖν θεῶν* (id., *Su.* 773) = „Denk eraan”, „Houd in gedachte”. *Ἐλεήσατε* (Lys. 4. 20) = „Hebt medelijden” in de zin van: ‘Krijgt medelijden’. Daarentegen:

1) Wat echter de Aor. ingr. betreft, staat reeds bij Aristoteles (*Eth. Nic.* 1173 a b, waar hij degenen die *τὴν ἡδονὴν κίνησιν καὶ γένεσιν ἀποφαίνειν πειρῶνται*, bestrijdt met het argument, dat aan iedere beweging en wording *τάχης καὶ βραδυτής* eigen is. *τῇ δ' ἡδονῇ τούτων οὐδέτερον ὑπάρχει*) dit authentieke getuigenis: *ἦσθῆναι μὲν γὰρ ἔστι ταχέως, ὡσπερ ὀργισθῆναι, ἦδεσθαι δ' οὐ— μεταβάλλειν μὲν οὖν εἰς τὴν ἡδονὴν ταχέως καὶ βραδέως ἔστιν, ἐνεργεῖν δὲ κατ' αὐτὴν οὐκ ἔστιν ταχέως, λέγω δ' ἦδεσθαι.* (De aanwijzing van deze plaats dank ik Riemann in *Mélanges Graux*, p. 586 n. 3).

2) Ter vergelijking met sommige van de in § 6 gegeven vbb. kunnen de volgende dienen. *Ἦνίκα δ' ἀπέτχον ἀλλήλων ἕσον στάδιον, ἀλαλάξαντες οἱ Θηβαῖοι δρόμῳ ὁμόσε ἐφέροντο. ὡς δὲ τριῶν ἔτι πλέθρων ἐν μέσῳ οὐτων ἀντεξέδραμον* (Xen., *H.* 4. 3. 17). *Ἰδόντες τὰς τῶν Ἀθηναίων τριήρεις εὐσας—πρὸς τῷ λιμένι, ἔφυγον εἰς τὴν γῆν* (*ibid.*, 1. 1. 17; evenzo *ἔφυγον* in 1. 5. 14; 4. 3. 7, 6. 4; 5. 4. 45: *ἐπί—ἀφίκοντο—, κἀκείνοι—ἔφυγον*; 6. 5. 10; 7. 2. 23, met de v.l. *ἔφηνον*, 4. 13). *Καὶ ὁ Σιμμίας γελάσας... ἔφη· οὐ πάνυ γέ με νυνδὴ γελασεῖοντα ἐποίησας γελάσαι* (Plato, *Phaedo* 64 AB). *Οὐτ'... οὐθ' ὁ μὴ ἐπιεικὴς πλουτήσας εὐκόλως ποτ' ἂν ἐαυτῷ γένοιτο* (id., *Rep.* 1. 330 A). *Εἰς ὁμόνοιαν ἠύχεσθε καταστῆναι τὴν πόλιν μάλλον ἢ τὴν μὲν πόλιν στασιάσαι, τοὺς δὲ λέγοντας ταχέως πλουτῆσαι* (Lys. 18. 18).

Wat overigens de termen 'ingressief-perfectief' en 'incohatief-duratief' betreft: 'incohare' is het typiese verbum voor dat 'beginnen' dat het tegendeel is van 'ten einde brengen', 'totstandbrengen' = 'perficere'; met 'perfectief' gecombineerd zou 'incohatief' dus geven *contradictio in adiecto*, terwijl het, verbonden met 'duratief', accentueert, dat de verbaalvorm *op zich zelf* (Praes. en Impf.) in het onzekere laat, of de spreker of schrijver heeft gedacht aan ten einde brengen of totstandkomen.

'Αντιβολήσει καὶ ἰκετεύσει ὑμᾶς' μὴ ἐλεῖτε (Lys.?, 6. 55) = „Hebt geen medelijden” in de zin van: 'wordt en blijft zonder medelijden', dus = 'laat u niet vermurwen'. Πρόσχετε τὸν νοῦν (Ar., Eq. 504) = „Let op” in de zin van: 'richt uw aandacht op . . .'. Evenzo: Πρόσχωμεν τὸν νοῦν (Plato, Lys. 219 B). Daarentegen het Praes. b.v. op de plaatsen boven (pp. 6 en 7) vermeld. Ὑποσχεῖτω (Plato, Prot. 338 D) = „Hij neme op zich”. Daarentegen: Ὑπεσχεῖτω (id., Leg. 9. 872 C) = „Hij hebbe op zich” = „Hij zij onderworpen aan”. Μὴ θορυβήσητε (id., Ap. 20 E) = „Wordt niet rumoerig”. Socrates vermoedt namelijk, dat dit wèl zal gebeuren, wanneer het zal schijnen, dat hij aan het grootspreken is (ἐὰν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν). Doch in 30 C, na dat uitdagende: ἢ πείθεσθε Ἀντίω ἢ μὴ, καὶ ἢ ἀφίετε ἢ μὴ κτλ., zegt hij: Μὴ θορυβεῖτε. = „Blijft niet rumoerig”. „Maakt niet zo'n lawaai”; want dan zijn de rechters al aan het θορυβεῖν, zoals duidelijk blijkt, dunkt mij, uit hetgeen hij er op laat volgen: μέλλω γὰρ οὖν ἅττα ὑμῖν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ἐφ' οἷς ἴσως βοήσεται. Daarentegen beduidt deze zelfde prohibitivus in: Καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες (ibid. 21 A), waarmee Socrates herinnert aan zijn μὴ θορυβήσητε van daareven, mijns inziens: „blijft niet - θορυβεῖν (vgl. § 5 noot 3) = „blijft niet-rumoerig”, „gaat door met niet-rumoerig te zijn”, een niet overbodige vermaning, nu het hoge woord, ὁ μέγας λόγος, eruit moet en de rechters wellicht niet langer aan zijn verzoek om rustig te blijven zullen kunnen voldoen.

§ 11. Complexivus, d.i. begin en eind omvattend, maar alweer (vgl. § 10) zonder dat gedacht is aan παράτασις, kan men de Aoristus noemen b.v. in: Ἀνάγκη πᾶν ἀναπτύξει πάθος, Ἐέρσαι στρατὸς γὰρ πᾶς ὄλωλε βαρβάρων (Ae., Pe. 254 sq.). Met één vers legt de bode de ramp in haar geheel bloot, geeft hij haar als met één blik te overzien. Zo denkt ook Atossa aan het onheil in zijn geheel en aan een alles samenvattend verhaal, als ze zegt (ibid. 291 sqq.): ὑπερβάλλει γὰρ ἤδε συμφορὰ τὸ μῆτε λέξαι μῆτ' ἐρωτῆσαι πάθη . . . πᾶν δ' ἀναπτύξας πάθος λέξον. Andere vbb. zijn: (εὐχόμεθα) ἐν εἰρήνῃ διαγαγεῖν τὸν βίον (Ar., Pax. 439). Παράμεινον τὸν βίον ἡμῖν (ibid. 1108). Τὸ πλῆθος ἡμῖν πρῶτον εἰπέ ἐν κεφαλαίῳ (Xen. Cyr., 6. 3. 18): Ὁ πατήρ . . . ἠνάγκασέ με πάντα τὰ Ὀμήρου ἐπε μαθεῖν καὶ νῦν δυναίμην ἂν Ἰλιάδα ὄλην καὶ Ὀδύσειαν ἀπὸ στόματος εἰπεῖν (Xen. Symp. 3. 5). Met uitdrukkelijke aanwijzing van het eindpunt, het τέλος: Μείναι . . . χρόνον τοσοῦτον, εἰς ὅσον κτλ. (Soph., Ph. 1075 sq.). Μὴ ἀναμείνωμεν, ἕως κτλ. (Xen., Cyr. 3. 3. 46; v.l. ἀναμένωμεν; vgl. Xen., An. 3. 1. 24: Μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν, maar ook 5. 5. 2: ἐπιμεῖναι, ἔστε κτλ., Hell. 1. 1. 29: ἔμειναν, ἕως κτλ.). Γυναῖκα τήνδε μοι σῶσον λαβών, ἕως κτλ. (Eur., Alc. 1020 sq.).¹⁾ Ἐπίσχες, ἕως κτλ. (Plato, Charm. 165 C; vgl. Ae., Pr. 697). Ἐασον . . . ἕως κτλ. (Plato, Euthyd.

¹⁾ Daarentegen het Praesens in 1119: Ἐχεις; — ἔχω. — καί, σφίξέ νυν, waar Hercules niet denkt aan een tijdgrens; vgl. verder § 12.

297 B). Even *συντελικῶς* als deze Aoristi waarvan een 'totdat'-zin afhangt, zijn ook dezulke gedacht waarvan een finale of andere niet-temporale zin afhangt, die het *τέλος* aanduidt dat bereikt of vermeden moet worden. B.v.: *Τέτλαθι, μήτερο ἐμή, καὶ ἀνασχεὸ κηδομένη περ, ' μή σε. . . ἐν ὀφθαλμοῖσιν εἶδωμαι θεινομένην* (Hom., A 586 sq.); Hera moet het uithouden, opdat het slot niet zal zijn dat schrikkelike schouwspel, dat zeker zal komen, *ἐὰν μὴ ἀνάσχηται* (Aor.!) = „als ze het niet zal hebben uitgehouden”.¹⁾ *Ἐπὶ τῇ ζητήσῃ ἐπιμεινόμεν τε καὶ καρτερήσωμεν, ἵνα καὶ μὴ ἡμῶν αὐτῆ ἡ ἀνδρεία καταγέλαση* (Plat., Lach. 194 A), wat gebeuren zal, *ἐὰν μὴ ἐπιμεινωσὶ τε καὶ καρτερήσωσι*. Vgl. nog: *Ὡς ἄγαγ', ὡς μὴ τις φε εἶδη . . ., πρὶν Πηλεΐων ἀφικέσθαι* (Hom., Ω 337 sq.). *Φύλαξον αὐτόν, ἵνα* (Ar., Th. 763 sq.). *Περιμεινάτέ νυν, ἵνα* (id., Eccl. 517 sq.). *Ἐπιμεινάτων, ἵνα* (id., Nub. 196).

§ 12. Het schijnt mij gewent hier nog eens vooruit te lopen op een latere uiteenzetting, om een vraag, die zich hier opdringt, direkt in het kort te beantwoorden. Naar aanleiding van de boven aan Xenophon ontleende vbb. namelijk met *ἀναμεινόμεν* en *ἀναμένωμεν* en ook bij vergelijking van de plaatsen in § 7 met de in § 11 aangehaalde rijst natuurlijk de vraag, waarom b.v. Euripides in de *Alcestis* (1020) Hercules *σῶσον*, Sophocles in de *Philoctetes* (766) de held *σῶζε* laat zeggen. Laat ik daarop dus hier antwoorden, uitgaande van de volgende drie Nederlandse zinnen: 1. „Vertel nu eerst alwat je op je hart hebt; dan kunnen we erover praten.” 2. „Vertel nu alles maar rustig; ik heb de tijd en luister.” 3. „Vertel nu alles maar rustig, totdat je je hart geheel hebt uitgestort; ik heb de tijd en luister.” Alleen- of overheersend is in 1 de voorstelling van een teneinde gebracht, alles omvattend verhaal, in 2 van een begonnen en voortgezet verhaal zonder gedachte aan het einde; in 3 heersen deze laatste voorstelling en die gedachte beide. In 1 heeft dus de spreker alleen of overheersend *συντελικῶς*, en wel: complexief, gedacht, in 2 alleen of overheersend *παρατακτικῶς*, in 3 *παρατακτικῶς* en *συντελικῶς*. Bij vertaling in het Grieks zou dus in 1 de Aoristus *λέξον* of *εἶπέ*, in 2 het Praesens *λέγε*, in 3 zouden Praesens en Aoristus beide op hun plaats zijn. Maar aangezien men nu eenmaal niet beide tempora tegelijk kan gebruiken, zou in geval 3 gekozen moeten worden, en allicht zou dan de ene het ene, een ander het andere, en dezelfde persoon misschien nu eens het ene, dan eens het andere tempus kiezen. Ook de Grieken nu wier geschriften wij lezen, hebben talloze malen, naar mijn voorstelling, tussen de twee mogelijkheden, Praesens en Aoristus, moeten kiezen; en het schijnt mij een ijdele verwachting, dat een modern lezer altijd, of ook maar meestal, met voldoende waarschijnlijkheid zal kunnen vaststellen, waarom de Griek daar waar, naar modern inzicht, beide tempora passen, het ene heeft gebruikt en niet het andere.²⁾ —

¹⁾ Vgl. ook § 44, 1e vb..

²⁾ Ik ben het dus niet eens met wat Blass aan het slot van zijn bovengenoemd artikel schrijft: „man kann in den allermeisten Fällen recht wohl erkennen, weshalb der Schrift-

Met toepassing dus op de vbb. waarvan ik hier ben uitgegaan: bij de keuze van *σῶσον* en *σῶζε* hebben wellicht metrum en rythme zich laten gelden, want daarvan afgezien konden de twee m.i. gerust van plaats wisselen. En wat *ἀναμείνωμεν* en *ἀναμένωμεν* betreft kan ik zelfs geen gissing wagen als antwoord op de vraag, waarom Xenophon op de ene plaats de Aoristus, op de andere het Praesens en niet andersom of beide malen hetzelfde tempus heeft gebruikt. Vgl. verder weer hoofdstuk II c.

6. Aoristus en Perfectum.

α. Het verschil in karakter.

§ 13. Niet alleen met het Praesens Imper. dient men de Aoristus te vergelijken, maar ook met het Perfectum.

Het typiese onderscheid dan tussen deze twee is, dat bij het Perfectum de spreker of schrijver alleen of min of meer overheersend denkt aan het blijvend resultaat of wel aan het afgelopen zijn van de handeling, bij de Aor. aan het totstandkomen van handeling en resultaat. Vbb.: *Ἐκτισο αὐτὸς τάπερ αὐτὸς ἐκτήσαιο* (Hdt. 7. 29. 3) = „Houd in uw (verworven) bezit”. Vgl. b.v. Eur., *Heracl.* 175 sq.: *τᾶμ' ἐὼν ἄγειν ἐμὲ' κτήσαι Μυκήνας* = „verwerp” = ‘breng in uw bezit’. *Ταῦτα μὲν οὖν . . . πεπαίσθω τε ὑμῖν καὶ ἴσως ἰκανῶς ἔχει* (Plato, *Euthyd.* 278 D; vgl. *Phaedr.* 278 B). *Πεπεράνθω τε ἡμῖν ἢ ξυλλογῇ καὶ κατὰ νοῦν ἢ καθαρότης αὐτῆς ἔστω ξυμβεβηκῦια* (id., *Leg.* 5. 736 B) = „Laten we aannemen, dat we klaar zijn gekomen met het verzamelen” — namelijk van de burgers ener te stichten kolonie — „en dat het zuiveringsproces naar onze zin is afgelopen”. *Γεγράφθω ὠφληκῶς, ἕως ἂν ζῆ* (*ibid.* 6. 755 A) = „Zijn schuld sta geschreven”, „ . . . blijve geboekstaafd”. *Ὁδ' ἡμεῖς, ἂν νοῦν ἔχης . . . Δεδογμένον τὸ πρᾶγμα ἄνερογράφθω κύβος* (Men., *Com. fr.*, IV. p. 88. M. = 111. 65 K) = „De teerling zij (en blijve) geworpen”.¹⁾

§ 14. In de gegeven vbb. met het Perf. Imper. ligt het resultaat of het afgelopen-zijn van de handeling in het heden (het werkelijke of, zooals op de plaatsen in de *Leges*, een verondersteld heden), de handeling zelf echter in het verleden; de twee liggen echter ook wel beide in de toekomst. Wanneer b.v. bij Lysias (24. 4) iemand zegt: *Περὶ μὲν οὖν τούτων τσαῦτά μοι εἰρήσθω*, is het ‘zeggen’ al gebeurd; in: *Διὸς ὄριον*

steller diese Form gewählt hat und nicht die andre”. Het is, dunkt mij, ook niet in overeenstemming met zijn bekentenis drie jaar later in zijn *Hermeneutik und Kritik* (I. von Müller's *Handbuch*, I², p. 199): „Verstehen wir denn den Unterschied zwischen *γράφειν* und *γράψαι*? haben wir es im Gefühl, wo das eine und das andere zu stehen hat? Es möchten wenige unserer deutschen Philologen sein die dies bejahen könnten”.

¹⁾ „*Jacta alea esto*” — hetzij Caesar dit gezegd heeft, hetzij „*Jacta alea est*”, hetzij geen van beide, maar, zoals Plutarchus mededeelt (*Vita Pomp.* 60: *Ἐλληνιστὶ ἐκβοήσας*), Grieks heeft gesproken — beduidt, voorzover ik weet, niet: „De teerling (= tessera) zij geworpen”, maar: „De worp (met tesserae of tali) zij gedaan”.

μὲν πρῶτος νόμος ὅδε εἰρήσθω (Plato, *Leg.* 8. 842 E) echter moet het nog gebeuren. (Evenzo aldaar 7. 804 C, 9. 871 A, 10. 884; *Rep.* 10. 607 C; *Xen., M.* 4. 2. 19).

In dit laatste geval wordt in plaats van de Imper. Perf. nogal eens het Fut. Ex. Indic. gebruikt, evenals in plaats van de Imper. Praes. of Aor. wel het Fut. Indic. dienst doet. Vgl. b.v.: *Γελοῖον μὲν εἰπεῖν, ὁμῶς δὲ εἰρήσεται* (*Leg.* 11. 918 D) met: *Περὶ δὲ προικὸς εἴρηται μὲν καὶ πρότερον, εἰρήσθω δὲ πάλιν, ὡς κτλ.* (*ibid.*, 6. 774 C); voorts *Eur., Ba.* 775 sq.; *Hdt.* 2. 35. 1; 4. 16. 2; *Thuc.* 6. 34. 4; *Ps. Dem.* 11. 17; *Antiphon.* 5. 75: *τάχ' ἂν σφαλεῖην . . . ταῦτα μὴ ὀρθῶς εἰπὼν' ὁμῶς δὲ κενιδυνεύσεται.*

§ 15. Van de Aoristus Imper. daarentegen is de tijdsfeer uit de aard der zaak regelmatig de toekomst. Mij is slechts één voorbeeld bekend van een Aor. Imper. die niet betrekking heeft op iets dat nog moet gebeuren, maar op iets dat verondersteld wordt te zijn gebeurd (of geweest), t.w. *γενέσθω*, zoals dit twee- of driemaal voorkomt in de verdediging van Palamedes die op naam staat van Gorgias. In §§ 6—12 betoogt Palamedes daar, dat, ook al had hij gewild, hij toch het verraad niet zou hebben kunnen plegen; en zo zegt hij dan, na het ongerijmde van een aantal veronderstellingen te hebben aangetoond, de eerste maal: *Ἄλλὰ δὴ τοῦτο τᾶ λὸγῳ δυνατὸν γενέσθω*¹⁾ (7), de tweede maal: *Ἄλλὰ δὴ καὶ τοῦτο γενέσθω, καίπερ οὐ γινόμενα* (8), de laatste maal (11): *Καὶ δὴ τοίνυν γενέσθω καὶ τὰ μὴ γινόμενα: συνήλθομεν, εἶπομεν, ἠκούσαμεν, χρήματα παρ' αὐτῶν ἔλαβον, ἔλαθον λαβίων, ἔκρυψα' ἔδει δήπου πράττειν ὧν ἕνεκα ταῦτ' ἐγένετο.* Niet dus aan afgelopen-zijn in een (verondersteld) heden denkt hij hierbij, zoals Plato bij het Perfectum *πεπεράνθω* op de boven aangehaalde plaats in de *Leges*, maar wel degelijk aan een (verondersteld) mogelijk geweest of totstandgekomen zijn in het verleden, bij *γενέσθω* evengoed als bij de Aoristi Indic. *συνήλθομεν, εἶπομεν, enz.*

β. *Het Perfectum impliceert de Aoristus.*

§ 16. Begrijpelijkerwijze wordt van Praesentia Perfecta en Perfecta Praesentia evengoed als van het gewone Praesens (§ § 4 en 5) de Imperativus nogal eens gebruikt: 1°. wanneer de toegesprokene reeds bezig was of is te doen, wat hij volgens de spreker al of niet moet of mag doen; 2°. incohatief-duratief. B.v.: 1°. *Ἦσο*²⁾, *ξεῖν'* ἡμεῖς δὲ καὶ ἄλλοθι

¹⁾ Aldus Bekker en Blass; overgeleverd is *γενέσθαι*, wat ik dan zou begrijpen, als ik meende, dat niet alleen *ἔστι*, maar ook *ἔστω* wel weggelaten kon worden bij *δυνατόν*. Verdere discussie, waartoe deze hele passage aanleiding geeft, behoort hier m.i. niet thuis.

²⁾ Vgl. Mackbeth III. 4. 52: „Sit, worthy friends: my lord is often thus, And hath been from his youth: pray you, keep seat”, welk vb. ik ontleen aan H. Poutsma, *The Characters of the English Verb*, p. 8, waar ook nog het volgende voorbeeld staat van een ‘continuative Imperative’: „Boy! Lucius! Fast asleep? It is no matter: Enjoy the honey-heavy dew of slumber”. (*Julius Caesar*, II, 1. 230). — Onze Infin. imper. ‘Zitten!’ valt nu eens onder 1°, dan eens onder 2°.

δήομεν ἔδραν (Hom. π 44; Odusseus was opgestaan). Ἐντανθοῖ νῦν ἦσο (id., σ 105 en υ 262, vgl. εἶσεν in σ 103 en καθίδρουε in υ 257.¹⁾ Κάθησ' ἔδραϊα (Eur., Andr. 266; Hermione spreekt tot Andromache, die op een altaar zit). Κεῖσ' οὕτως (Hom. Φ 184). Ἄλλ' ἄνα, μηδ' ἔτι κεῖσο (Σ 178). Μηδ' οὕτω δάκεσιν πεπυκασμένους εὐρέας ὤμους ἔσταθ' ἐνὶ μεγάροισιν (χ 488 sq.). Μηκέτι νῦν Τρώων φέκας ἔστατε (Υ 354). — 2°. Ἦσο παρ' αὐτὸν ἰοῦσα (Γ 406). Σὺ μὲν βάδιζε καὶ κάθησ' (Ar., Eccl. 144; ook 169, 554, Thesm. 1184; voorts κάθησθε: Eccl. 57, καθήσθω: Ra. 1409). Κάθησο, Μητροῖ (Herondas, 6. 1; daarop tot een slavine: τῆ γυναικὶ θῆς δίφρον). Δεῦρο Σώκρατες, παρ' ἐμὲ κατάκεισο (Plato, Symp. 175 C; zo ook Ar., Lys. 920, 925, 948). Μή μοι ἐρύκεσθον μηδ' ἔστατον ἀχνυμένω κῆρ (Hom., Ψ 443): aldus spreekt Menelaus zijn paarden toe, die ἠρώησαν ὀπίσω (433), zodat ἔστατον hier wel incoh.-dur. gedacht moet zijn, evenals het Perf. Indic. b.v. in: Αἱ (sc. νεβροί), ἐπεὶ οὖν ἔκαμον... θέουσαι, ἔσιτᾶσ' (Δ 244 sq.) en het Plqmpf. in: Οἱ ὄνοι, ἐπεὶ τις διώκοι, προδραμόντιες ἔστασαν (Xen., An. 1. 5. 2). Ἐὰν ἐλευθέραν γυναικὰ βιάζηται τις... , νηπιονὶ τεθνήτω ὑπὸ... τοῦ ἔβρισθέντος (Plato, Leg. 9, 874 C). Aan dit Perf. van het verbum dat als Passivum fungeert van κτείνειν — welk Perf. regel is in deze νομοθεσία²⁾ — beantwoordt de Aor. van het Activum b.v. in: ἐὰν τε ἀνῆρ ἐπιτύχη γαμετῆ γυναικὶ βιαζομένη, κτείνας τὸν βιαζόμενον ἔστω καθαρὸς en: ἐὰν τις πατρὶ βοηθῶν... κτείνῃ τινά,.... πάντως καθαρὸς ἔστω (ibid.). — Σὺ μὲν μολῶν... ἴδωμαι ἔσω τῶνδ' ἴσθι πᾶν τὸ δρώμενον (Soph., El. 39 sq.) = „kom te weten en blijf weten” = „vors uit en onthoud”. Waarom hier niet πνθοῦ staat, zoals b.v. in Eur., Hel. 317 sqq., waar het koor tot Helena zegt: ἐλθοῦσ' ἐς οἴκους... πνθοῦ..., blijkt uit hetgeen Orestes er aan toevoegt: ὅπως ἂν εἰδῶς ἡμῖν ἀγγελίης σαφῆ, iets waaraan het koor in de Helena niet denkt, daar het mee naar binnen gaat. Vgl. nog: Ἰστέον ἤδη, τί ἔσσι τὸ προᾶγμα, en Ἰστέον δῆ. (Plato, Symp. 217 C en Theaet. 202 E).

§ 17. In deze vbb. sub 2°. komt het Perf. Imper. dus in zoverre met het gewone Praes, incoh.-dur. overeen, dat de handeling nog begonnen moet worden. Maar het verschilt ervan in zoverre als niet, gelijk bij het Praes., de handeling ook moet worden voortgezet, maar het resultaat of gevolg moet voortduren. Om de aanduiding van dit resultaat of gevolg was het bij het Perf. zonder twijfel te doen. Dat echter

¹⁾ Of ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο (A 565; vgl. 569) hier thuis hoort of sub 2°, hangt ervan af, of men zich moet voorstellen, dat Hera, nadat de goden ἅμα πάντες ἀνέστησαν (533), het voorbeeld van Zeus had gevolgd en weer was gaan zitten of was blijven staan; onzeker is eveneens Ar., Ach. 59.

²⁾ Van de Aor. heb ik geen enkel vb. gevonden, van het Praes. slechts één (12. 946 E); de ratio echter van dit ἐνυσηκέτω alleen hier ontgaat me. Het gebruik van Perf. Imper. (en Infin. imper.) van ἐνυσηκεῖν naast de Aor. van κτείνειν was zeker wel geijkt in de kanselarijstijl; vgl. b.v. Andoc. 1. 95 sqq. (hier ook van ἀποθηήσκου de Aor., maar niet Imper. of Infin. imper.); Dem. 9. 44, 23, 60; Ditt. Syll.² 8. 29, 32; 113. 10.

daarom niet ook aan de voorafgegane handeling door de Grieken werd gedacht, acht ik even onwaarschijnlijk als dat ze dit niet zouden hebben gedaan b.v. bij: *ῥποι* (niet: *ῥπου*!) *καθέσταμεν* (Soph., *Oe. C.* 23), *πάρεσι δεῦρο* (*ibid.* 1253), *ὑπεκδέδυνκα δεῦρ' ἔξω* (Men., *Disc.* 518 v. L.³); of dat een Romein alleen aan 'zijn' dacht bij: „huc ades” (Verg., *E.* 9. 43), bij: „sta ilico” (Ter., *Ph.* 195),¹⁾ alleen aan 'stare' en niet ook aan 'consistere'; of dat een Engelsman bij: 'Pray, be seated' alleen denkt aan 'zitten' en niet ook aan 'gaan zitten' (vgl. de tegenhanger hiervan in het Frans: 'Veuillez vous asseoir quelques minutes' in § 22), bij: 'Stand and deliver' alleen aan 'staan' en niet ook aan 'tot staan komen', zooals een Nederlander aan beide denkt bij het kommando: 'Staat!'. Men kan integendeel naar mijn mening zeggen, dat het Perfectum in het algemeen, dus niet slechts in de Imperativus en niet alleen Perfecta Praesentia en Praesentia Perfecta, heel dikwijls is gedacht als Aoristus + Praesens of Perf. Praes. of Praes. Perf. in stricte zin (d.i. zo dat b.v. *ἔστηκα* niets meer is dan: 'ik sta op dit ogenblik'²⁾). Zo geldt in: *Τεθναίης, ὦ Προῖτ', ἢ κἀκτανε Βελλεροφόντην* (Hom., *Z* 164) voor *τεθναίης* hetzelfde als voor *τεθνάτω* in de *Leges* (zie § 16) en staat deze Opt. tot *κἀκτανε* evenzo als *τεθνάτω* tot *κτείνας* en *κτείνη* aldaar. En wanneer bij Isocrates (18. 51) een beklaagde zegt, dat de tijd niet toelaat uiteen te zetten alwat de aanklager indertijd voor slechts heeft gedaan, o. a. *μεθ' ὧν συνέστηκε*, dan behoort die samenspanning als handeling zeker tot het verleden en is dus in zoverre *συνέστηκε* hier geen Perf. Praes.; maar het is dit weer wel in zoverre als de spreker het schuldige van die daad wenst voor te stellen als actueel; m.a.w.: *συνέστηκε* is hier bedoeld als *συνέστη καὶ* (of: *συστάς*) *νῦν ἔτι ταύτη τῇ αἰτίᾳ ἔχεται* = „hij heeft samengespannen en staat nu nog in de ban van die schuldige daad”. Of wanneer bij diezelfde redenaar iemand zegt, dat hij iets vertellen zal *τῶν νεωτέρων ἔνεκα, οἱ τῶν πραγμάτων ὕστεροι γέγονασι* (Iso., 16. 4), dan wil hij met: *οἱ... γέγονασι* zonder twijfel zeggen: „die na die gebeurtenissen zijn geboren (*ἔγένοντο*) en nu nog leven (*εἰσίν*)”. In de *Apologie* heeft Socrates zeker *δμώμοκεν* wel gevoeld als *δμόσας ἔνορκός ἐστι*, waar hij zegt (35 C.): *ὁ δικαστῆς δμώμοκεν δικάσειν κατὰ τοὺς νόμους*, en Glycera is zich eveneens bewust geweest van zulk een band tussen de handeling van vroeger en het nog bestaande gevolg daarvan, wanneer ze aldus spreekt (Men., *Circumt.* 359 sqq. v. L.³): *ἔχοιμ' ἂν εἰπεῖν πάντ' ἀκηροῦιά σοι' τὰμὰ δέ μ' ἐρώτα, ῥητὰ γὰρ ταῦτ' ἐστί μοι' ἐκείνα δ' ἀπῆ μὴ φράσειν δμώμοκα*. Bij Plato wisselt met *εἰρήσθω* af: *ἔστω λεχθέντα* (b.v. *Politic.* 265 D), met *ὁμολογήσθω*: *μενέτω συνομολογηθέν* (b.v. *Soph.* 248 A; vgl. b.v. *Rep.* 6. 485 A en B), Het Perfectum in: *πόσον χρόνον δὲ δεμνίους πέπτωχ'*

¹⁾ Dit voorbeeld heb ik ontleend aan Prof. Groeneboom's 'Commentaire' op Herodas VI. 1—2,

²⁾ Wat men niet met recht kan zeggen b.v. van het praegnante *συνέστηκε* op de boven uit Iso. 18. 51 aangehaalde plaats of in een vb. als: *περὶ ταῦτα... μάχη τις... ἀεὶ συνέστηκεν* (Plato, *Soph.* 246 C); vgl. § 19.

ὄδε; (Eur., Or. 88 kan men ontleden in: *κεῖται πεσών* en vergelijken b.v.: *ἔἄτέ μ'... κεῖσθαι πεσοῦσαν* (id., Tr. 466 sq.)¹⁾, *ἔγνωκα* (sc. *τὸν βοιῆρα*) in de *Oed. Rex.*, 1117, oplossen in *οἶδα γνούς* en zich beroepen op: *τὸν ἄνδρα τόνδ' οὖν οἶσθα τῆδέ που μαθών;* (*ibid.* 1128); *ἠλώκοι* in: *ἦλθε ἀγγελίη ὡς ἠλώκοι τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν* (Hdt. 1. 83) kan men vervangen door *ἔχοιτο ἀλοῦσα* en de rechtvaardiging daarvan vinden in: *καὶ ἔχοιτο Κροῖσος ζωορηθείς*, dat onmiddellijk volgt; *ἴδρονται* (Hdt. 2. 42. 1) omschrijven door *ἰδρυσάμενοι ἔκηρται* (*ibid.* 44. 5), *πόθεν εἰληφα;* (Men., Disc. 341 v. L³) door *πόθεν λαβὼν ἔχω;* (*ibid.* 220 sq.), zoals *λαβὼν ἔχε* (Ar., Lys. 533 sq.) dient als Imper. bij *εἰληφα, ἐλὼν ἔχει* (Hom., A 356) gelijkstaat met *ἦρηκε*, en *ἦρτες καὶ ἔχεις* (Plato, Symp. 175 D) met *ἦρρηκας*.

§ 18. Mocht iemand door deze en dergelijke voorbeelden nog niet overtuigd zijn, alle twijfel is, dunkt mij, uitgesloten bij dezulke waarin het Perfectum is verbonden met een woord of woordcomplex dat aanduidt of insluit hetzij een tijdstip in het verleden hetzij een periode die, in het verleden beginnend, doorloopt tot het heden. Hierbij toch zal men die directe of indirecte aanduiding van het verleden wel moeten combineren met de geïmpliceerde Aoristus. B.v.: *Κῦρος ἀντῷ ἐπέσειλε... λέγειν ἃ καὶ πρόσθεν ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται* (Xen., Cyr. 4. 5. 26) = „...wat al vroeger in mijn verhaal is meegedeeld (*ἐδηλώθη*), daar nu nog te lezen staat, en dus meegedeeld blijft (*δεδήλωται*)”. *Τὰ δ' Ὀλυμπία ἀντῶν* (nl. van de overwinningen der *Oligaethidae*) *ἔοικεν ἤδη παρούθε λελέχθαι* (Pind., O. 13. 101 sq.). *Περὶ δὲ προικὸς εἴρηται... πρότερον* (Plato, Leg. 6. 774 C). *Περὶ ὧν ἕτεροι πρότερον εἰρήκασιν* (Iso. 4. 8; ongeveer evenzo 4. 10; 7. 77; 8. 63 en elders; doch ook, zonder band met het heden, in 8. 121: *οἷάπερ ὀλίγῳ πρότερον ὑμῖν διηγησάμην*, en evenzo in 19. 10). (*Ἐνύπνιον τι*) *ἐώρακα ὀλίγον πρότερον* (Plato, Crito 44 A): Socrates heeft de verschijning kort te voren gezien (*εἶδεν*) en heeft ze nu nog in de geest voor zich (*ἐώρακεν*). Vgl. Xen., A. 6. 1. 22: *καὶ τὸ ὄναρ δὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ ἐνόμιζεν ἐωρακέναι, ὃ εἶδεν, ὅτε κτλ.*: de droom die Xenophon indertijd had gehad, wordt weer levendig op het tijdstip van *ἐνόμιζεν*. — *Φροῦδοι γάρ· ἐχθρὸς εἰσιν ἐξωρισμένοι* (sc. *οἱ θεοί*) (Ar., Pax 197; v. Herw. met 1 cd.: *φροῦδοι γάρ εἰσιν, ἐχθρὸς ἐξωρισμένοι*). Vgl. in 203: *ἐξωρίσαντο δ' οἱ θεοί*, maar in 260 wederom: *ἐχθρὸς εἰσωρισμένα*. — *Πένυσμαι γὰρ ἐξ ἀνάγκης* (Dem. 54. 39). Voor de spreker, die het een en ander omtrent de levenswandel van zijn tegenstander gaat vertellen, is nog wel het resultaat van zijn desbetreffend onderzoek actueel, maar, nu dat afgelopen is, niet meer de noodzakelijkheid om het in te stellen; die ligt in het verleden, en hij bedoelt dus: *ἐπυθόμην ἐξ ἀνάγκης καὶ οὕτω νῦν οἶδα*.²⁾

¹⁾ Deze zelfde omschrijving ook b.v.: Tyrt. 7. 21 sq. ed. Diehl. en Soph., Indag. 121 (Suppl. Soph. ed. Diehl); voorts *πεσών κείσομαι* als Fut. Ex. van *πίπτω* in Eur., Ph. 1687, Ar., Eccl. 963; vgl. nog *κεῖτο ταφεῖς* bij Hom., Φ 119.

²⁾ Ook *ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομῆν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν* (A 235) hoort hier m.i. thuis, want *πρῶτα* heeft betrekking op het tijdstip in het verleden, waarop het toekomstige *σκηπτρον*

Οὐ μὲν γάρ ποτ' ὄπωπα μάχησ' ἐνὶ κνδιανείρῃ ' τὸ πρὶν (Hom., Z 124 sq.). Met het Perfectum wordt het verleden, waaraan bij de adverbia van tijd is gedacht, doorgetrokken tot op het heden. (Dat dit ook achterwege had kunnen blijven, blijkt b.v. uit A 262: οὐ γάρ πω τοίους φίδον ἀνέρας, en ζ 160: οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἐγὼ φίδον ὀφθαλμοῖσι.). Dezelfde opmerking geldt voor: *Ωππαι πάλαι δὴ καὶ βεβούλευται τάδε (Ae., Pr. 998).¹⁾ Πρὸς τὸν περὶ ταῦτ' ἔλεγχον αἰεὶ τε ἀπειρηκῶς τυγχάνω καὶ δὴ καὶ τὰ νῦν (Plato, Soph. 242 A). (διδόναι λόγον) ὄντινα τρόπον νῦν τε ζῆ καὶ ὄντινα τὸν παρεληλυθότα βίον βεβίωκεν (id., Lach. 188 A).

§ 19. In al deze vbb. in de §§ 17 en 18 van het Perfectum met geïmpliceerde Aoristus staat, zo zou men kunnen zeggen, het tempus met het ene been in het verleden, met het andere in het heden, terwijl men het stricte Perfectum Praes. (zie p. 17 met n. 2) dan zou kunnen voorstellen als staande met beide benen in het heden, evenals het gewone Praesens. Men kan dan ook evengoed van een Perfectum complexivum spreken als van een Aoristus complexivus, zoals kan blijken uit een vb. als: *Ἡδὴ μὲν ἐξ ἔτη διατέτριφεν (sc. βασιλεύς) (Iso., 4. 141) = „Reeds zes jaar heeft hij zoek gebracht (t.w. met het beleg van Cyprus tot op den huidige dag)”, vergeleken met b.v.: *Ἐτη τριάκοντα ᾤκησε (Lys., 12. 4) = „Dertig jaar heeft hij (nl. de vader van Lysias) gewoond (te Athene)”; maar die vader is allang dood, zodat van het οἰκῆσαι ook het eind ligt in het verleden²⁾.

γ. *Het Perfectum fungeert geheel als Aoristus.*

§ 20. Zijn er dus Perfecta die, gelijk gezegd, met beide benen in het heden staan, evenals het Praesens, men ontmoet er ook die met beide benen staan in het verleden, evenals de Aoristus; zonder beeldspraak: het Perfectum komt ook voor als zuiver histories tempus, dat zich alleen door zijn vorm nog onderscheidt van de Aoristus, altans voor een modern lezer. B.v.: *Ἐχθρὸς κενιδύνευκας· οὐδεις εἶχε σοι ' κωβὸς ὄλωσ γὰρ ἦπαρ,

de *τομή* verliet, zodat ἐπεὶ πρῶτα λέλοιπεν is = ἐπεὶ πρῶτα ἔλιπε καὶ ἐκ τούτου ἄπεστω = „van het eerste ogenblik af toen het de snede verliet en sedert hetwelk het er verre van is (gebleven)”. Wackernagel's interpretatie op p. 5 van zijn *Studien zum griechischen Perfektum* (zie beneden § 23 noot 1): „sobald es über das Schneiden hinaus ist”, past niet in dit verband.

¹⁾ Een van de vbb. waaraan Apollonius niet gedacht zal hebben, toen hij schreef (Περὶ ἐπιρρημάτων, 534. 21 sqq. Bkk.): οἶόν τε μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ ὑπερσυντελικῶ τοῦτο φάναι· πάλαι ἐγεγράφειν, πάλαι ἠριστήκειν, οὐ μὲν ἐπὶ τοῦ παρκαεῖ μέρους.

²⁾ Dat de benen van zulk een Perf. compl. ver uit elkaar kunnen staan, blijkt, duidelijker nog dan uit het gegeven vb., uit het volgende: Μῶν οὐ μυρίαὶ μὲν ἐπὶ μυρίας ἡμῖν γεγόνασι πόλεις ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τοῦ πλήθους λόγον οὐκ ἐλάττους ἐφθαρμέναι; (Plato, Leg. 3. 676 B). Het tijdperk waarin die talloze πόλεις ontstaan zijn en vergaan, reikt van de wording der eerste πόλεις tot heden!

ἀλλ' ἦσαν κενοί (Euphro, *Com. fr.* IV. p. 492 M. = III. 10 K.). Hier kan de spreker m.i. onmogelijk, zoals op die twee plaatsen in de *Pax*, boven (§ 18) aangehaald, hebben gedacht aan het resultaat van een handeling, op de vorige dag verricht, dat nog bestond op de volgende. Ἄρισ Ῥόδιος ὤπτηκεν ἰχθὸν μόνος ἄκρως· Νηρῆς δ' ὁ Χῖος γόγγρον ἤψε τοῖς θεοῖς... ζωμὸς μέλας ἐγένετο πρώτῳ Λαμπριά (id., *ibid.* p. 486 M. = III. 1 K.). Een band met het heden schijnt mij, evenals Meineke, die aantekent: „Scribendum videtur ὅπτα μὲν”, in deze mededelingen uit de geschiedenis der kookkunst bij het Perf. evenmin aanwezig als bij het Impf. en de Aor..

§ 21. Reeds echter vóór deze dichter uit de Hellenistische tijd¹⁾ hebben, als ik me niet zeer bedrieg, o.a. Lysias en Isocrates op de volgende plaatsen het Perf. als zuiver histories tempus gebruikt.²⁾ Ἐπει ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ἐν ᾧ ἐκείνοι ἀπέθνησκον, οὐχ οἳοί τε γεγόνατε ἐπαρκέσαι... νυνί... τιμωρήσατε τὸν ἐκείνων φονέα (Lys. 13. 93). Dat sommige editores hier, in strijd met de rechtstreekse overlevering, het door Nauck uitgegeven *Lex. Vindob.* volgen en ἦστε schrijven in plaats van γεγόνατε, bewijst, dat ook zij hier een histories tempus verlangen. Πέρουσι... ἱερὰ ἄθνα γεγένηται τριῶν ταλάντων. (Lys. 30. 20).³⁾ Ὡστε, zo konkludeert Isocrates

¹⁾ In het volgende fragment: Κοτύλας χωροῦν δέκα ἐν Καππαδοκίᾳ κόνδῳ χρυσοῦν, Στρουθία, τρίς ἐξέπιον μεστόν γ'. — Ἀλεξάνδρου πλέεν' τοῦ βασιλέως πέπωκας. — Οὐκ ἔλαττον, οὐ, μὰ τὴν Ἀθηνᾶν. (Men., *fr.* IV. p. 152 M. = III. 293 K.) kán het Perf. zo worden verklaard dat Struthias deze pochhans een soort van drinkkampioen noemt, die het drinkrecord heeft verbeterd en dus nu de houder daarvan is. Dat in ieder geval het typiese karakter van het Perf. ook in deze tijd nog, als het erop aankwam, wel degelijk gevoeld werd, blijkt wel uit deze verzen van dezelfde dichter (*Circumt.*, 366/8 v. L³): Τοῦ δὴ τόπου τι μνημόνευμά σοι λέγει; — Κρήνην τιν' εἶπε καὶ τόπου ὑπόσκιον. — Τὸν αὐτὸν ὑπερ' ἡμῶν τιθεῖς εἴρηκέ μοι (of: εἴρηκ' ἐμοί?)! Bij hem die εἴρηκε zegt, leeft op dat ogenblik plotseling op, wordt weer tegenwoordig, weer 'present to the mind', hetgeen de man, die het kind in kwestie te vondeling had gelegd, ook hem indertijd verteld had (vandaar mijn uitroepeteken); voor haar die εἶπε zegt, geldt dit niet: die herhaalt eenvoudig wat haar indertijd was meegedeeld.

²⁾ Volgens Dieterich, *Untersuchungen*, p. 235 (zie boven § 8, noot) begint eerst in de Hellenistische periode „die Verwischung des Bedeutungsunterschiedes zwischen Perfekt und Aorist”, terwijl G. Curtius, *l. a. p.* (zie wederom § 8, noot) schrijft: „Dass der strenge alte Gebrauch des Perfekts von Xenophon an laxer zu werden beginnt, ist auch von deutschen Gelehrten anerkannt.” Zie ook de volgende noot.

³⁾ γέγονα en γεγένημαι beduiden hier dus, naar ik meen, 'ik ben geweest' zónder een dergelijke gedachte aan het heden als wanneer ze betekenen 'ik ben (tot nu toe) ontstaan', zoals op de plaats in de *Leges* aangehaald in § 19 noot; of = 'ik ben (tot nu toe) geweest, zoals b.v. in: κατεστήσαμεν τηλικούτου, ἡλικίος οὐδεὶς πω βασιλεὺς γέγονεν Μακεδονίας (Dem., 1. 9); of = 'ik ben gewéest (maar ben nu niet meer)', zoals b.v. in: Οἰδᾶ σε... καὶ ἰδιώτην γεγενημένον καὶ νῦν τύρχνον ὄντα (Xen., *Hiero* 1. 2; vgl. *Cyr.* 7. 2. 3; δούλος γεγενημένος = „een gewezen slaaf”, en hiermee weer A. 4. 8. 4: ἀνὴρ Ἀθήνησι φάσκων δεδουλευκέναι.). En zo is het ook in die voorbeelden waarin ze staan tegenover εἰμί, zooals: Θεοὶ δέ, ὧ παῖ, αἰεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τὰ τε γεγενημένα καὶ τὰ ὄντα καὶ ὅ τι ἐξ ἑκάστου αὐτῶν ἀποβήσεται (Xen., *Cyr.* 1. 6. 46; vgl. Hom. A 70: ὅς 'φείδει τὰ τ' ὄντα τὰ τ' ἐσόμενα πρό τ' ἔοντα; Plato, *Charm.* 174 A: ἄρα μὴ τὸν τοιούδε (λέγεις), εἴ τις πρὸς τοῖς μέλλουσιν καὶ τὰ γεγονότα πάντα

in zijn *Panegyricus* (149) na een betoog over de minderwaardigheid der Perzen in de oorlog: "Ὡστε μοι δοκοῦσιν ἐν ἅπασιν τοῖς τόποις σαφῶς ἐπι-
 δεδειχθαι τὴν αὐτῶν μαλακίαν· καὶ γὰρ ἐν τῇ παράλιᾳ τῆς Ἀσίας πολλὰς
 μάχας ἤττηνται, καὶ διαβάντες εἰς τὴν Ἐυρώπην δίκην ἔδοσαν (οἱ μὲν γὰρ
 αὐτῶν ἀπώλονθ', οἱ δ' αἰσχροῦς ἐσώθησαν), καὶ τελευτῶντες ὑπ' αὐτοῖς τοῖς
 βασιλείοις καταγέλαστοι γέγονασιν. Het Perf. van ἐπιδεδείχθαι en van γεγό-
 νασιν meen ik te begrijpen: de μαλακία der Perzen is op dat ogenblik
 nog volkomen duidelijk¹⁾ voor ieder die bedenkt wat er gebeurd is, en
 dit is een resultaat dat ze bereikt hebben met alwat ze te aanschouwen
 hebben gegeven in hun oorlogen tegen de Grieken in Azië en Europa
 met, als hoogtepunt, de slag bij Cunaxa; waardoor ze zijn geworden
 wat ze nu nog zijn en steeds zullen blijven: καταγέλαστοι, zich m.a.w.
 onsterfelijk belachelijk hebben gemaakt. Maar die talrijke nederlagen in

εἶδείη καὶ τὰ νῦν ὄντα; ook Thuc., 1. 1. 1: τῶν προγεγενημένων en 123. 1: τὰ
 προγεγενημένα). Οὐκοῦν καὶ γραφῆς πολλοὶ καὶ εἴσι καὶ γεγόνασιν ἀρχαῖοι καὶ
 φαῦλοι; (Plato, Io. 532 E). Χρηθ' ἡ γυναικὶ τῶν οὔσων, οἷμαι δὲ καὶ τῶν γεγενημένων
 καὶ τῶν ἐσομένων χαλεπωτάτη. (Xen., Symp. 2. 10). Bizonder merkwaardig is een
 passage in Plato's *Parmenides* (141 DE), waarover uitvoerig handelt P. Chantraine op
 pp. 159/61 van zijn belangrijke monografie, *Histoire du parfait grec* (Paris 1927):
 Τί οὖν; τὸ ἦν καὶ τὸ γέγονε καὶ τὸ ἐγίγνετο οὐ χρόνου μέθεξιν δοκεῖ σημαίνειν
 τοῦ ποτὲ γεγενοῦτος; — Καὶ μάλα. — Τί δέ; τὸ ἔσται καὶ τὸ γενήσεται καὶ τὸ
 γενηθήσεται οὐ τοῦ ἔπειτα [τοῦ μέλλοντος; Burn.]; — Ναι. — Τὸ δὲ δὴ ἔστι
 καὶ τὸ γίγνεται οὐ τοῦ νῦν παρόντος; — Πάνυ μὲν οὖν. — Εἰ ἄρα τὸ ἐν μηδαμῇ
 μηδενὸς μετέχει χρόνου, οὔτε ποτὲ γέγονεν οὔτ' ἐγίγνετο οὔτ' ἦν ποτέ, οὔτε νῦν
 γέγονεν οὔτε γίγνεται οὔτε ἔστιν, οὔτ' ἔπειτα γενήσεται οὔτε γενηθήσεται οὔτε
 ἔσται. De tijdsfeer van γέγονα is hier de laatste maal het heden, overigens het verleden.
 — Chantraine geeft verder tal van vbb. in geschriften uit latere tijd (vooral uit het N.T.)
 van Perfecta waarbij het een modern lezer niet gelukt een ander dan formeel verschil met
 de Aor. vast te stellen. Wanneer hij echter daartoe ook rekent de bij Polybius dikwijls
 voorkomende zinswending: κατὰπερ ἐν ταῖς πρὸ ταύτης βύβλοις περὶ τούτων δεδη-
 λώκαμεν (b.v. 3. 10. 1) naast b.v.: ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βύβλῳ τὰς αἰτίας ἐδηλώ-
 σαμεν κτλ. (4. 1. 1), meen ik toch onderscheid te moeten maken. In een passage als b.v.:
 ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρίς ἑραβδίσθη, ἀπαξ
 ἐλιθάσθη, τρίς ἐκαυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα (Paul., 2. Cor. 11.
 24 sq.) kan ik in het Perf. niet anders dan een histories tempus zien evenals in de Aoristi;
 voor het Polybiaanse δεδήλωκα kan ik niet verwerpen, wat ik (in § 18) aanneem voor
 δεδήλωται bij Xenophon, λελέχθαι bij Pindarus, εἶρηται bij Plato, εἶρηκασι bij Iso-
 crates, nl. dat het is een Perf. met geïmpliceerde Aor.; al kan ook ik niet zeggen, evenmin
 als in talloze andere gevallen, waarom niet standvastig hetzij de Aor. hetzij het Perf. is
 gekozen 'in re simillima'. — Overigens moet Chantraine zelf, dunkt mij, een voorganger
 in dezen van Polybius wel zien in Thucydides met zijn γέγραφε naast ἔγραφα enz.
 (zie noot 2 bij § 23, p. 23), waaromtrent hij schrijft (p. 129): „Stahl et Classen veulent voir,
 dans le changement de temps, une nuance de sens; en tout cas elle est assez peu sensible.”
 — Ook over ὁ γέγραφα, γέγραφα van Pilatus oordeel ik anders dan Chantraine (p. 231),
 die tussen deze twee Perfecta geen onderscheid maakt. (Vgl. mijn desbetreffende noot
 bij § 23 op p. 24).

1) Vgl. b.v. Xen., *De venatione*, 12. 18: τοῦτο ἐπιδέδεικται μεγάλα παραδειγ-
 ματι, waarop dat παράδειγμα wordt meegedeeld en dan volgt: ἐξ ὧν ἐγένετο αὐτοῖς
 μεγάλη ἀρετή, δι' ἣν καὶ νῦν θρυμάζονται (nl. οἱ παρὰ Χείρωνι).

het kustland van Kl. Azië zijn hier *gebeurtenissen* in het verleden die even los van het heden zijn gedacht als de katastrofhe in Europa. Het is mij inderdaad niet mogelijk, in het Grieks iets anders of iets meer te lezen dan dit: „op de kust van Kl. Azië zijn ze in vele gevechten verslagen geworden”, of: „... de minderen geweest”, of: „... waren ze de minderen”, en *ἤττηνται* is hier voor mij evengoed een histories tempus als *ἔδοσαν*, *ἀπώλοντο*, *ἔσώθησαν* en als *ἠττήθησαν* b.v. in: *τὰς μὲν γὰρ ἄλλας μάχας ὅσας ἠττήθησαν, ἔῶ* (*ibid.* 145).

δ. *De Aoristus impliceert het Perfectum of het Praesens.*

§ 22. De tegenhanger van het Perf. met geïmpliceerde Aor. is de Aor. met geïmpliceerd Perf. of Praes.. Wanneer b.v. Achilles tot de schim van Patroclus zegt (*Ψ* 97 sq.): *Ἄλλά μοι ἄσσον σιῆθι*, dan bedoelt hij daarmee, dat deze niet alleen dichter bij hem moet kómen staan, maar ook een wijle bij hem moet blijven staan, want hij laat er op volgen: *μίνυνθά περ ἀμφιβρόντε ἄλλήλω ὀλοοῖο τεταρπώμεσθα γόοιο*. Een ruimer *σιῆθι* fungeert hier dus voor *σιῆθι* in strikte zin + *ἔσταθι* in strikte zin, evenals in *Ψ* 443 (§ 16) omgekeerd het ruimere *ἔστατον* staat voor strikt *ἔστατον* + strikt *σιῆτον*. Zo zegt Lysistrata tot de Spartaanse gezanten: *Στήτε παρ' ἐμὲ πλησίον... καὶ λόγων ἀκούσατε* (*Ar.*, *Lys.* 1122 sq.). Zo zégt een Fransman: „Veuillez vous asseoir quelques minutes”, maar bedoelt daarmee natuurlijk: „Veuillez vous asseoir et rester assis quelques minutes”, terwijl omgekeerd een Engelsman met zijn ‘Pray, be seated’ (§ 17) uitnodigt niet alleen om gezeten te zijn, maar ook om te gaan zitten¹⁾. In het ene geval wordt dus, naar de typiese functie van het tempus, de handeling explicite, het resultaat of gevolg implicite meegedeeld, in het andere geval is het juist andersom.

§ 23. Van een dergelijk praegnant gebruik van de Aor. of, wat feitelijk op hetzelfde neerkomt, van de Aor. waar het Perf. even goed of zelfs beter schijnt te passen²⁾, ontmoet men telkens voorbeelden, als men er maar op let en zich afvraagt, of het de spreker of schrijver te doen is geweest om alleen de gedachte aan de handeling kenbaar te maken, of dat ook (zo niet in de eerste plaats) het nog (of weer) actueel-zijn van het resultaat of gevolg (of ook: het afgelopen-zijn) van de handeling op het ogenblik dat hij sprak of schreef hem voor de geest heeft gestaan,

¹⁾ In een gezegde als: „Dat zal ik je gauw vertellen, als je een ogenblikje gaat zitten” wordt wellicht door spreker en hoorder „een ogenblikje” verbonden met „zitten” alleen. Beter parallel schijnt mij, wat een berichtgever van het *Alg. Handelsblad* in zijn verslag van een plechtigheid schreef (Ochtendblad van 27 Mei 1926), dat op zeker moment „de aanwezigen zich onder diepe stilte eenige minuten van hun zitplaatsen verhieven.”

²⁾ Van dit gebruik van de Aoristus gaat ook Wackernagel uit, wanneer hij in zijn *Studien zum griechischen Perfektum* (Göttingen 1904) schetst de geschiedenis van wat hijzelf noemt het ‘Resultativperfektum’, ik liever, evenals Meltzer (*Bursian's Jhrsber.*, 159

hem is geweest 'present to the mind' ¹⁾). Zo laat Lysias (of Ps. Lysias) aan het slot van de 6de oratie zijn cliënt zeggen: *Μὴ ἀναπεισθῆτε ὑπὸ τούτου φανερώς ἔχετε αὐτὸν ἀσεβοῦντα εἶδετε, ἠκούσατε τὰ τούτου ἁμαρτήματα*. Toch is de bedoeling ook van deze spreker geweest, evengoed als van Lysias zelf, toen hij zijn pleidooi tegen Eratosthenes eindigde met: *Ἀκηκόατε, ἐωράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε δικάζετε*, niet alléén (of liever: niet zozeer) te konstateren de handelingen (het ἀκούσαι en ἰδεῖν), maar ook (of liever: vooral) te maken dat de rechters bij het uitbrengen van hun stem aan hetgeen ze gehoord en gezien hebben zullen denken; daarvoor zegt hij het immers juist en daarop wijst ook zijn *φανερώς ἔχετε*. De gedachte aan de actualiteit van het resultaat, die in de slotwoorden van de 12de redevoering tot uiting komt in de Perfecta, leeft dus ook hier bij de spreker, die er blijkbaar ook niet aan twijfelt,

= 1912, p. 336), zou noemen objectsp^{er}fectum, naar analogie van 'objectsp^{er}fectum' en in overeenstemming met W.'s definitie. Hij bedoelt er namelijk mee dat Perf. Activum dat „von einer vergangenen Handlung gebraucht wird, deren Wirkung in oder am Objekt noch in der Gegenwart fortdauert" (l. pag. 4; vgl. op p. 5, n.a.v. A 235: ἐπεὶ δὴ πρῶτα τομῆν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν: „das Perfekt steht nicht, weil das Objekt (also τομῆ!) im Moment des Sprechens noch die Wirkung der Handlung verspürte, sondern es kommt bloss auf den Zustand des Subjekts an 'sobald es über das Schneiden hinaus ist.'"; zie boven, § 18 noot). In het oudste Grieks, dus bij Homerus, heeft volgens W. de Aor. in plááts van dit Perf., in het latere Grieks heeft hij ernáást dienst gedaan, en wel aldus, dat een spreker of schrijver zich bij deze Aor. hetzelfde voorstelde als bij het Perf.. (Deze opvatting blijkt duidelijk uit de bestrijding op p. 13 sq. van Stahl's opvatting van γέγραφε in Thuc. 5. 26. 1, vergeleken met ἔγραψα, προὔγραψα, ξυνέγραψε in een dergelijk verband overigens bij deze schrijver.) Ik voor mij tracht in de §§ 22—26 aan nemelijk te maken, dat de Aor. dikwijls gebruikt werd niet als zuiver en alleen histories tempus, maar met geïmpliceerd Perf. (of Praes.) of ook pro Pfto, onafhankelijk dáárvan, of dit Perf. een objectsp^{er}fectum was of niet (zoals ook uit mijn vbb. blijkt): een tegenhanger dus van het Perf. met geïmpliceerde Aor. of pro Aoristo; en meen overigens, dat het objectsp^{er}fectum niet uitsluitend „nachhomerisch" is. Mijns inziens namelijk beantwoorden de Perfecta in: οὐδέ σε πάγχι γε μήτις Ὀδυσσῆος προλέλοιπεν (β 279) en: τοῖον γὰρ ἄχος (of: μεγάλη χροῶ) βεβίηκεν Ἀχαιοῦς (K 145 = Π 22, en K 172) volkomen aan W.'s bovenvermelde definitie. Men kan, zooals W. doet, προλέλοιπέ σε weergeven met: „ist weg von dir", maar dat de dichter zelf niet gedacht heeft aan nog bestaande invloed op het object, is daarmee natuurlijk niet gezegd. En ik voor mij voel hier bij Homerus μήτις Ὀδυσσῆος προλέλοιπέ σε en ἄχος (χροῶ) βεβίηκεν Ἀχαιοῦς als het Activum van: μήτι Ὀδυσσῆος προλέλειψαι (± = „gij zijt verlaten van Odusseus' schrandeheid") en ἄχει (χροῶ) βεβιασμένοι εἰσὶν Ἀχαιοί, niet anders dan ik b.v. bij Plato (*Hipp. min.* 364 E) in: τὸν Ὀδυσσεῖα εἶπερ ἔτι πεποιηκῶς εἶη ὁ ποιητῆς πολυτροπώτατον het Perfectum voel als het Activum van het Passivum dat kort daarop volgt in: ὁ Ἀχιλλεύς οὐ πολύτροπος τῷ Ὀμήρῳ πεποιηται; — Ik geloof dus niet, dat Chantraine op pp. 14 en 16 van zijn *Histoire du parfait grec* (supra, § 21 n. 3) terecht βεβίηκεν op die drie plaatsen in de Ilias houdt voor het enige voorbeeld van een 'parfait résultatif' bij Homerus.

¹⁾ Misschien maakt men zich de zaak het best bewust, wanneer men zich voorstelt, dat men in een verband als hier bedoeld onze Volt. Teg. Tijd aantreft en die dan in 't Grieks moet vertalen, dus b.v.: „Gij hebt gehoord, gij hebt gezien: oordeelt nu." Ik geloof niet, dat dan een Graecus, áls hij de Aor. gebruikt, die als een zuiver en alleen histories tempus zal voelen.

of zijn hoorders zullen zijn woorden opvatten zoals hij bedoelt. — Dezelfde overweging geldt voor de vermaning die Apollo tot de Areopagieten richt (Ae., *Eum.* 679 sq.): 'Ηκούσαθ' ὧν ἠκούσατ'· ἐν δὲ καρδίᾳ ψῆφον φέροντες ὄρον αἰδεῖσθε, ξένοι. Het eerste ἠκούσατε (niet ook het tweede, als ik goed voel) ¹⁾ is = „gij hebt gehoord en weet dus nu, naar ik veronderstel” = ἠκούσατε καὶ ἴστε of: ἀκούσαντες ἴστε. En zoals in Soph., *El.* 39 sq. (§ 16) ἴσθι staat voor: πνθού καὶ ἴσθι of πνθόμενος ἴσθι, de voorafgegane handeling dus er bij is gedacht en te denken gegeven, maar niet, evenals het resultaat, explicite aangeduid, zo is hier, omgekeerd, alleen de voorafgegane handeling explicite aangeduid, het resultaat echter er bij gedacht en te denken gegeven. — In diezelfde tragedie zegt Athena tot het koor (849 sq.): Πολλὰ μὲν σὺ κάρτ' ἐμοῦ σοφωτέρα, ' φρονεῖν δὲ κάμοι Ζεὺς ἔδωκεν οὐ κακῶς. Wat de godin hiermee wil zeggen, waaraan ze dus op dat ogenblik denkt, is toch zeker in de eerste plaats juist niet, dat Zeus haar indertijd die gave heeft geschonken, maar dat zij die op dat ogenblik nog bezit; anders had deze mededeling van haar geen zin. ²⁾ Van dezelfde aard zijn b.v. bij Hesiodus (*O.* 276 en 279): διέταξε en ἔδωκε Κρονίων, waarmee vgl. Ζεὺς δέδωκε bij Tyrtaeus 2. 2 (*Anth. lyr.* ed. Diehl.) — ὦ φίλη, . . . ἦλθες, ἦλθες! zegt in de *Aves* (676 sqq.) de koorleider tot de nachtegaal, die hij toch als aanwezig, dus ἐληλυθυῖα, toespreekt en verzoekt: ἄρχον τῶν ἀναπαίστων. Zo vraagt Tiresias Odusseus (λ 93 sq.): Τίπτι' αὐτ' . . . ἦλθες; terwijl hij hem toch evengoed voor zich ziet staan als Achilles Athena, waar hij tot haar zegt (A 202): Τίπτι' αὐτ' . . . εἰλήλουθας; — Als Pindarus, in *P.* 5. 109 sqq. de voortreffelijkheden van Arcesilas opsommende, o.a. zegt: θάρσος δὲ τανύπτερος ἐν ὄρνιζιν αἰετὸς ἐπλετο, moet bij de Aor., zo hij hier al niet geheel pro Perfecto staat (§ 25), dit tempus toch wel bewust geïmpliceerd zijn geweest; want als de dichter alleen aan het verleden had gedacht, zou deze lofspraak nogal bedenkelijk geweest zijn. — In de *Troades* gaat aan de woorden van Hecuba vermeld in § 17 (p. 18) het volgende vooraf (464 sq.): Οὐκ ἀντιλήψεσθ'; ἢ μεθήσει', ὦ κακαί, γρᾶϊαν πεσοῦσαν; αἴρετ' εἰς ὄρθον δέμας! De spreekster laat met de laatste woorden wel heel ondubbelzinnig blijken, dat ze Hecuba ziet liggen, dus πεπωκῦϊαν of, in overeenstemming met wat Hecuba zelf zegt, κείμενην πεσοῦσαν; dat ze, zeggende alleen πεσοῦσαν, ook alleen aan het vallen

¹⁾ Het is met dit tweemaal ἠκούσατε, dunkt mij, als met het tweemaal γέγραφα van Pilatus (*Ev. Joh.* 19. 22): tweemaal dezelfde verbaalvorm, maar in verschillende functie; want het eerste γέγραφα is m.i. = ἄρτι ἔγραψα (cf. Schol. ad Dion. Thracem, *Bekk. Anecd.* II. pp. 889. 25 sqq. en 891. 29 sqq.), het tweede is een echt (objects)perfectum en beduidt: „blijft door mij geschreven” = γέγραπται μοι.

²⁾ Verondersteld dat het koor geantwoord had: Ἐδωκε μὲν Ζεὺς, σὺ δὲ λαβοῦσ' ἐφθειρας αὖ of iets dergelijks, dan zou dit ἔδωκε een zuiver historische Aor. en het verschil met Athena's ἔδωκε evident zijn. Waarom Aeschylus dan niet het, ook metries en rhythmies onberispelike, Perf. heeft gebruikt, hierover vgl. hoofdstuk IIc. Dezelfde vraag meldt zich trouwens m.m. ook aan op de overige hier besproken plaatsen en op menige andere, evenals de twijfel, of de Aor. het Perf. impliceert of staat pro Pfto,

heeft gedacht, komt mij onaannemelijk voor. — In de *Laches* verlangt Socrates van Lysimachus, dat hij Nicias en Laches o.a. zal vragen (187 A): *ὅτε παράδειγμα, τίνων ἤδη ἄλλων ἐπιμεληθέντες ἐκ φαύλων καλοὺς τε κάγαθὸς ἐποιήσατε*. Hierbij moet toch wel ook of vooral gedacht zijn aan het resultaat van de opvoeding, want daarmee juist moeten N. en L. zich legitimeren. En in 189 D staat dan ook: *Ἄ μὲν οὖν νυνδὴ ἐπεχειρήσαμεν σκοπεῖν, . . . τίνας ἄλλους βελτίους πεποιήκαμεν, κτλ.* — In de *Menexenus* zegt Socrates (236 A): *Ἄλλὰ καὶ ὅστις ἐμοῦ κάκιον ἐπαιδευθή, μουσικὴν μὲν ὑπὸ Λάμπρου παιδευθεῖς, . . . , ὁμως κἄν οὗτος τ' εἴη . . . εὐδοκμεῖν*: een onhoudbare bewering, tenzij Socrates niet alleen aan de handeling in het verleden heeft gedacht, maar ook aan het, op dat ogenblik nog bestaande, resultaat. (Zoals *παιδευθεῖς* hier, zo staat b.v. *δαεῖς* bij Pind., O. 7. 90 sq., *μαθοῦσι* en *παιδευθεῖσι* bij Theophilus, *Com. fr.* III. p. 628 M. = II. 5 K.). — Wanneer iemand ons iets uitlegt en we zeggen: „Begrepen”, verklaren we daarmee, dat de zaak ons op dat ogenblik duidelijk is, denken wij dus aan het resultaat en niet of nauweliks aan de gebeurtenis: „Ik begreep”. Zo'n 'Begrepen' nu is het *Ἐμαθον* van Protarchus in de *Philebus*, 26 D, en dat daarbij wél alleen aan de gebeurtenis is gedacht, acht ik uitgesloten, hier evenals elders bij deze Aor., hetzij in de betekenis van 'intellexi', hetzij in die van 'didici'; b.v. in deze zelfde dialoog, 18 D, in de *Sophista*, 228 A, 260 B, 266 D, in: *εἴτε αὐτὰ ἠδύρηκατον εἴτε παρ' ἄλλου του ἐμαθέτην* (*Euthyd.* 285 AB), in: *ἐμαθε δ' ὄβριζοντα μουσεῖν* (Pind., P. 4. 284), waarvoor m.m. hetzelfde geldt als wat boven is opgemerkt omtrent *ἐπλόμην* in P. 5. 112. Het verschil met *μεμάθηκα* in een zelfde verband, b.v. *Soph.* 227 C, 265 B, 268 C, schijnt mij toe te zijn òf alleen uiterlik òf geen ander dan tussen 'implicite' en 'explicite', terwijl Aor. en Perf. beide zich van het Praesens *μανθάνω* in een dergelijke samenhang (b.v. *Soph.* 221 D, *Theaet.* 208 E) niet duidelijker onderscheiden dan: 'Dat heb ik begrepen' zich onderscheidt van: 'Dat begrijp ik'. — Bij Antiphon (2 δ 10) zegt de spreker: *Τὰ δ' εἰκότα . . . πρὸς ἐμοῦ μᾶλλον ἀποδέδεικται ὄντα ὃ τε γὰρ καταμαρτυρῶν μου ἄπιστος ἐλήλεγκται ὄν, . . . : τὰ τε τεκμήρια ἐμά, οὐ τούτων ὄντα ἐδήλωσα τὰ τε ἴχνη τοῦ φόνου οὐκ εἰς ἐμὲ φέροντα . . . ἀποδέδεικται*. Het is niet aan te nemen, dat hier bij de Aor. alleen aan de handeling is gedacht en niet ook, zoals bij de Perfecta, aan het nog bestaan, het nog actueel zijn van het resultaat. — Als Antileo bij Xenophon (A. 5. 1. 2) verklaart, dat hij nu eindelijk wil *πλεῖν τὸ λοιπὸν καὶ ἐκταθεῖς ὥσπερ Ὀδυσσεὺς ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα*, wil hij toch zeker zijn leden niet alleen eens uitgestrekt hebben, maar ze uitgestrekt houden, evenals Charmides, die in het *Symposion* van Xenophon (4. 31) zegt: nu ik me van mijn bezittingen heb ontdaan, *ἠδέως καθεύδω ἐκτεταμένως*. — Zijn antwoord aan Hecatonymus, die de Tienduizend gelukgewenst heeft, *ὅτι*, zegt hij, *διὰ πολλῶν τε καὶ δεινῶν . . . πραγμάτων σεσωμένοι πάρεστε* (A. 5. 5. 8), begint Xenophon (*ibid.* 13) aldus: *Ἡμεῖς . . . ἤκομεν ἀγαπῶντες ὅτι τὰ σώματα διεσωσάμεθα καὶ τὰ ὄπλα*. Toch is het gelukkig resultaat van alwat ze gedaan

en doorstaan hebben, voor Xenophon op dat ogenblik ruim zo actueel als voor Hecatonymus. (Vgl. enerzijds in 5. 6. 18: *διεσεσώκει*, anderzijds in 5. 3. 3: *ἑσώθησαν* en in 5. 8. 17: *σωθεῖσιν*, ook Eur., *fr.* 133 N.: *ἀλλ' ἡδὺ τοι σωθέντα μεμνήσθαι πόνων*). — In de *Pax* vraagt Trygaeus (962 sqq.) zijn slaaf, die met een *ἰδοῦ* verzekert te hebben voldaan aan het bevel om gerstekorrels onder het publiek te werpen: *ἔδωκας ἦδη*; Maar Trygaeus wil toch weten niet zozeer of de man het al gedaán heeft, als wel, of hij al klaar is. En even te voren had dan ook diezelfde slaaf, toen hij het bevel had ontvangen: *περίυθι τὸν βωμόν*, geantwoord: *ἰδοῦ, λέγοις ἂν ἄλλο· περιελήλυθα*.

e. *De Aoristus fungeert geheel als Perfectum.*

§ 24. Impliceerde *σῆθι* in *Ψ* 97 sq. het Perfectum (§ 22), in *Ἄλλὰ σὺ μὲν νῦν σῆθι καὶ ἄμπνυο* (*X* 222) is het geheel = „blijf staan” = „ga hier niet vandaan” (= *ἔσταθι*, vgl. § 16 sub 1°), want Achilles zal Athena's toespraak wel staande hebben aangehoord en niet eerst daarna tot staan zijn gekomen. Bij *Δ* 243 sqq.: *τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες ἡύτε νεβροί, αἱ τ' ἐπεὶ οὖν ἔκαμον πολέος πεδίοιο θέουσαι ἐσιᾶσ' . . .* ' ὥς ὑμεῖς ἔστητε τεθηπότες, kan men twifelen, of men te doen heeft met een Aor. pro Pfto, dus = „gij staat” (aldus b.v. Gildersleeve, *Syntax* etc., 251), of met een Aor. met geïmpliceerd Perf., dus = „gij zijt gaan staan en staat nu nog” (vgl. b.v. *Υ* 178 sq.), zoals omgekeerd m.i. *ἐσιᾶσ'* hier is een Perf. met geïmpliceerde Aor. (vgl. § 16).

Hoe het echter hiermee gesteld mag zijn¹⁾: alleen indien de Aor. staat pro Pfto, begrijp ik hem in: *Τίς δ' οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μὲν ἔστι κατθανεῖν, τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν κάτω νομίζεται*; (Eur., *fr.* 638 N) en: *Τίς δ' οἶδεν, εἰ ζῆν τοῦθ' ὁ κέκληται θανεῖν*; (id., *fr.* 833. 1 N).²⁾ Plato trouwens, die het eerste fragment aanhaalt behalve *κάτω νομίζεται* (*Gorg.* 492 E), gaat aldus voort: *καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἴσως τέθναμεν ἦδη γὰρ τοῦ ἔργου καὶ ἡκουσα τῶν σοφῶν ὡς νῦν ἡμεῖς τέθναμεν*, en Euripides zelf spreekt in het vervolg van het tweede fragment van *οἱ δλωλότες*. Op zijn Nederlands

¹⁾ *ἴστασθαι* is ook wel in het Praes. en Impf. = 'blijven staan waar men staat' en 'staande (= op de been) blijven', dus syn. van *ἑστάναι*; vgl. b.v. Hom., *η* 82 sq., *τ* 200 sq., Xen., *A.* 1. 10. 1, 4. 8. 20; *H.* 5. 3. 6. Van dit *ἴστασθαι* nu vindt men de Aor. b.v. in *ρ* 463 sq., *X* 225, *Ω* 360; Xen., *A.* 1. 10. 16 (cll. 14), en ook het bovenstaande *ἔστητε* in *Δ* 243 sqq. kán men als een vb. van zulk een Aor. beschouwen, maar dan zo gebruikt als *ἔγέλασα*, *ἔπνευσα*, *ἦσθη* en dergelijke Aoristi, die concurreren met het Praes. (Vgl. b.v. Ar., *Pax* 1066: *Αἰβοιβοῖ*. — *τί γελᾶς*; — *ἦσθη* *χαραποῖσι πιθήκοις*). Met zulk een *ἦσθη* vergelijkt inderdaad v. Leeuwen het aldaar. En *σῆθι* in *X* 222 kán dan Imper. Aor. ingr.-perf. zijn van dit *ἴστασθαι*, zoals *σῆθι* in *X* 225: *σῆθι δ' ἄρ' ἐπὶ μελήσιν χαλκρογλώχινος ἱρισθεῖς* er Indic. Aor. ingr.-perf. van is.

²⁾ Van het tweede vers van dit fragment luidt de eerste helft: *τὸ ζῆν δὲ θνήσκειν ἔστι*; Ook *θνήσκειν* pleegt niet te zijn = *τεθνήκασι*, kán trouwens hier ook in zijn gewone betekenis worden opgevat, maar is in elk geval een *παρὰτατικόν* en staat dus in zoverre beter tegenover het *παρὰτατικόν* *ζῆν* dan het *συντελικόν* *θνεῖν*.

gezegd is hier dus 'gestorven zijn' gebruikt in de zin van 'dood zijn', die inderdaad menig taalgenuoot zo weinig van elkaar onderscheidt, dat men een zin als: „Hij is gestorven in het jaar zo-en-zoveel” nodig heeft om hem duidelijk te maken, dat de twee in ieder geval niet steeds door elkaar gebruikt worden. Zo spreken wij ook van 'de overledene', daarbij niet (*συντελικῶς*) denkende aan de overgang van 'leven in dood'¹⁾, maar (*παρατατικῶς*) aan 'nu niet meer levend', aan 'nu dood', niet dus aan een gebeurtenis in het verleden, maar aan een toestand in het heden. En zo werden, meen ik, ook *θανόν* en *καμών* menigmaal niet gevoeld als verschillend van *τεθνηκώς* en *κεκμηκώς*, was m.a.w. dit verschil latent, b.v. in: *τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων* (II 457) en: *τῆλέ με φέρονται ψυχαί, φείδωλα καμώντων* (Ψ 72), al werd men het zich in een ander verband weer levendig bewust, b.v. als men wilde zeggen of hoorde of las: *οὐ τέθνηκας οὐδέ περ θανόν* (Ae., Ch. 504), *τεθναῖσιν οἱ θανόντες* (Eur., Alc. 541), *Τί τοὺς θανόντας οὐκ ἔῃς τεθνηκέναι*; (id., fr. 507 N.).²⁾

§ 25. Ook in de volgende vbb. is, naar mijn voorstelling, bij de Aor. niet ook gedacht aan een voorafgaand gebeuren, maar alleen aan het nog bestaande gevolg daarvan en verschilt dus de Aor. alleen naar de vorm van een Perf. Praes. of ook een Praesens. *Διωλόμεσθ' ἄελπι'*, *ἄναξ, πάσχομεν* (Ae., Su. 908). *ἀπωλόμεσθα* en *ἀπωλόμην* b.v. in Eur., *Cycl.* 669 (vgl. de Pfta in 663 en 665), *Hel.* 133, 862 (vgl. het Perf. in 1194), *Andr.* 71 en 74, *I. Au.* 1140, *Ph.* 1444; Ar., *Ach.* 333. *Σὺ δ' ἀμήχανος ἔπλε'*, *Ἀχιλλεῦ* (Hom., II 29). *Πρέπων ἔφνης πρὸ τῶνδε φωνεῖν* (Soph., Oe. R. 9 sq.). *Τίς ἔφνης βροσιῶν*; (id., Oe. C. 204; vgl. 210: *μή μ' ἀνέρω, τίς εἰμι*). *Πατρὸς δ' ἐκείνου φύντας οὐ πεφύκαμεν* (Eur., *Heracl.* 509). *Φῦναι δὲ Κῦρος λέγεται . . . εἶδος μὲν κάλλιστος κτλ.* (Xen., *Cypr.* 1. 2. 1; vgl. in 2: *φύσιν μὲν . . . τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται*).

§ 26. Een afzonderlijke bespreking verdienen de volgende voorbeelden met een Aor. Conj. niet-hort., die, als ik goed zie, een aannemelijke verklaring vindt in de hypothese, dat ook daarbij, zo niet alleen, dan toch overheersend gedacht is aan het resultaat of gevolg van de handeling, niet aan de handeling zelf, de Aor. dus staat pro Pfto.³⁾ Hom. ε 300: *δέδφια μὴ δὴ πάντα θεὰ νημερτέα φείπη*. A 555 sq.: *νῦν δ' αἰνῶς δέδφοικα . . . μὴ σε παρείπη' ἀργυρόπεζα Θέτις*. *Rhesus* 863 sqq.: *δέδοικα . . . μὴ καὶ Δόλωνα συντυχῶν κατακτάνη' χρόνον γὰρ ἤδη φροῦδος ὦν οὐ φαίνεται*. Soph. *Ph.* 416 sqq. (Ph. heeft van Neoptolemus vernomen, dat

¹⁾ Zoals b.v. bij: „Hij is zacht en kalm overleden.”

²⁾ Wonderlijk is voor mij *Rhes.* 800 sq.: *καὶ ξυμφορὰν μὲν οἶδ' ὄρων, τρόπῳ δ' ὅτῳ τεθναῖσιν οἱ θανόντες οὐκ ἔχω φράσαι*, daar ik verwacht: *τρόπῳ δ' ὅτῳ ἀπέθανον οἱ τεθνεῶτες*. Begrijpen doe ik het alleen als voorbeeld van wat ik in de §§ 17—24 heb betoogd.

³⁾ Waarschijnlijk als een soort van „shorthand of the perfect”, om met Gildersleeve te spreken (*Syntax* etc., 227), wegens de omslachtige vorm van dit tempus.

èn Achilles èn Ajax Telamonius dood zijn): οἶμοι τάλας! ἀλλ' οὐχ ὁ Τυδῆως γόνος ' οὐδ' οὐμπολητὸς Σισύφου Λαερτιάω ' οὐ μὴ θάνασι τούσδε γὰρ μὴ ζῆν ἔδει. — ' οὐ δῆτ', ἐπίστω τοῦτό γ', ἀλλὰ καὶ μέγα ' θάλλοντές εἰσι νῦν ἐν Ἀργείων στρατῶ. Eur., *Phaethon* fr. 781. 52 sq. N.: ὄρα μὴ θυμάτων πυρρουμενων' κατ' οἶκον ἀτμόν κείσ' ἀποσταλέντ' ἴδης. (Deze woorden zijn gericht tot iemand die de brand, waarvan hier kwestie is, gezien en aan de spreker bericht heeft). — id., *Cycl.* 613 sqq.: ἤδη δαλὸς ἠνθρακωμένος ' κρούπεται εἰς σποδιάν, δρυὸς ἄσπετον ἔρονος· ἀλλ' ἴτω Μάρων, πρᾶστέω ' μαινομένον ἐξελέτω βλέφαρον ' Κύκλωπος, ὡς πῆη κακῶς. id., *Hipp.* 1298 sq. (Artemis spreekt tot Theseus): ἀλλ' εἰς τόδ' ἦλθον, παιδὸς ἐκδεῖξαι φρένα ' τοῦ σοῦ δικαίαν, ὡς ὑπ' ἐνκλείας θάνη. Ar., *Ra.* 1414 sqq. (Pluto tot Dionysus, die verklaard heeft geen uitspraak te zullen doen): οὐδὲν ἄρα πράξεις ὠνπερ ἦλθες οὐνεκα. ' — εἰάν δὲ κρίνω; — τὸν ἕτερον λαβὼν ἄπει, ' ὀπότερον ἂν κρίνης (nl. Aeschylus of Euripides), ἔν' ἔλθης μὴ μάτην. — Het is m.i. niet twijfelachtig, dat op al deze plaatsen, naar des sprekers voorstelling, de handeling, door de Aor. Conj. aangeduid, reeds is geschied.¹⁾ Maar even zeker is, dat ze volgens de normale syntaxis naar die voorstelling nog zou moeten geschieden. Geen wonder dus, dat op de eerste plaats de Indic. Aor., die daar eveneens is overgeleverd, door sommige editores in de tekst is opgenomen en op de tweede en de derde, waar hij niet is overgeleverd, maar het metrum geen bezwaar geeft, per conjecturam wordt aangebracht. Mij dunkt echter dat dit laatste niet aangaat, zolang enerzijds de overige plaatsen weerstand bieden aan een dergelijke wijziging, anderzijds op alle de aangewezen tegenstrijdigheid verdwijnt bij aanvaarding van een bevredigende verklaring, zoals, naar ik meen, bovengenoemde veronderstelling er een biedt²⁾.

¹⁾ Nauck⁸ en Radermacher¹⁰ verklaren οὐ μὴ θάνασι in de *Philoctetes* door οὐποτε θανούνται (zo, blijkens zijn vertaling, ook Jebb), maar vullen tevens bij οὐ δῆτ' aan: ἔθανον. Met dit laatste ben ik het ongeveer eens; maar hoe daarmee het eerste samen kan gaan, zie ik niet. Als οὐ μὴ θάνασι door *Philoctetes* bedoeld is als οὐποτε θανούνται, moet Neoptolemus ook gedacht hebben: οὐ δῆτα θανούνται ποτε; want dat hier twee Grieken elkaar zo slecht begrepen zouden hebben, dat de ene aan de toekomst heeft gedacht, de ander aan het verleden, acht ik uitgesloten, en een opzettelijk misverstand zou, naar mijn gevoel, alleen in een komedie of in een satyrspel op zijn plaats zijn geweest. Maar dan zou op οὐ δῆτα (θανούνται ποτε) niet goed als climax volgen: ἀλλὰ καὶ μέγα θάλλοντές εἰσι νῦν κτλ. — Of in de *Heracliden* (384) Iolaus bij: οὐ γὰρ τι μὴ ψεύση σε κήρυκος λόγος denkt aan iets dat reeds is geschied, zoals Reisig (ad *Oed. Col.* p. 252) en Hermann (ad *Phil.* l.1.) menen, betwijfel ik. Mij dunkt, zijn bedoeling kan zeer wel zijn: „er is namelijk geen sprake van, dat het dreigement van de heraut geen werkelijkheid voor U zal worden”: Eurystheus toch, zo hij er niet al is (383), zal gewis komen (385 sq.).

²⁾ Niet bevredigend acht ik b.v. een verklaring die is gelegen alleen in het tijdsfeerloze karakter van de Aor. in het algemeen (afgezien natuurlijk van de Indic.), waarbij immers onbeantwoord blijft de vraag, die hier juist beantwoord moet worden: hoe het dan komt, dat juist in deze vvb. de Aor. is gebruikt, terwijl de handeling niet, zoals gewoonlijk, in de toekomst ligt, maar in het verleden; of een verklaring die niet op al deze, syntakties zo op elkaar gelijkende, plaatsen toepasselijk is, zoals die welke Stahl (*Kritisch-histor. Syntax*, 166, 2) geeft voor de drie finale zinnen bovenvermeld, die in geen geval kan

Dan vervangt εἴπη in ε 300 en A 555 sq. εἰρηκῶς ἦ, welk Perf. Act. in dit verband evengoed op zijn plaats zou zijn als het Perf. Pass. van hetzelfde werkwoord in hetgeen Sophocles Oedipus laat zeggen (Oe. R. 67 sq.): δέδοικ' ἑμαυτόν, ὃ γύναι, μὴ πόλλ' ἄγαν' εἰρημέν' ἦ μοι δι' ἅ νιν εἰσιδεῖν θέλω, waar εἰρημέν' ἦ μοι is = εἰρηκῶς ὃ. Dan doet in de *Rhesus* κατακάνη de dienst van κατεκτονῶς ἦ, zoals b.v. in de *Eumenieden* ἔκπεινα, κατέκτανες, -εν, -ον gezegd worden van dezelfde daad die ook met κατέκτονας wordt aangeduid (588, 591, 602, 605; 587), en fungeert in de *Ranae* I. I. ἔλθης voor ἐληλυθῶς ἦς niet anders dan ἦλθες voor ἐλήλυθας. θάνωσι in de *Philoctetes* staat dan tegenover ζῆν in hetzelfde vers zo als κατθανεῖν en θανεῖν staan tegenover ζῆν in de boven (§ 24) aangehaalde fragmenten van Euripides. En interpreteert Plato dit κατθανεῖν met τέθναμεν, Sophocles interpreteert zelf θάνωσι enige verzen verder met: οἶδε μὲν τεθναῖσ', Ὀδυσσεὺς δ' ἔστιν αὖ. (Vgl. ook wat beneden gezegd wordt over θάνη in de *Hippolytus*). Ὅρα μὴ ἴδης in de *Phaëthon* is dan gezegd in plaats van: Ὅρα μὴ . . . ἐωράκῶς ἦς = „Zie toe, of, wat U voor de geest staat, niet is . . .” (vgl. Plato, *Crito* 44 A, op p. 18). ὡς πῆη κακῶς in de *Cycloop* moet wel beduiden: „opdat hij de kwade gevolgen ondervinde van zijn drinken” = ὡς πεπωκῶς ἦ κακῶς¹⁾, en Artemis moet met ὡς ὑπ' εὐκλείας θάνη in de *Hippolytus* wel bedoelen: „opdat er, nu hij dood is, geen kwaad meer van hem worde gesproken” = „opdat hij met goede faam dood zij” (of: „gestorven zij” in de zin van: „dood zij”; zie boven, p. 27) = ὅπως ὑπ' εὐκλείας τεθνηκῶς ἦ. Want toen Hippolytus stierf, werd er juist wel kwaad van hem gesproken en daaraan kon zelfs een godheid niets meer veranderen; Artemis kan dus ook aan een toekomstig ὑπ' εὐκλείας θανεῖν als handeling niet gedacht hebben (vgl. beneden in de noot mijn bespreking van Stahl's verklaring).

gelden voor drie van de vier voorbeelden in een vreeszin en m.i. ook niet voor een dier finale zinnen, voor de twee andere echter en voor ε 300 mij wel plausibel voorkom in zoverre als in deze drie gevallen weliswaar de handeling op zich zelf, het πειν, ἔλθειν, εἰπεῖν, in het verleden, maar de gekwalificeerde handeling: het κακῶς πειν, μὴ μάτην ἔλθειν, νημερτέα εἰπεῖν, in de toekomst lag: dit was alsnog geen werkelijkheid, want het κακῶς, μὴ μάτην, νημερτέα moest nog blijken. Voor Hom. γ 316 sq. = ο 12 sq.: μὴ τοι κατὰ πάντα φάγωσι κτήματα δασσάμενοι, σὺ δὲ τηύσῃν ἐδὸν ἔλθης, ligt de zaak, dunkt mij, enigszins anders, want dat ἔλθειν lag nog voor een deel in de toekomst; zodat ik niet met Stahl (161. 2) zou omschrijven: μὴ τηύσῃ ἦ ἢ ἐδὸς ἦν ἦλθες, maar: . . . ἦν ἂν ἔλθης. En waarom ik voor ὑπ' εὐκλείας θάνη in de *Hippolytus* Stahl's verklaring niet kan laten gelden, blijkt uit de slotzin van § 26. — Ook die interpretatie bevredigt mij niet, welke, om het kort te zeggen, voor *παρείπη* in A 555 substitueert: *παρειπῶν φανῆ*, voor θάνωσι in de *Philoctetes*: θανόντες φανῶσι, enz.. (Vgl. b.v. Aken, *Die Grundzüge u.s.w.*, p. 36, en Goodwin, *Moods and Tenses*,³ 93). Want ook als men deze brachylogie aanneemt, stelt toch de spreker zich de handeling, door de Conj. Aor. meegedeeld, voor als reeds geschied (of niet geschied), dus liggend in het verleden, en alleen de verificatie, of zijn voorstelling juist is, als toekomstig; zodat de afwijking van de regel dat de handeling nog moet geschieden, hierdoor niet wordt opgehelderd.

¹⁾ Voor deze betekenis van πεπωκῶς (= 'de gevolgen van het drinken ondervindende') vgl. ὑποπεπωκῶς (b.v. Xen., A. 7. 3. 29). Zo zou hier dus kunnen staan: ὡς δυσπεπωκῶς ἦ, als δυσπίνειν bestond evengoed als b.v. δυσθνήσκειν.

... dans une étude de ce genre, l'on est exposé, soit à méconnaître des différences de sens réelles, soit à en apercevoir d'imaginaires. La limite est difficile à trouver; je ne me flatte pas d'y avoir toujours réussi.

O. Riemann, *La question de l'aoriste grec* (*Mélanges Graux*, p. 587).

II.

NADERE BESCHOUWING VAN PRAESENS EN AORISTUS IMPER. ENZ.

a

Praesens bij niet παραταικῶς gedachte handeling.

§ 27. In a 339 sq. zegt Penelope tot Phemius: *Τῶν ἔν γέ σφιν ἄειδε παρήμενος, οἳ δὲ σιωπῇ ' πνόντων.* Penelope denkt hier allerminst *συντελικῶς*: harentwege zwijgt Phemius verder en gaan de vrijers weg, hoe eer hoe liever. Geheel anders Odusseus in *θ* 492 sq., waar hij tot Demodocus zegt: *' Ἄλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι καὶ ἵππου κόσμον ἄεισον ' δουρατέου.* Hier denkt Odusseus juist wel *συντελικῶς*; hij wil juist wel, dat Demodocus die geschiedenis vertelt en van begin tot eind; eerst als hij dat er goed zal hebben afgebracht, zal hij hem overal prijzen als een zanger bij gods genade: *αἶ κεν δὴ μοι ταῦτα κατὰ μοῖραν καταλέξης* (niet: *καταλέξης!*), *' αὐτίκ' ἐγὼ πᾶσιν μυθήσομαι ἀνθρώποισιν, ' ὡς ἄρα τοι πρόφρων θεὸς ὤπασε θέσπιν ἀοιδήν.*

De gedachte aan *συντελείωσις* is hier dus wel ver van Penelope, en begrijpelijkerwijze gebruikt ze dan ook niet de *συντελικὸς χρόνος*. Maar dat ze zich dat zingen en drinken als een *παραταικὸν ἔργον* heeft voorgesteld, is daarom nog niet zo zeker. Met haar wensen strookte ook die *παράταισις* stellig niet. Zo zou men er toe komen, het Praesens hier op te vatten niet als *παραταικός*, maar als *οὐ-συντελικὸς χρόνος*, als niet-Aoristus dus. Maar Penelope had eenvoudig af te wachten, moest het overlaten aan de vrijers, niet alleen of, maar ook hoe het zingen en drinken gebeuren zou. En bij zulk een afwachten, zulk een overlaten, past zeker de voorstelling van *παράταισις*; inzoverre kan dus ook in dit geval het Praesens het symbool zijn van de gedachte aan *παράταισις*, die dan echter niet betreft de handeling zelf, maar het niet totstandkomen ervan.

Zo ook in de volgende voorbeelden. In de *Anabasis* (7. 4. 9) antwoordt

Episthenes op de vraag van Seuthes: Ἡ καὶ ἐθέλοις ἂν ὑπὲρ τούτου ἀποθανεῖν; hem zijn hals aanbiedend: Παῖε, εἰ κελεύει ὁ παῖς καὶ μέλλει χάριν εἶδέναι. De handeling, het *παλεῖν*, indien het zover mocht komen, stelt Episthenes zich zeker wel niet voor als met *παράτασις* geschiedend, maar wel denkt hij, dat de *συντελείωσις*, het werkelijk gebeuren, in ieder geval wel enige ogenblikken uit zal blijven. Daarentegen, als Seuthes dan de knaap vraagt, εἰ παύσειεν αὐτὸν ἀντ' ἐκείνου, is het duidelijk, dat hij vraagt, of het er maar toe moet komen, of hij werkelijk moet slaan, moet toeslaan, en denkt hij dus duidelijk *συντελικῶς*; evenals b.v. Stratyllis in de *Lysistratā*, wanneer ze de koorleider, op zijn insinuatie dat men het vrouwenkoor op hardhandse wijze tot zwijgen moet brengen, uitdagend antwoordt: καὶ μὴν ἰδοὺ παταξάτω τις (Ar., *Lys.* 362); evenals ook Philoctetes bij Sophocles (*Ph.* 748 sq.), wanneer hij de pijn niet langer kan uithouden en Neoptolemus verzoekt: Πάταξον εἰς ἄκρον πόδα' ἀπάμησον ὡς τάχιστα! — In de *Euthydemus* zegt Socrates (285 C): ἀπολλύτω με καί, εἰ μὲν βούλεται, ἐφέτω, εἰ δ' ὅτι βούλεται, τοῦτο ποιεῖτω. Dionysodorus mag dus met hem doen wat hij wil, mag zijn gang gaan met zijn lichaam. Maar één ding laat hij niet aan hem over; integendeel, dat is een eis, een *condicio sine qua non*: μόνον χρηστὸν ἀποφηνάτω. Dat moet Dionysodorus totstandbrengen; dat resultaat, dat *τέλος*, moet hij bereiken; daaromtrent wacht Socrates niet af. En zo is ook in het voorafgaande (B): Συγχωρήσωμεν οὖν αὐτοῖν αὐτό' ἀπολεσάντων ἡμῖν τὸ μειράκιον καὶ φρόνιμον ποιησάντων καὶ ἀπαντὰς γε ἡμᾶς τοὺς ἄλλους, geen sprake van een 'mogen', maar integendeel van een 'moeten': het resultaat, dat de twee gebroeders ons beloven, zegt Socrates, mogen we ons niet laten ontgaan¹⁾: „laten we dus hen dit toestaan; laten ze toch de jongeling en ons anderen allen het leven nemen en het ware inzicht geven.” — Ἐμοὶ σὺ τῶν σῶν, Μενέλεως, μηδὲν δίδου, ἃ δ' ἔλαβες, ἀπόδος (Eur., *Or.* 642 sq.). — Τί ἀπήγγειλας; εἰ μὲν ἀληθῆ, σφῆζον (zeker; maar dat kan Demosthenes nu niet zoveel schelen), εἰ δὲ ψευδῆ, δίκην δός (daarop komt het hem hier aan. (Dem. 19. 82; vgl. nog het dringende: Ἄλλ', ὦ δαιμόνιε Σώκρατες, ἔτι καὶ νῦν ἐμοὶ πιθοῦ καὶ σώθητι in de *Crito*, 44 B). — Πρὸς ταῦτα ἢ πείθεσθε Ἄνύτω ἢ μή, καὶ ἢ ἀφίετέ με ἢ μή, ὡς κτλ. (*Apol.* 30 B). — Αἰσχρὸν στέγης γε φθονῆσαι' εἰσῆτω οὖν (Xen., *Symp.* 1. 12) = „laat hem dus maar binnenkomen” (maar als hij b.v. zich nog mocht bedenken, is 't ook goed of nog beter). Κατακλίνου τοίνυν (*ibid.* 13) = „ga dan maar liggen”. — Πάμφιλος γαμεῖ; γαμεῖτω' καὶ γὰρ ἠδίκησέ με (Com. anon., IV. p. 620. LV M. = III. 297 K.). — Κτεῖν', εἰ δοκεῖ σοι (Eur., *Hel.* 993; vgl. 1639). Σὺ δ' αὐτὸς αὐτήν εἰσαγ', εἰ βούλει, δόμονος (*id.*, *Alc.* 1112). Ἄλλὰ πρᾶττι', εἴ σοι δοκεῖ (Ar., *Th.* 216). Εἰδοῦ μὲν ἐρεῖς . . . ὁμως δ', εἴ τι σοι ἥδιον, λέγε (Plato, *Hipp. mai.* 301 D). Σὺ . . . , εἰ βούλει πυνθάνεσθαι, πυνθάνου' ἐγὼ δ' ἴσως ἰκανῶς πέπτυσμαι (*id.*, *Lach.* 196 C).²⁾

¹⁾ Vgl. in A: Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ χρεῖναι ἡμᾶς παρὰ τῶν ξένων δέχεσθαι ἃ λέγουσιν.

²⁾ Over de Aoristus samengaande met εἰ βούλει of iets dergelijks vgl. § 33, n. 2. Ook

§ 28. In deze en dergelijke vbb. hebben we te maken met de Imperativus concessivus.¹⁾ Verwant, maar toch van andere aard zijn dezulke waarin de gedachte aan *συντελείωσις* daarom niet krachtig genoeg is om de spreker de Aoristus te doen gebruiken, omdat hij meer een voorstel doet, iets in overweging geeft, tot iets uitnodigt, dan dat hij bepaald verzoekt, verlangt, beveelt. Als b.v. Theseus tot Hercules zegt (Eur., *Herc.* 1394 sq.): *Ἀνίστασ', ὦ δύστηνε· δακρύων δ' ἄλις... δίδου δὲ χεῖρ' ὑπηρέτη φίλω... δίδου δέρη σὴν χεῖρ'*, laat hij het aan Hercules over, of die gehoor zal geven aan zijn voorstel, omdat hij wel begrijpt, dat hem dit misschien te moeilijk zal vallen. Inderdaad begint Hercules met te zeggen (1395): *Οὐκ ἂν δυνάμην ἄρθρα γὰρ πέτηγέ μου*. Evenzo is de situatie in de *Philoctetes* (886 sq.), waar Neoptolemus, nadat Philoctetes hem verzocht heeft: *σύ μ' αὐτὸς ἄρον* (879), hem voorstelt: *αἶρε σαντόν· εἰ δέ σοι μᾶλλον φίλον, ὄϊσονσί σ' οἶδε*. — Met gehuichelde eerbied stelt Clytaemnestra aan haar heer en gemaal voor (Ae., *Ag.* 906): *Ἐκβαῖν' ἀπήνης τῆσδε*,²⁾ en met gehuichelde vriendelijkheid richt ze deze woorden ook tot Cassandra en nodigt ze haar uit: *ἔσω κομίζου* (1039, 1035). Met gehuichelde bescheidenheid laat Menelaus het aan Theoclymenus over, wat voor dier als dodenoffer geslacht zal worden, zeggende: *Αὐτὸς σὺ γίγνωσκ'· ἀρκέσει γὰρ ἂν διδῶς... διδούς γε μέντοι δυσγενὲς μηδὲν δίδου* (Eur., *Hel.* 1257/9).³⁾ — In *O.* 10. 18 sqq. geeft Pindarus met de volgende woorden de overwinnaar in overweging, zijn trainer te laten delen in de eer: *Πύκτας δ' ἐν Ὀλυμπιάδι νικῶν Ἴλα φερέτω χάριν Ἀγησίδαμος*. Naar mijn gevoel zou *ἐνεργάτω* hier bepaald een erge takteloosheid zijn geweest. In het begin van Plato's *Republiek* (327 B) brengt de slaaf van Polemarchus eerst het verzoek van zijn meester in diens eigen woorden over, zeggende: *Κελεύει ὑμᾶς περιμεῖναι* (natuurlijk tot het *τέλος* is bereikt en hij hen heeft ingehaald, vandaar de Aor.) en voegt er dan uit zichzelf aan toe: *Ἀλλὰ περιμένετε*. Stond er *περιμείνατε*, dan zou dit voor mij een kleine bijdrage zijn ten bewijze dat de slaven in Athene zich wel eens vrijer gedroegen tegenover hun meesters dan men op grond van hun rechtspositie zou

in vbb. als: *διέξελθε ἔπη σοι φίλου* (Plat., *Phil.* 50 E), *θὲς ἔπη χαίρεις* (id., *Soph.* 222 B) *τούτων ἑποτέρ' ἂν ἡγή φίλου εἰρήσθαι σοι, τοῦτο ἡμῖν δίορισον* (ibid.) is het de spreker volstrekt niet om het even, of de toegesprokene de handeling verricht of niet. Maar hier is hij toch wel tevens onverschillig; niet echter of de *συντελείωσις* plaats vindt, laat hem koud, maar wel hoé dat gebeurt.

¹⁾ Vgl. wat Blass terloops schrijft *t. a. p.*, pag. 417: „überhaupt, wenn jemand nicht sowohl befehlt als gestattet, so hat er kein Ziel im Auge und wird den Imper. Imperf. gebrauchen.“

²⁾ Met komies-plechtige eerbiedigheid nodigt ook Demosthenes personatus in de *Equites* de worstventer uit (147 sqq.): *ὦ μυχάριε ἄλλαντεπῶλχ, δεῦρο, δεῦρ', ὦ φίλτατε, ἀνάβαινε σωτήρ τῆ πόλει καὶ νῦν φωνεῖς*. Dat hij die eerbiedigheid heel gauw weer vergeten is, in het volgende vers al *δεῦρ' ἔλθ'* zegt en ook vervolgens (155, 156, 169) de Aor. gebruikt, is voor mijn gevoel niet minder *κωμικόν*.

³⁾ Anders dus dan Orestes in Eur., *Or.* 642 sq. en Socrates in de *Euthyd.*, 285 C (supra, p. 31), formuleert Menelaus zijn restrictie niet als een eis, maar biedt hij ook die ter overweging aan.

verwachten. — In het begin van de *Politicus* (257 C) vraagt de Eleaat aan Theodorus, of voor het volgende onderzoek Theaetetus niet eens rust moet hebben en afgelost worden door zijn makker; waarop Theodorus antwoordt: *Καθάπερ εἶπες, μεταλάμβανε*. Hier zou, meen ik, *μετάλαβε* nogal onbeleefd zijn geweest tegenover de jonge man in kwestie, over wie daarmee eenvoudig beschikt zou zijn, alsof hijzelf in dezen niets had in te brengen, terwijl met het Praesens Theodorus in overweging geeft, de afwisseling aan de betrokkene voor te stellen. — Waar in de *Gorgias* (458 B) Socrates zegt: *εἰ μὲν οὖν καὶ σὺ φῆς τοιοῦτος εἶναι, διαλεγόμεθα· εἰ δὲ καὶ δοκεῖ χρῆναι ἔαν, ἔωμεν ἤδη χαίρειν καὶ διαλύωμεν τὸν λόγον*, zou ik stellig, wegens de aard van deze moment-handeling, *διαλύσωμεν* verwachten, als ik niet bedacht, dat Socrates een voorstel doet aan Gorgias en de beslissing aan hem overlaat; ook dit Praesens lijkt mij dus beleefder dan de Aoristus, die hier wat kortaf zou zijn.¹⁾ Daarentegen: toen Chaerephon Socrates had verzekerd (447 B), dat Gorgias bereid zou zijn, nog eens een voordracht te houden, *εἰ μὲν δοκεῖ, νῦν, ἐὰν δὲ βούλη, εἰς αὐθις*, en dus de beslissing aan Socrates had gelaten, had deze dan ook beslist en geantwoord (447 C), dat het hem nu om iets anders te doen was, *τὴν δὲ ἄλλην ἐπίδειξιν εἰς αὐθις, ὥσπερ σὺ λέγεις, ποιησάσθω*.²⁾ — Uitnodiging wordt uitdaging in een geval als bij Aristophanes in de *Vespae* (1498 sq.), waar Philocleon zegt: *Εἴ τις τραγωδός φησιν ὀρχεῖσθαι καλῶς, ἔμοι διορχησόμενος ἐνθάδ' εἰσίτω*.

Natuurlijk kan men bij vbb. als de boven aangehaalde uit de *Hercules* en de *Philoctetes* ook denken aan een Praesens de conatu. Maar aan dit Praesens is volstrekt niet inhaerent, waar de situatie hiér juist op wijst, dat de spreker het aan de toegesprokene overlaat, of werkelijk zal gebeuren wat hij voorstelt; vgl. b.v.: *Πρόσπιπτε δ' οἰκτρῶς τοῦδ' Ὀδυσσεύς γόνυ ' καὶ πείθ'* (Eur., *Hec.* 339 sq.), waar het gaat om Polyxena's leven en Hecuba natuurlijk haar dochter juist dringend verzoekt dit laatste redmiddel aan te wenden.

§ 29. Men zou intussen niet terecht uit het bovenstaande konkluderen, dat, waar (α) de Imperatief concessief is of (β) iets in overweging wordt gegeven, de Aoristus nooit op zijn plaats is: de voorstelling van *συντελείωσις* kán immers in zo'n geval ook wel levendig zijn, al komt dat, naar ik meen, altans bij de Imper-conc. niet heel vaak voor.³⁾ (α) Wan-

¹⁾ Vgl. p. 45, noot 2 en p. 61, noot 1.

²⁾ Zie verder de Excurs.

³⁾ In Plato's *Leges* b.v. is begrijpelijkerwijze de Imper. of Infin. imper. nogal eens concessief, o.a. daar waar het subject is ὁ βουλόμενος of een synoniem daarvan, zoals b.v. in 6. 754 E, 8. 843 B; vgl. verder b.v. in 5. 742 B: *ἀποδημείτω*, in 6. 755 D: *ἀντιπροβηλλέσθω*. Maar onder al de (ongeveer 70) Aoristi Hortativi Imper. of Infin. in de eigenlijke *νομοθεσίαι* is er slechts één die concessief is, t.w. *συνευξάσθω* in 10. 909 E, en hier schijnt de v.l. *συνευξέσθω* (o.a. in de Paris. 1807) er op te wijzen (ook volgens England), dat de overlevering ook gekend heeft *συνευχέσθω*; wat ik zeker voor de ware lezing houd, aangezien ik hier voor de Aoristus geen goede reden zie.

neer b.v. Ajax bij Homerus (*P* 647) bidt: „*Ἐν φάει καὶ ὄλεσον*, dan smeekt hij Zeus zeker niet om de ondergang der Achaeërs, maar mág hen die treffen; zodat we te doen hebben met een Imper. concessivus. Hij is echter op dat ogenblik overtuigd, dat dit ook werkelijk zal gebeuren, want hij laat er op volgen: *ἐπεὶ νύ τοι ἔφφαδεν οὕτως*. Ik zou dan ook vertalen: „in het licht, richt dán maar metterdaad hen te gronde” of: „laat het er dán maar toe komen dat enz..

Concessief is ook de Imperativus in Hera's woorden tot Athena (*Θ* 427 sqq.): *Οὐκέτ' ἐγὼ γε' νῶ' εἰώω Διὸς ἅντα βροτῶν ἔνεκα πολεμίζειν'* τῶν ἄλλος μὲν ἀποφθίσθω, ἄλλος δὲ βιώτω, ' ὅς κε τύχη. Maar Hera, al zegt ze in 't algemeen: *βροτῶν ἔνεκα*, toch denkt ze, als ze van ondergang spreekt, alleen of in de eerste plaats aan haar Grieken, als ze spreekt van leven, uitsluitend of voornamelijk aan de Trojanen. Want de Grieken dreigde en dreigt nog de ondergang, de Trojanen daarentegen beschermde en beschermt Zeus. En zij had de Grieken willen redden door van de Trojanen zoveel mogelijk te doden. Nu echter is ze vervuld van de gedachte, dat feitelijk juist het tegendeel gaat gebeuren, dat het zal uitlopen op de ondergang der Grieken, het behoud der Trojanen: in zoverre denkt ze dus *συντελικῶς*. Het is waar, dat de gedachte aan herhaling had kunnen maken, dat zij het Praesens gebruikte. Maar de voorstelling van ieder individueel 'doodgaan' die in een verband als dit past, is niet die van een handeling met *παράτασις*; zodat ook in zoverre de Aoristus voor de hand lag (vgl. hierover § 34 sqq.). En wat *βιώτω* betreft: 'leven' denkt men zich zonder twijfel allicht wel als een *παρτατικόν*; maar hier staat het als het ene *τέλος* waar de strijd op uit kan lopen, tegenover ondergang als het andere, hier evenals b.v. in *K* 173 sq.: *ἐπὶ ξυροῦ ἴσταιαι ἀκμῆς ' ἢ μάλα λυγρὸς ὄλεθρος Ἀχαιοῦ' ἢ ἐ βιώωναι.*¹⁾ Aldus beschouwd is het m.i. zeer begrijpelijk, dat, zo hier

¹⁾ Vgl. ook wat Theopompus bij Athenaeus, 4. 166 f, vertelt, waar het *παρτατικῶς* ζῆν van de anderen gesteld wordt tegenover het *οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιώωναι* van de Tarentijnen: het *παρτατικόν*, de voorbereiding, tegenover het *συντελικόν*, het reeds bereikt hebben, van datgene waar het om te doen is, en ook: (nog) niet werkelijk, niet inderdaad, tegenover (reeds) werkelijk, inderdaad, leven. Dit besef van de (onontkoombare) werkelijkheid van het leven dat zijn dochters wacht, is het, meen ik, ook, dat Oedipus doet zeggen (*Oed. R.*, 1486 sqq.): *καὶ σφῶ δακρύω . . . νουόμενος τὰ λοιπὰ τοῦ πικροῦ βίου, ' εἶον βιώωναι σφῶ πρὸς ἀνθρώπων χρεῶν*, terwijl hij straks zal eindigen met: *νῦν δὲ τοῦτ' εὐχέσθαι μοι: ' οὐ κεν εἴη, ζῆν, τοῦ βίου δὲ λῦσις ἡμᾶς κυρῆσαι τοῦ φυτεύσαντος πατρός*, waar die voorstelling absoluut niet past, daarentegen weer wel deze, dat werkelijkheid moge worden de bede, dat háár leven gelukkiger zal worden dan het zijne; vanwaar het Praesens *ζῆν* en de Aoristus *κυρῆσαι*.

o cht iemand menen, dat *βιώωναι* in *K* 174 een vb. is van de Aor. ter aanduiding van het verbaalbegrip, dan zij hij gewezen b.v. op de volgende drie plaatsen in de *Cratylus*, waar het juist het Praesens is waarmee dit begrip wordt aangeduid: *Μαίεσθαι οὖν καλεῖς τι*; — *Ἐγώ γε, τό γε ζῆτεῖν* (421 A; deze plaats vermeldt ook Blass, t.a.p., pag. 428). *Τὸ δὲ ἀπτεῖν καὶ δεῖν αὐτὸν ἴστι* (417 E). *Τὸ βούλεσθαι τὸ ἐφίεσθαι σημαίνει* (420 C); voorts: *Οὐ ταῦτ' ἐν καλεῖς τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πράττειν*; — *Οὐ μέντοι, ἔφη: οὐδὲ γε τὸ ἐργάζεσθαι καὶ τὸ ποιεῖν*. (*Charm.* 163 B).

strijd is geweest tussen de voorstellingen van *παράτασις* en van *συντελείωσις*, de laatste het heeft gewonnen. Vertalen zou ik dan ook hier weer: „láát dan maar inderdaad de een van hen te gronde gaan, de ander leven” of: „láát het er dan maar toe komen, dat...”.

Begrijpelijk, als symbool van de gedachte aan *συντελείωσις* of altans niet *παράτασις*, is ook de Aor. Optativi concessivi in *B* 340, *E* 685, *Φ* 274, *Ω* 226, *η* 224 sq., *π* 102.

§ 30 (β). Bij Herodotus (1. 206) laat Tomyris aan Cyrus het volgende voorstel doen: *παῦσαι σπεύδων τὰ σπεύδεις* . . . *πανσάμενος δὲ βασίλευε τῶν σεωντοῦ καὶ ἡμέας ἀνέχεν δρέων ἄρχοντας τῶνπερ ἄρχομεν*, en als Cyrus dat niet wil: *μόχθον μὲν τὸν ἔχεις ζευγνύς τὸν ποταμὸν ἄπες, σὺ δὲ ἡμέων ἀναχωρησάντων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τριῶν ἡμερέων ὁδὸν διάβαινε ἐς τὴν ἡμετέρην*· εἰ δ' ἡμέας βούλει ἐσδέξασθαι μᾶλλον ἐς τὴν ὑμετέραν, σὺ τῶντο τοῦτο ποιεε. Hier moet het 'ophouden met', het 'aflaten van' die arbeid waarmee Cyrus bezig is, voorafgaan aan dat waar het Tomyris eigenlijk om te doen is: het *βασιλεύειν*, het *ἀνέχεσθαι*, het *διαβαίνειν*; het is dus slechts natuurlijk, dat dit 'ophouden met' en 'aflaten van' *συντελικῶς* is gedacht, evenals de Participia *πανσάμενος* en *ἀναχωρησάντων*. (Wat de Praesentia betreft, stelt men zich het *βασιλεύειν* en *ἀνέχεσθαι* zonder moeite voor als *παρατατικῶς* gedacht; het overtrekken van de rivier echter kan men zich heel wel als *συντελικῶς* gedacht voorstellen. Maar Tomyris verzoekt of verlangt niet, dat Cyrus of zijzelf de rivier zal overtrekken, doch houdt zich ten aanzien van het totstandkomen van hetgeen ze voorstelt juist trots neutraal, en zo wordt ook dit Praesens begrijpelijk.)

b.

Aoristus bij παράτασις van de handeling.

1. Zonder dat aan die παράτασις ook is gedacht.

§ 31. Het Praesens kan dus gebruikt worden met behoud van zijn karakter als *παρατατικὸς χρόνος*, ofschoon aan *παράτασις* van de handeling daarbij niet wordt gedacht en die handeling wellicht ook feitelijk, als het zover mocht komen; zonder *παράτασις* zou worden verricht (zo b.v. het *παίειν* door Seuthes op de plaats in de *Anabasis*, vermeld in § 27). Op zijn beurt kan de Aoristus dienst doen zonder zijn karakter als *συντελικὸς χρόνος* te verliezen, terwijl de handeling feitelijk toch moet geschieden met *παράτασις*, de spreker echter niet aan die *παράτασις* denkt; het is de moeite waard dit nog eens (vgl. § 11) uitdrukkelijk vast te stellen en met enkele voorbeelden toe te lichten.

Wanneer Athena tot Telemachus zegt (*α* 284): *Πρῶτα μὲν εἰς Πύλον ἔλθῃ καὶ εἴρω Νέστορα δῖον*, dan is het natuurlijk, dat ze met haar gedachten toeft niet bij het *παρατατικὸν ἔργον* dat die reis van Telemachus

Ook dus als men *βιώνει* t. a. p. opvat als term voor het verbaalbegrip, blijft de vraag te beantwoorden, waarom de Aor. is gekozen en niet het Praes..

toch stellig is geweest, maar bij het τέλος daarvan, zijn aankomst te Pylus, en zijn vragen om inlichtingen aan Nestor; daar is het haar om te doen, daar staat ze dus een ogenblik bij stil (*ἔλθῃ καὶ εἴρω* = *ἔλθῶν εἴρω*). (Vgl. hiermee het even begrijpelijke Praesens incoh.-dur. betreffende diezelfde handeling in 281: *ἔρχεο*, d.i.: „ga op reis en zet die reis voort”, *πενσόμενος πατρὸς δὲ ἦν οἰχομένοιο*.) Desgelijks in *ψ* 131: *Πρῶτα μὲν ἄρ λούσασθε καὶ ἀμφίεσασθε χιτῶνας*: niet immers bij het baden en zich kleden, wederom een *παραταικὸν ἔργον*, verwijlt Odusseus met zijn gedachten, maar bij de dans, waar het een voorbereiding voor is, en waarbij de *θεῖος ἀοιδὸς* (eveneens *παραταικῶς*) *ἠγείσθω* (133 sq.). En in *Ψ* 237 sq.: *Πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊὴν σβέσαι ἄθροσι φοῖνον ἴπασαν, ὅπόσον ἐπέσχε πυρὸς μένος*, is niet het (feitelijk *παραταικῶς*) blussen van de ganse brandstapel het essentiële voor Achilles, maar hetgeen erop volgen moet, het (desgelijks *παραταικῶς*) verzamelen der beenderen van Patroclus: *ὄστια... λέγωμεν ἑὺ διαγιγνώσκοντες* (239 sq.).

§ 32. In het algemeen geldt natuurlijk ook voor de Imperativus, dat het heel begrijpelijk is, wanneer de spreker zich, zoals in deze vbb. het geval is, een handeling die afgedaan moet zijn vóór en met het oog op een andere, *συντελικῶς* voorstelt. Zo volgt dan ook bij Homerus na *πρῶτον* of synoniem bijna zonder uitzondering de Aoristus; vgl. voorts de § § 9 en 30 en vbb. als: *Περὶ δὲ τῆς εἰρήνης πρῶτον διαλεχθῶμεν καὶ σκεψώμεθα, ... ἦν γὰρ ταῦτα καλῶς ὀρισώμεθα ... , ἄμεινον βουλευσόμεθα καὶ περὶ τῶν ἄλλων*. (Iso., 8. 18). *Ἄλλ' ἴωμεν... — Μῆπω... , ἀλλὰ δεῦρο ἐξανασιδόμεν εἰς τὴν αὐλήν καὶ περιόντες αὐτοῦ διατρέψωμεν, ἕως ἂν φῶς γένηται εἶτα ἴωμεν* (Plato, *Protag.* 311 A). Enzovoort.

§ 33. Het spreekt echter eveneens vanzelf, dat ook voor de Imperativus Aoristi niet zulk een voorafgaan essentieel is, maar alleen dit, of de gedachte aan *συντελείωσις* heerst, hoezeer de handeling zelf ook een *παραταικὸν ἔργον* is. Wanneer b.v. in het *Symposion* Alcibiades is uitgenodigd op zijn beurt een lofredede op Eroos te houden, maar heeft verzekerd, dat hij in tegenwoordigheid van Socrates niemand anders dan deze zou willen prijzen, zegt Eryximachus tot hem (214 D): „Maar doe dat, als je wilt: houd een lofredede op Sócrates!” Nu is het duidelijk, dat ‘een lofredede houden’ een *παραταικὸν ἔργον* is. Maar het ligt ook voor de hand, dat op dat ogenblik Eryximachus alleen dáaraan denkt dat zijn wens in vervulling gaat en dus die lofredede op Socrates dan ook metterdaad gehouden wordt, maar niet zich voorstelt Alcibiades aan het spreken, evenmin als zichzelf en de anderen daarnaar luisterende. En inderdaad zegt hij: *Σωκράτη ἐπαίνεσον*.¹⁾ (Ezenzo Alcibiades in zijn antwoord:

¹⁾ Dat Eryximachus hier bij *ἐπαίνεσον* inderdaad heeft gedacht aan het houden van een rede en niet aan een enkele loftuiting, blijkt, dunkt mij, uit hetgeen hij in BC tot Alcibiades heeft gezegd (vanaf *Ἀκουσον δὴ*).

ἐπιθῶμαι en *τιμωρήσωμαι*.)¹⁾ — In de *Menexenus* (236 C) erkent Socrates, dat hij zich de lijkrede van Aspasia nog heel goed herinnert; waarop zijn jongere vriend, vol ongeduld om die te horen, niet wil weten van bezwaren die Socrates maakt, maar erop aandringt dat hij ze zal voordragen, eerst met een: *ἀλλ' εἰπέ*, dan met: *ἀλλὰ μόνον εἰπέ*, en ten slotte met: *ἀλλ' εἰπέ παντὶ τρόπῳ*. De voorstelling van *συντελείωσις* heerst hier, dunkt mij, al heel duidelijk, terwijl ze, naar mijn gevoel altans, volkomen afwezig is bij het Praesens in hetgeen Menexenus er de eerste maal bijvoegt: *εἴτε Ἀσπασίας βούλει λέγειν, εἴτε διοουῶν*. Toch is de handeling, met *εἰπέ* verlangd, precies dezelfde als die, bedoeld met *λέγειν*. — In de *Leges* laat Plato de Athener zeggen (5. 739 E sq.): *Νειμάσθων μὲν δὴ πρῶτον γῆν καὶ οἰκίας καὶ μὴ κοινῇ γεωργούντων, ἐπειδὴ κτλ. νεμέσθων δ' οὖν τοιαῦδε διανοία* = „Laten ze dan” (nl. de bevolking van de gefantaseerde kolonie) „eerst land en woningen onder elkaar verdelen en niet in gemeenschap het land bebouwen, aangezien nu eenmaal enz.; laten ze echter wel de verdeling verrichten beziel met een gedachte als de volgende”. Plato denkt hier natuurlijkerwijze eerst alleen aan het totstandkomen van de verdeling; verklaart, waarom een bebouwen in gemeenschap niet wel mogelijk is; komt dan terug op het verdelen, om te zeggen, hoe, in welke geest, het moet gebeuren; staat er dus met zijn gedachten bij stil en stelt zich voor, dat men ermee bezig is. Hier staan dus Aoristus en Praesens Imper. als symbolen van de gedachte aan *συντελείωσις* en *παράτασις* van dezelfde handeling even duidelijk tegenover elkaar als Aor. en Impf. Indic. b.v. in Thuc., 3. 22, waar eerst verteld wordt (§ 1), dat de Plataeërs, die door het vijandelijk cordon om

1) Eryximachus laat eraan voorafgaan: *Ἄλλ' οὕτω ποίει, εἰ βούλει*, en hierbij dringt zich natuurlijk de vraag op, waarom hij niet ook *ποίησον* zegt, evenals *παίνεσον*, aangezien het 'doen' bestaat in het 'prijzen' en, ook afgezien daarvan, een *συντελικόν* „Doé dat” (niet: „Doe dát”) = „Doe dat metterdaad”, „Voeg de daad bij het woord”, hier volkomen op zijn plaats zou zijn. En in 214 E zegt Alcibiades inderdaad: *Καὶ μέντοι οὕτωςί ποίησον· ἴάν τι μὴ ἀληθὲς λέγω, μεταξὺ ἐπιλαβοῦ κτλ.* (zie § 36), zoals in de *Laches* (201 BC) Lysimachus tot Socrates: *Ἄλλὰ μοι οὕτωςί ποίησον· αὔριον ἔωθεν ἀφικεῖ οἴκαδε καὶ μὴ ἄλλως ποιήσης*, met overeenstemming in de tempora van *ποιεῖν* en de verba die aanduiden waarin het 'doen' (en 'niet anders doen') bestaat. Zou de verklaring van het Praes. misschien liggen in *εἰ βούλει*, waarmee immers wel eens de spreker de uitvoering metterdaad van de handeling overlaat aan de toegesprokene, terwijl hijzelf onverschillig is of zelfs liever wil dat ze niet geschiedt (§ 27, de laatste vbb.)? Maar Eryximachus is hier allerminst onverschillig; hij spoort integendeel Aleibiades juist aan om die lofrede te houden; en in zo'n geval gebruikt Plato elders wel degelijk de Aor. en schijnt *εἰ βούλει* of iets dergelijks mij toe een min of meer vluchtige beleefdheidsformule te zijn, geschikt om, als de Aor. wellicht wat kortaf of wat onbescheiden aandringend mocht klinken, dit weg te nemen. Zo b.v. waar Socrates tot Laches zegt (*Lach.*, 194 A): *Εἰ οὖν βούλει, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ζητήσῃ ἐπιμεινωμέν τε καὶ καρτερήσωμεν*, of Gorgias tot Socrates (*Gorg.* 448 D): *Ἄλλὰ σύ, εἰ βούλει, ἐροῦ αὐτόν*, of de Eleaat tot Theaetetus (*Soph.* 237 B): *Τοῦτο οὖν αὐτὸ πρῶτον θεασώμεθα, εἰ μὴ τί σοι διαφέρει.* (Zie ook het vb. uit de *Laches* in de volgende noot.). Ik moet dus dit *ποίει* van Eryximachus wel brengen tot die Praesentia waarbij de spreker niet heeft gedacht aan *παράτασις* (zie II d).

hun stad heen willen breken, προσέμειξαν τῷ τείχει τῶν πολεμίων, daarna wordt beschreven, hoe dit in zijn werk ging, en o.a. wordt gezegd (§ 3): κατὰ οὖν μεταπύργιον προσέμισγον. Ook de voorbeelden van Aor. en Praes. Imper. bij Meisterhans, *Grammatik der Attischen Inschriften*², p. 203. 16, Infin. op p. 205. 20¹⁾, en van ἀνάγνωθι-λέγε of -ἀναγίνωσκε bij de Oratoren zijn van analogen aard. Wat dit laatste betreft: wanneer de spreker de γραμματεὺς tweemaal opdraagt hetzelfde document voor te lezen, vindt men meestal tweemaal Praesens (λέγε-λέγε, b.v. Dem. 18. 37, 115, 155, 289), één enkele keer tweemaal Aoristus (Ae. 2. 60), nooit Praesens-Aoristus, maar wel meermalen Aoristus-Praesens, b.v. Dem. 18. 118: Ἴνα τοίνυν ἴδῃθ' ὅτι κτλ., λαβὼν ἀνάγνωθι τὸ ψήφισμα ὄλον τὸ γραφέν μοι· ὅς γὰρ οὐκ ἐγράφατο τοῦ προβουλεύματος, τούτοις ἃ διώκει συκοφαντῶν φανήσεται. λέγε. Deze opeenvolging laat zich, dunkt me, aldus verklaren. Eerst geeft de spreker de opdracht, begrijpelijkerwijze alleen denkende aan de uitvoering en niet aan gang of verloop daarvan, niet aan παρά-ταισις dus. Dan houdt hij die uitvoering een ogenblik tegen; tenslotte echter neemt hij, bij wijze van spreken, de barrière weg en laat hij de handeling haar gang gaan. Inderdaad kan men zulk een λέγε of ἀναγίνωσκε passend weergeven met: „ga uw gang”, en dit is παρατακτικῶς, incoh.-dur., gedacht. Andere voorbeelden van zulk een 'retardatio' tussen Aor. en Praes. Imper. betreffende eenzelfde handeling (σκέψαι en σκόπει) vindt men bij Plato, *Prot.* 316 B C, *Phil.* 24 A, *Charm.* 161 B; vgl. ook het vb. uit de *Phaedrus*, besproken in § 56.

(Aoristus bij παράταισις van de handeling.)

2. Terwijl aan die παράταισις ook is gedacht.

§ 34. In deze voorbeelden heeft dus, naar mijn voorstelling, de spreker of schrijver dáárom de Aoristus gebruikt voor een handeling met παράταισις, omdat hij aan die παράταισις niet heeft gedacht; men vindt er echter evenzeer met de Aoristus, waar hij daaraan wel heeft gedacht, hetzij (α) hij dit formeel laat blijken, hetzij (β) hij het aan de hoorder of lezer overlaat het op te maken uit de samenhang. B.v.: (α) Πρῶτα μὲν ὄτρυνον Λυκίων ἡγήτορας ἄνδρας ἅπαντι ἐποικόμενος Σαρπηδόνοσ ἀμφὶ μάχεσθαι· αὐτὰρ ἔπειτα καὶ αὐτὸς ἐμεῦ περὶ μάραο χαλκῷ (II 495 sqq.). Het metrum zou hier ook ὄτρυνε toelaten; maar de dichter heeft, blijkens πρῶτα μὲν en ἔπειτα, gedacht aan een ὄτρύνειν dat afgedaan moest zijn voordat de toegesprokene met iets anders begon, en met deze gedachte is ὄτρυνον beter dan ὄτρυνε in harmonie. Dat hij tevens ook gedacht heeft aan een iteratief ὄτρύνειν,

¹⁾ Evenzo Aor. Imper. en Praes. Part. b.v. in de inscriptie van Andania (S.G.D.I. 4689 = Ditt. *Syll.*² II 653) 65 sq.: Οἱ ἱεροὶ . . . ἐγδόντω τὰν παροχὰν τῶν θυμάτων . . . , ἐγδιδόντες, ἂν τε δοκεῖ σύμφερου εἶμεν εἰς (of ἐπὶ) τὸ αὐτὸ πάντα τὰ θυμάτα, ἂν τε κατὰ μέρος κτλ., en in zulke zinnen als (*Laches* 187 D): εἰ οὖν ὑμῖν μὴ τι διαφέρει, εἶπατε καὶ κωμῆ μετὰ Σωκράτους σκέψασθε διδόντες τε καὶ δεχόμενοι λόγον παρ' ἀλλήλων, (*Soph.* 222 B): θεὸς δὲ ἔπη χαιρεῖς, εἴτε μηδὲν τιθεῖς ἡμερον εἴτε κτλ..

blijkt uit *πάντη ἐπιχοιόμενος* en had een reden kunnen zijn om het Praesens te kiezen, hier evenals in vs. 501: *ἀλλ' ἔχειο κρατερώς, δῖοννε δὲ λαὸν ἅπαντα*, Maar bij *πρῶτα μὲν* of een synoniem behoorde nu eenmaal volgens hem de Aoristus (Zie boven, § 32). — In: *χόρον ἐμῆ συνεχῶς δότε γαστέρι* (Crates 1. 3, *Anth. lyr.* ed. D.) had, afgezien van het metrum, in plaats van *συνεχῶς δότε* kunnen staan een iteratief *δίδοτε*, evengoed als feitelijk een iteratief *τίθετε* staat in vs. 5. Maar elk afzonderlijk 'geven' van het nodige voor de maag laat zich hier nauwelijks als een *παραταυκὸν ἔργον* voorstellen, en het iteratieve van de handeling in haar geheel komt met *συνεχῶς* veel duidelijker aan den dag dan met *δίδοτε*. — Evenzo stelt men zich bij de volgende vbb. enerzijds geredelik elke afzonderlike handeling voor als een niet *παραταυκὸν ἔργον*, en blijkt anderzijds de *παράτασις*, die in de herhaling ligt, hetzij uit het onbepaalde pronomen, of uit de pluralis van het object, of uit die pluralis en bovendien uit een woordcomplex. *Καί τις ἀποθνήσκων ὕστατ' ἀκοντισάτω* (Callinus, 1. 5. *Anth. lyr.*). *Ἀλλά τις ἐγγὺς ἰὼν αὐτοσχεδὸν ἔγχει μακρῶ ἢ ξίφει οὐτάζων δῆμον ἄνδρ' ἐλέτω* (Tyrtaeus, 8. 29 sq. *ibid.*). *Ὅτι οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς ἔχειν, ἐπικυρωσάτω ὡς τάχιστα* (Xen., A. 3. 2. 32). *Ὅτι δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω* (of: *ἀράτω*) *τὴν χεῖρα* (*ibid.* 33; 7. 3. 6). *Δὸς . . . τῶν ἀρμάτων τοῖς ἠγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας* (*id.*, *Cyr.* 8. 3. 6). *Λαβέ μοι καθ' ἕκαστον ταύτας τὰς μαρτυρίας* (Dem., 30. 17): een voorbeeld van het standvastige gebruik van deze Aor. (of *λαβέτω*: Ae., 2. 46), waarvoor bij de Attiese redenaars in een dergelijke opdracht aan de *γραμματεὺς* nooit *λάβανε* wordt gevonden.

§ 35. Zo dus in bevestigende zinnen. In ontkennende zinnen, hetzij ze een algemeen verbod bevatten, hetzij ze verbieden dat een reeds één- of meermalen verrichte handeling wordt herhaald of een reeds begonnen handeling wordt voortgezet, er dus in ieder geval aan *παράτασις* is gedacht, vindt men de Aor. b.v. op de volgende plaatsen. *Παρὰ ἱερὰ καὶ οἰωνοὺς μήτε σαντῶ μηδέποτε μήτε στρατιᾶ κινδυνεύσης.* (Xen., *Cyr.* 1. 6. 44). Hier meldt zich vanzelf aan de voorstelling van (het telkens ingressieve): „Begeef u nooit in gevaar”, niet van (het telkens duratieve of ingr.-dur): „Verkeer nooit in gevaar” of: „Begeef u nooit en blijf nooit in gevaar verkeren” = *Μηδέποτε κινδύνευε.* — *Ἄν τις Ἀθηναίων ἐταιρήσῃ, μὴ ἐξέστω αὐτῶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι . . . μηδ' ἀρξάτω ἀρχὴν μηδεμίαν μηδέποτε* (Ae., 1. 19): wederom ingressief, in overeenstemming met *τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι*.¹⁾ Daarentegen b.v. in Plato's *Leges* (6. 755 A): *μὴ πλέον εἴκοσι ἐτῶν νομόφυλαξ ἀρχέτω.* — *Καὶ μὴ βράδυνε μηδ' ἐπιμνησθῆς ἐπι Τροίας* (Soph., *Ph.* 1400 sq.). *Μηκέυ τοῦδ' ἀντιπέτρων' βήματος ἔξω πόδα*

¹⁾ Hetzelfde geldt van: *μηδὲ συνδικησάτω* (of *-σῃ*), *μηδὲ κηρυκευσάτω*, *μηδὲ πρεσβευσάτω* (*ibid.*) = „hij worde niet benoemd tot . . .”; niet: „hij fungere niet als . . .” = *μηδὲ συνδικεῖτω*, κτλ.. In hetgeen dan volgt: *μηδὲ τοὺς πρεσβεύσαντας κρινέτω*, kan het Praesens beduiden: „hij zitte als rechter”, terwijl *κρινάτω* zou zijn „hij velle vonnis”, wat ook in *κρινέτω* kan liggen, namelijk wanneer het bedoeld is als een iteratief *κρινάτω* (§ 8).

κλήνης (id., Oe. C. 192 sq.). — *Μή γρύξης ἔτι ' μηδ' ὀτιοῦν.* (Ar., Pl. 598 sq.). — *Παῦε, μὴ λέξης πέρα* (Soph., Ph. 1275), waar Philoctetes wil beletten, dat tot *συντέλεια*, tot uiting, komt, wat Neoptolemus, naar hij veronderstelt, nog verder wil zeggen. (Vgl. § 9). Zoals het boven (§ 34) aangehaalde *συνεχῶς ὁδοίε* staat tot *τίθειε* (aldaar), zo staat dit *Παῦε, μὴ λέξης πέρα* tot *Παῦε παῦε, μὴ λέγε* in de *Vespae* (§ 4), en *φράσης μοι μὴ πέρα* (Phil. 332) tot *τοῦτ' αὐτὸ μὴ μοι φράζ'* (Oed. R. 548). Andere vbb. zijn: *Phil.* 1286, *Oed. C.* 211, 235 sq., *Eur., I. T.* 554, Cratinus, *fr. II*, p. 60 M. = 66 K.: *Μὴ πέρα προβῆς λόγον*, ook *Soph., El.* 633: *Οὐκ ἄν πέρα λέξαιμ' ἔτι*, en 854 sqq.: *Μὴ με νῦν μηκέτι παραγάγης ἔν' οὐδ' .. πάρεισιν ... ἄρωγαί.*¹⁾

§ 36. (β) Wanneer in het *Symposion* Socrates aan Alcibiades zijn toestemming heeft gegeven om een lofrede op hem te houden onder voorwaarde dat hij de waarheid zal zeggen, antwoordt Alcibiades o.a. (214 E): „Als ik iets beweer dat niet waar is, pak me dan beet, terwijl ik aan het woord ben, en zeg, dat, wat ik vertel onwaar is.” Alcibiades denkt hier zeker wel niet aan één keer dat Socrates hem misschien in de rede zal vallen, maar veronderstelt, dat dit herhaaldelijk zal kunnen geschieden. Even zeker echter is, dat het volstrekt overbodig was dit uitdrukkelijk te konstateren. Anderzijds lijdt ook dat geen twijfel, dat Alcibiades zich elk 'beetpakken' en 'zeggen dat het niet waar is' allicht niet *παραταικῶς* heeft voorgesteld. En zo kan men dus ook hier weer heel goed begrijpen, dat de Aoristus dienst doet in weerwil van het feitelijk iteratieve van de handeling, en dat Alcibiades, ofschoon hij hieraan denkt, toch zegt: *Ἐάν τι μὴ ἀληθὲς λέγω, μεταξὺ ἐπιλαβοῦ καὶ εἰπέ, ὅτι τοῦτο ψεύδομαι.*²⁾ Even natuurlijk laat ook in de volgende vbb. de spreker of schrijver de gedachte aan herhaling onuitgesproken en stelt hij zich elke afzonderlijke handeling niet *παραταικῶς* voor. *Πηδάλιον δ' ἐνεργὲς ὑπὲρ καπνοῦ κρεμάσασθαι* (nl. telkens wanneer het boze jaargetijde begint; Hes. O. 629). (*παῖδας*) *θηλείας ἐκδόσθαι κατὰ νόμον τὸν ἐπιταχθησόμενον* (Plato, *Leg.* 5. 740 C). *Τὸν κυναγωγὸν ... ἐλθόντα εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὰς μὲν κύνας δῆσαι ... αὐτὸν δὲ σκοπιωρεῖσθαι* (= *δήσαντα σκοπιωρεῖσθαι*; Xen., *De ven.* 9. 2). Met een afhankelijke *Infin. imper.*: *νόμιμον ἐποιήσατο καὶ ἀγαθοῖς*

¹⁾ Andere vbb. bij H. D. Naylor in *The Class. Review*, XIX, 1905, p. 29.

²⁾ Dat ook de gedachte aan de herhaling wel had kunnen domineren, blijkt reeds uit de vbb. met het Praes. iter. van *πι-* en *ἀντιλαμβάνεσθαι* boven (§ 8) vermeld; vgl. voorts de volgende noot. Het Praesens in: *εἰ ψεύδομαι, Σώκρατες, ἔξέλεγχε* (217 B) is niet iter. m.i., maar conativum.

Overigens moet ik hier, om misverstand te voorkomen, wel even vaststellen, dat het gebruik van de nu eenmaal geijkte term 'Conjunctivus generalis-iterativus' niet mag leiden tot de verkeerde mening, dat in de Conj. + *ἔν* op zich zelf iets algemeen of iteratiefs ligt, zodat dus o.a. in het boven gegeven vb. Alcibiades toch wel door de Conj. + *ἔν* te kennen zou hebben gegeven, dat hij aan herhaling heeft gedacht. Dat die mening niet juist is, volgt daaruit, dat die *Modus* evengoed dienst doet (*pro Futuro*) in zinnen die niet gen.-iteratief zijn.

ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμωτέραν ἔδραν, καὶ εἴ τις ῥαδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμωτέραν (id., *Cyr.* 8. 4. 5). — Καὶ δόμεν ὅς κεν δῶ, καὶ μὴ δόμεν ὅς κεν μὴ δῶ (Hes., *O.* 354). Ἄ μὴ κατέθου, μὴ ἀνέλη (Plato, *Leg.* 11. 913 C). Ἐὰν μέντοι ἀναμνησκόμενος ἄλλο ἄλλοθεν λέγω, μηδὲν θαναμάσης (id., *Symp.* 215 A). ¹⁾

§ 37. Ook dus wat betreft samengaan van Aoristus en gedachte aan herhaalde handeling sluit de Imperativus zich tot op zekere hoogte aan bij de overige Modi, voor welke ik slechts behoef te wijzen op de Aor. Indic., Conj., Opt. in iteratieve afhankelijke zinnen, al of niet ingeleid door een relativum indefinitum, en de zuiver historische Aor. Indic. in hoofdzinnen als: Ἐπεὶ ἄρ' ἰν' οὐσιεύσας ἐν ὀμίλῳ βεβλήκοι, ὃ μὲν . . . ἀπὸ θυμὸν ἄλεσεν (Hom., *Θ* 269 sq.). Ἡ δὲ νύ μοι ποτε . . . παρὰ δειπνον ἔθηκας αἶψα καὶ διαλάως, ὁπότε σπερχοίαι? Ἀχαιοὶ κτλ. (*T* 315 sqq.). Ὅτε . . . Αἶψαντε . . . σταίησαν, τῶν δὲ τράπετο χρώς (*P* 732 sq.). Ὡς αἰεὶ Ἀχιλλῆα κηρήσατο κῆμα ῥόοιο (*Φ* 263). Πολλαχοῦ δὴ με ἐπέσχε λέγοντα μεταξὺ (Plato, *Ap.* 40 B).

c.

*Praesens en Aoristus daar waar Aoristus en Praesens
evengoed of beter schijnen te passen.*

§ 38. Totnogtoe heb ik getracht het karakter van Praesens en Aoristus Imper. duidelijk te maken met voorbeelden die mij geschikt toeschenen, omdat de gedachte aan παράτασις of συντελείωσις zich vanzelf aanmeldde of bij nader toezien in overeenstemming was met de samenhang. Niet altijd echter was het niet gebruikte tempus door de samenhang uitgesloten; integendeel, meer dan eens heb ik er uitdrukkelijk de aandacht op gevestigd dat beide tempora evenzeer daarin pasten. Dit doet de vraag rijzen: wanneer koos nu een Griek in zulke gevallen het ene tempus, wanneer het andere? Mijn antwoord op die vraag luidt als volgt.

De Grieken zijn zeker ook ten aanzien van het gebruik der tempora

¹⁾ Dat in generalis-iteratieve zinnen de Aoristus Imper. en Infin. imper. Hortativi uitzondering is, behoeft vermoedelijk nauwelijks vermelding. Intussen is bij Hesiodus in de *Opera et Dies* het aantal Praesentia toch niet meer dan ongeveer 2 × zo groot als dat der Aoristi, en telt men in Plato's *Leges* in de νομοθεσίᾳ wel de Praesentia bij honderdtallen, maar de Aoristi toch nog bij tientallen (zie § 29 noot); bij Xenophon(?) in *De venatione* is de verhouding ± 1 Aor. op 8 Praesentia; bij Theognis en bij Isocrates (of Ps. Iso.) 1, 2, en 3. 48—62 heb ik geen enkele Aor. gevonden, in de Γνώμαι μόνοςτοιχοὶ ± 1 Aor. op 12 Praesentia. Voor Aor. en Praes. Prohibitivi in zulke zinnen zijn de getallen in deze geschriften tennaastebij als volgt: bij Hes. 1 Aor. op 9 Praesentia, bij Theognis 1 op 4 (een aantal twijfelachtige vbb. niet meegerekend), bij Plato 2 op 7, bij Isocrates 1 op 9, in de Γνώμαι 1 op 5; bij Xenophon vindt men 1 of 2 x Aor., 11 of 12 x Praes. Wanneer ik nu hierbij nog overweeg, dat volgens de opgaven van Miller (*Amer. Journ. of Phil.*, XIII, 1892, p. 425) het totale aantal Aor. prohib. tot dat der Praes. prohib. bij de Attiese oratoren staat ongeveer als 5:6, kan ik altans voor de Imper. en Conj. prohib. niet beamen, wat Gildersleeve leert in zijn *Syntax* (246 en 250) betreffende de Aor. in het algemeen, dat dit tempus dikwijls gebruikt wordt wegens een zekere verwantschap met ontkenning („from affinity to the negative”).

niet allen steeds en overal aan elkaar of ook aan zichzelf gelijk geweest. En natuurlijk is er ook in dit opzicht nog minder sprake van een volstreckte gelijkheid tussen hen en ons, moderne lezers van hun geschriften; wier taalgevoel ook al niet een standvastige, absolute eenheid is.

Toch mag men ongetwijfeld een zekere gelijkheid in dezen aannemen tussen de Grieken onderling, tussen ons onderling, en tussen hen en ons. Ja, men zal dit wel moeten doen; tenzij men ervan afziet, die geschriften te willen begrijpen en erover van gedachten te wisselen met zijn tijdgenoten.

Niet echter mogen we verwachten, dat op iedere plaats bij iedere schrijver, waar het verband te kiezen geeft tussen twee voorstellingen en hun symbolen, in casu dus tussen Praesens en Aoristus, onze keuze die van de schrijver zal zijn, en evenmin, dat we steeds zullen kunnen vaststellen, waarom de schrijver zo heeft gekozen als is overgeleverd. Hier past het, in het algemeen te bedenken: ten eerste, dat allerlei factoren invloed kunnen hebben uitgeoefend (b.v. de soort van literatuur: proza of poëzie, en welk proza, welke poëzie) en we blij mogen zijn, als we in een bepaald geval een of meer van die factoren met voldoende waarschijnlijkheid kunnen aanwijzen; ten tweede, dat ook wel menigmaal de schrijver het ene tempus zal hebben gekozen niet omdat hij het andere minder geschikt achtte, maar alleen omdat hij nu eenmaal niet beide tegelijk kon gebruiken. Met enige vbb. zij dit nader toegelicht. (Vgl. ook § 12 en Add. bij p. 24, noot 2.)

§ 39. Als de dichter bij *Μῆριν* *ἄειδε, θεά* en *Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα* aan *παράτασις* heeft gedacht, vind ik dat alleszins begrijpelijk. Dat echter een *συντελικῶς* gedacht „Zing” zich evengoed laat voorstellen, meen ik duidelijk te hebben gemaakt in het begin van § 27. En wat dus Odusseus met zijn *ἄεισον* vraagt aan den zanger, kan op zijn beurt de zanger vragen aan de Muze(n) met zijn: *Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι* en: *Τῶν ἀμόθην γε θεά, . . . εἰπέ καὶ ἡμιν*. Maar hier vind ik niet, zoals op die plaats in *Od. θ*, in het verband de verklaring, waarom niet het Praesens is gekozen. Moet ik hier (en zo ook bij *εἴπατε* en *ἔσπετε* in *Hes., Th.* 108, 114, 115 (?), vergeleken met *ἐννέπετε* in *O.* 2) misschien denken aan metrum of rythme als beslissende factor bij de keuze tussen twee mogelijkheden (vgl. § 59, noot 2 op p. 57 sq.)? Ook bij Bacchylides, wanneer die in 5. 178 sq. Calliope vraagt: *Δία . . . ὕμνησον*; maar in 3. 2 sq. Clio: *Δάματρα . . . ὕμνει*? Maar bij Hesiodus in *Th.* 965 (en 1021) past: *Νῦν δὲ θεάων (γυναικῶν) φῆλον ἀεῖδετε* metries en rhythmies evengoed als wat is overgeleverd: *ἀείσατε* en zou het Praesens in overeenstemming zijn met 1: *Μουσάων Ἐλικωνιάδων ἀρχώμεθ' ἀείδειν*.¹⁾ — In *A* 210 sq. zegt

¹⁾ In de aanhef der *Homerische Hymnen* vindt men: *ὕμνει* (2. 1), *ἔννεπε* (3. 1), *ἀείδεο* (16. 1, 19. 1), *ὕμνεῖν ἄρχεο* (30. 1), *ἄρχομ' ἀείδειν* (4. 1, 10. 1, enz.); *ἔσπετε* alleen 31. 1 en 32. 1. Vgl. nog *Pind. I.* 3. 7: *ἐκλέων δ' ἔργων ἄποινα χρεὶ μὲν ὕμνεσαι τὸν ἔσλον*, met *fr.* 121 (S.): *πρέπει δ' ὁσλοῖσιν ὕμνεῖσθαι . . . καλλίσταις ᾠδαῖς*; *I.* 1. 60:

Athena tot Achilles: Ἄλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος μηδὲ ξίφος ἔλκεο χειρὶ, ἄλλ' ἦτοι φέπειν μὲν ὀνειδίσον, ὡς ἔσεται περ. Het is zeker niet onnatuurlijk, als de godin vermaant duurzaam af te laten van deze strijd en niet door te gaan met het trekken van het zwaard, waarmee hij bezig was blijkens 194: εἴλκετο δ' ἐκ κολεοῦ μέγα ξίφος. Maar λῆξον... μηδὲ... ἐλκύση = „houd op... en trek niet definitief” zou niet minder natuurlijk zijn. En metries onbruikbaar zijn deze Aoristi geen van beide: ἄλλ' ἔριδος λῆξον komt zelfs gemakkelijk in de zin; ἐλκύση was misschien minder handelbaar. En wat ὀνειδίσον betreft: aan schelden had Achilles het zeker niet laten ontbreken, zodat de Aor. hier, dunkt mij, moeilijk iets anders kan beduiden dan: „breng het schelden ten einde”. En dat dit niet past in de samenhang, zal ik niet beweren. Maar voor de hand ligt, mijns inziens: „ga door met schelden” = ὀνειδίς. De dichter schijnt hierover echter anders te hebben gedacht; want metries en, naar mijn gevoel, ook rhythmies past ὀνειδίς hier evengoed als ὀνειδίσον. Zo zou ik voor mij ook in *K* 285: ἔσπέο μ' ὡς ὅτε πατρὶ ἄμ' ἔσπεο Τυδείδι δίω het Praesens natuurliker vinden en meer in overeenstemming met 291: ὣς νῦν μοι ἐθέλουσα παρίστασο καὶ με φύλασσε. Maar het is waar: zoals Diomedes de bijstand, indertijd aan zijn vader verleend, hier niet of niet overheersend παραταικῶς ziet, zo kan hij ook de bijstand waarom hij nu smeekt, wel συντελικῶς zien.

§ 40. In de *Oed. Rex* verlangt Creon van Oedipus (544): Ἴσ' ἀντάκουσον, κἄτα κρῖν' αὐτὸς μαθῶν. Ik kan me wel voorstellen, dat Creon hier denkt: „houd u dan bezig met het vormen van een oordeel” = „tracht dan te komen tot een oordeel”, zooals Orestes tot Menelaus zegt (*Eur., Or.* 636 sq.): ἐμοὺς ἴ λόγους ἀκούσας πρόσθε, βουλευόν τότε. Maar tegenover Oedipus, die immers zo voorbarig zijn oordeel al had gevormd, lag, dunkt mij, meer voor de hand: „stel dan uw oordeel vast” = κἄτα κρῖνον, zoals b.v. Cleon in de *Equites* zegt (1036): ὦ τᾶν, ἄκουσον, εἶτα διάκρινον τότε. Iets dergelijks geldt voor *Ar., Ve.* 919. — *Ibid.* raadt Iocaste Oedipus aan (1056): μηδὲν ἐντραπῆς, bezweert hem (1060 sq.): μὴ... ματεύσης, smeekt hem (1064): μὴ δρᾶ τόδε. Het συντελικόν 'volvoer niet' meldt zich hier bij mij althans eerder aan dan het παραταικόν 'zet niet voort' (vgl. § 9), en ik begrijp dus, dat Sophocles de Aor. heeft gebruikt eerder dan de Praesentia ἐντρέπον en μάτενε, al passen deze (ook metries en rhythmies) eveneens, want vanaf vs. 1041 is Oedipus al aan het ἐντρέπεσθαι, vanaf vs. 1017 al aan het ματεύειν, en al zou ἐντρέπον overeenstemmen met βούλον in 1057. Maar op de vraag, waarom de dichter Iocaste dan niet ook μὴ δράσης laat zeggen,

πάντα δ' ἐξειπεῖν, *N.* 4. 72: ἅπαντα διελθεῖν, *N.* 10. 19: πάντ' ἀναγῆσασθ', *I.* 6. 56: πάσας ἀναγῆσασθ' ἀρετάς, met *N.* 4. 33: τὰ μακρὰ ἐξενέπειν, *O.* 9. 80: ἀναγῆσθαι; ook ἀεῖσαι in *O.* 10.24 en *fr.* 89a en κελადῆσαι in *O.* 6. 88, *P.* 1.58 en elders, met ἕμφω δῶκεν in *I.* 4. 3 en κελადεῖν in *O.* 1. 9.

kan ik slechts antwoorden met de wedervraag, of deze Aor. zich misschien minder gemakkelijk in het rythme voegde. ¹⁾)

§ 41. In Eur. *Helena* zegt Theoclymenus tot de heldin (1285 sq.): *μη̄ ἐπὶ τοῖς ἀνηνύτοις ἄρχου σὺ σαυτήν*, in 1419: *μη̄ νῦν ἄγαν σὸν δάκρυσιν ἐκτίξης χροά*. Indien de Aor. van *τροχοῦν* even gebruikelijk was geweest als het Praes., en het Praes. Imper. van *ἐκτίκειν* hier metries even bruikbaar was als de Aor. Conj., zouden, voorzover ik zie, de Aor. Conj. van het eerste en het Praes. Imper. van het tweede w.w. hier evengoed op hun plaats geweest zijn: in de samenhang past m.i. in het eerste vers evengoed het *συντελικῶς* gedachte 'put uw krachten niet definitief uit', in het tweede het *παρτατικῶς* gedachte 'ga niet voort met uw lichaam te doen wegwijnen'.

§ 42. Bij waarschuwing of protest tegen overijld handelen, haastig oordelen, niet voldoende gemotiveerde verbazing of bezorgdheid is zeker een *μη̄* + Aor. op zijn plaats als symbool van de gedachte aan *συντελείωσις*, aan definitief-wording, die voorkomen moet worden. Als dus b. v. in de *Andromache* de dienaar bezwaar maakt Peleus te gaan waarschuwen en daarom van haar meesteres te horen krijgt (87): *Ὀρᾶς; ἀπανδᾶς ἐν κακοῖς φίλοισι σοῖς*, is het begrijpelijk, dat ze protesteert met: *Ὁὐ δῆτα μηδὲν τοῦτ' ὀνειδίσης ἐμοί. ἄλλ' εἴμ'*: dit verwijt wil ze, populair uitgedrukt, niet op zich laten zitten. Evenzo wanneer in de *Hecuba* op Polymestor's uitval tegen het vrouwelijk geslacht (1181 sq.): *γένος γὰρ οὔτε πόντος οὔτε γῆ τρέφει τοιόνδ', ὃ δ' αἰεὶ ξυντυχῶν ἐπίσταται*, het koor antwoordt: *Μηδὲν θρασύνου μηδὲ τοῖς σαυτοῦ κακοῖς τὸ θῆλυ συνθεῖς ὧδε πᾶν μέμψη γένος*. Maar dat hier om de samenhang niet ook het Praesens zou kunnen staan (volgens § 4); dat *μέμψου*, de lezing van een der beste codices, die hier metries evengoed past en in overeenstemming is met *θρασύνου*, door een editor zou worden verworpen, omdat hem het Praesens hier niet op zijn plaats schijnt, acht ik uitgesloten: voor een 'houd dit niet vol', 'blijf hier niet bij', is hier m.i. evenveel te

¹⁾ Ook Scott's artikel over de Prohibitivus met *πρός* + Gen. (b.v. *πρός Θεῶν*) in *Classical Philology*, II, 1907, pp. 324/30 helpt me niet. In de *Oed. Rex* zegt de herder (1153): *Μὴ δῆτα, πρόσ Θεῶν, τὸν γέροντά μ' αἰκίσση*, maar kort daarop (1165): *Μὴ, πρόσ Θεῶν, μή, δεσπότ', ἰστόρει πλέον*. Dit is typies: het eerste is een dringende bede in des sprekers eigen belang, het tweede een dringende raad in het belang van de toegesprokene; in het eerste geval heerst daarom de gedachte aan *συντελείωσις*, vandaar de Aoristus; in het tweede geval heerst die gedachte niet, vandaar het Praesens. Hierop komt, in het kort, Scott's betoog neer. Maar — afgezien van andere bedenkingen ertegen — Iocaste zegt, (1060 sq.): *Μὴ, πρόσ Θεῶν, εἴπερ τι τοῦ σαυτοῦ βίου κήδη, ματεύσης τοῦτ' ἄλις νοσοῦσ' ἰγώ*. Hier is toch duidelijk, dat ze niet aan zichzelf denkt bij haar *μη̄ ματεύσης*, maar Oedipus om zijnentwille bezweert niet door te zetten tot het vreeselijke *τέλος*. En ook bij al wat ze verder zegt, denkt ze alleen aan hem; met zichzelf heeft ze immers afgedaan. Ik kan hier dus geen verandering ontdekken in de geestestoestand van Iocaste, die zich weerspiegelt in verandering van tempus. (Natuurlijk komt het er niet op aan, aan welke van de twee overgeleverde lezingen, *δρᾶ* en *δρᾶν*, men de voorkeur geeft.)

zeggen als voor een 'stel dit niet voorgoed vast'; evenals b.v. in *μηδὲ... παῖδα σὸν κατακτάνης* (*Bacch.* 1120 sq., zie boven, p. 10) het Praesens, wat de situatie betreft, niet minder goed zou passen, getuige b.v., 'in re simillima': *ἀλλὰ μὴ με κτείνετε, 'πατὴρὸς παλαιοὶ δμῶες* (*Eur. El.* 850 sq.; vgl. 844 sq.: *δμῶες... ἤξαν εἰς δόρον 'πολλοὶ μάχεσθαι*): hier: 'zet uw κτείνειν, uw pogen mij te doden, niet voort', ginds: 'maak van uw κτείνειν geen κατακτανεῖν' (§ 9). Zo is het ook gelegen met b.v.: *μὴ φροντίσης* (*Ar., Ve.* 25, zie weer boven, p. 10) vgl. met *μὴ φρόντιζε* (*id., Pl.* 215); *μὴ θαναμάσης* (*Plato, Leg.* 7. 804 B) vgl. met *μὴ θανάμαζε* (zie boven, p. 6); *θάρρει, μὴ δείσης* (*Ar., Eccl.* 621) vgl. met *θάρρει, μὴ φοβοῦ* (*id., Pl.* 1091); *μὴ κρύψης* (*Ar., Lys.* 714) vgl. met: *μὴ κρύπτε* (*Eur., Med.* 65; zie p. 6, n. 3, al. 2); *μήπω μέγ' εἴπης* (*Plato, Soph.* 238 A) vgl. met: *μὴ μέγα* (*μεγάλα λίαν*) *λέγε* (*id., Phaedo* 95 B, *Ar., Ra.* 835).¹⁾

Dezelfde verhouding tussen Praesens en Aoristus vindt men ook in: *Μὴ ἄλλως ποιεῖ, ἀλλ' ἐμοὶ τε χαρίζου ἀποκρινόμενος καὶ μὴ φθονήσης... διδάξει* (*Plat., Rep.* 1. 338 A). Thrasymachus was namelijk, of scheen altans, bezig met ἄλλως te ποιεῖν, hetwelk bestond in niet χαρίζεσθαι, maar φθονεῖν, en Socrates had dus heel goed kunnen denken en zeggen: *μὴ φθόνει* = „blijf niet misgunnen”, in plaats van: „misgun niet definitief”, in overeenstemming met *μὴ ποιεῖ* en *χαρίζου*. Feitelijk zegt hij ergens anders (*Gorg.* 489 A): *Μὴ φθόνει μοι ἀποκρίνασθαι τοῦτο, Καλλικλείς*, waar op een spannend moment in de discussie hij voorziet, dat Callicles misschien bezwaar zal maken toe te geven (vgl.: *καὶ ὅπως μὴ ἄλωση ἐνταῦθα σὺ αὖ αἰσχυνόμενος*), en dus voor dat geval hem verzoekt niet blijvend te φθονεῖν (vgl. weer p. 6, n. 3, al. 2). — Zoals op de plaats in de *Rep.*, staat *μὴ φθονήσης* ook: *Euthyd.* 297 B (*ἔασον... καὶ μὴ φθονήσης*), *Symp.* 222 E (item), *Theaet.* 169 C (cf. *ibid.*: *Οὐδὲν ἔτι ἀντιλέγω*); daarentegen zonder dat de toegesprokene had laten blijken, dat hij bezwaar maakte te doen wat van hem verlangd wordt b.v.: *Meno* 71 D, *Prot.* 320 C, en evenzo *μηδαμῶς ἀποκάμης χαρίζόμενος*: *Politic.* 257 B.²⁾

§ 43. In het adespoton tragicum of comicum (90 N = IV. p. 605 M =

¹⁾ Vgl. Headlam in *The Class. Review*, XIX, 1905, pp. 31 en 35, wiens opvatting van deze Aor. prohibitivi als „colloquial and idiomatic, with an effect of impatience” ik niet kan delen.

²⁾ *Μὴ* (*Μηδὲ μὴ*) *ἄλλως ποιεῖ* wordt ook op de volgende plaatsen gezegd tot iemand die tot op dat ogenblik korter of langer bezig is geweest met wel ἄλλως te ποιεῖν: *Crito*, 45 A, 46 A; *Hipp. min.*, 373 C; *Laches*, 181 C (cf. *ibid.*: *χρόν μὲν οὖν καὶ πρότερόν γε φοιτᾷ*); *Rep.* 1. 328 D (ongeveer evenzo); *Phaedo*, 117 A. Daarentegen staat *μὴ ἄλλως ποιήσης* in *Lach.* 201 C en *Symp.* 173 E, waar de toegesprokene, voorzover blijkt, er niet aan heeft gedacht niet aan het verzoek te voldoen. — Ik ben het dus niet eens met H. D. Naylor, waar hij schrijft (*The Class. Rev.*, XX, 1906, p. 348): „It seems to me that *μὴ ποιεῖ* is here” (sc. *Plat., Rep.* 1. 338 A) „used merely because *μ.*, ἄλλως ποιεῖ is phraseological i.e. an idiom of polite remonstrance” (N. cursiveert), en vraagt: „Is *μὴ ἄλλως ποιήσης* found?”; al ben ook ik van oordeel, dat „the present imperative is often more persuasive than the aorist”, die daartegenover „curt” kan zijn. (Zie boven, § 28, en *The Class. Rev.*, XIX, 1905, pp. 27 en 29).

III. 1211 K.): ' *Ἀλλὰ ξενῶνας οἶγε καὶ δᾶνον δόμους, στροφῶν τε κοίτας καὶ πυρὸς φλέξον μένος, κρατῆρά τ' αἶρου καὶ τὸν ἡδιστὸν κέρα* kan ik mij de Praesentia wel als *παραταικῶς*, de Aoristi wel als *συντελικῶς* gedacht voorstellen. Maar *στροφῶσον* en *ἄραι* zou ik evengoed begrijpen en, het metrum daargelaten, ook *οἶξον* en *κέρασον* en, anderzijds, *δαῖνε*.

§ 44. In de *Euthydemus* zegt Socrates tot de twee gebroeders (278 E): *τολμήσω ἀπαντοσχεδιάσαι ἐναντίον ὑμῶν ἀνάσχεσθον οὖν ἀγελαστὶ ἀκούοντες*. Het is, dunkt mij, volkomen natuurlijk, als Socrates hier heeft gedacht, *συντελικῶς*: „houdt uw lachen in tot het einde terwijl ge naar mij luistert”.¹⁾ Maar dat het Praesens hier ook op zijn plaats zou zijn, blijkt, dunkt mij, wel uit hetgeen eraan voorafgaat (D): *ἐὰν δόξω ὑμῖν ἰδιωτικῶς τε καὶ γελοίως αὐτὸ ποιεῖν, μὴ μου καταγελᾶτε*. Als in de *Politicus* de Eleaat ernstig wil waarschuwen tegen een verkeerde methode en zegt (263 E): *Πειραθῶμεν οὖν ἡμεῖς ἐξενλαβεῖσθαι πάνθ' ὁπόσα τοιαῦτα*, kan ik de aandrang die ligt in *ἡμεῖς* en *ἐξ-* ook voelen in de Aor.. Evenzo getuigt in de *Philebus* (51 D) de Aor. in *πειράθημι δὲ καὶ σὺ σαφέστερον ἔτι λέγειν*, wellicht van een zekere geanimeerdheid, waarmee Protarchus aandringt op een nadere verklaring. Anderzijds, wanneer Socrates Protarchus uitnodigt (*ibid.* 48 D): *Πειρῶ δὲ αὐτὸ τοῦτο τριχῆ τέμνειν*, kan hij heel wel ironies het Praesens gebruikt hebben omdat hij dacht, dat Protarchus deze operatie wel te moeilijk zou vinden en als hij er zich aan waagde, de poging hem zeker wel een poosje bezig zou houden. Hierop wijst, dunkt me, het onthutste antwoord van Protarchus: *Πῆ φῆς; οὐ γὰρ μὴ δυνατὸς ᾧ*, en hetgeen Socrates dan zegt: *λέγεις δὴ δεῖν ἐμὲ τοῦτο διελέσθαι τὰ νῦν;*. Maar als in de *Sophista* (225 D) de Eleaat aan Theaetetus voorstelt: *τὴν ἐπωνυμίαν τοίνυν ἣν ἐκάτερον δεῖ καλεῖν αὐτῶν πειραθῶμεν εἰπεῖν*, en ik hiermee vergelijk b.v. kort daarop (225 E): *πειρῶ εἰπεῖν*, dan zie ik in de samenhang op deze twee plaatsen generlei verschil dat het niet overgeleverde tempus minder aannemelijk doet schijnen, en kan ik voor de voorkeur, in 225 D aan de Aor. gegeven, niet eens deze slechts uiterlike reden laten gelden, dat *πειρῶμεθα* ook Indicativus kan zijn, gezien dat elders, b.v. *Politic.* 264 B, 265 D, deze dubbelzinnigheid van het Praesens geen bezwaar is geweest, om het te gebruiken.

§ 45. In Xenophon's *Symposion* zegt Callias tot Antisthenes (4. 5): *Καὶ ἀνάσχον μέντοι, ᾧ σοφιστὰ, ἐλεγχόμενος*. Waarop Socrates hem bijvalt zeggende: *Νῆ. Δὲ ἀνεχέσθω μέντοι*. Castalio verlangde hier *ἀνέχου*, Ernesti *ἀνασχεσθω*. Ook ik zou tweemaal hetzelfde tempus hier best begrijpen. Maar waarom zou Callias niet hebben kunnen denken, ingressief, iets als: 'je zult moeten accepteren dat je weerlegd bent', en Socrates, duratief; 'hij zal moeten verdragen, dat hij weerlegd is'? Ingressief acht ik de Aor. ook in het fragment van Euripides (1090 N.): *ἀνάσχον πάσχων*

¹⁾ Een paar andere voorbeelden van de Aor. van *ἀνέχεσθαι* en *καρτερεῖν* zie in § 11.

δρῶν γάρ ἔχαιρες, maar misschien schrijft Nauck hier, zeker wel om het metrum, terecht met Heath: ἀνέχον. — In de *Cyropaedie* zegt Cyrus (8. 6. 12): μήτε αὐτοί ποτε ἄνευ κόπου οἶτον παραθήσθε μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρον ἐμβάλλετε. Tegen geen van beide tempora op zich zelf heb ik bezwaar, maar op de vraag, waarom Xenophon niet andersom heeft geschreven: παρατίθεσθε en ἐμβάλλητε of, wat m.i. voor de hand lag, van beide verba hetzelfde tempus gebruikt heeft, ¹⁾ zou wellicht ook Xenophon zelf niets beters hebben weten te antwoorden dan dat inderdaad zijn keus ook wel op een van die andere manieren had kunnen vallen, maar dat hij nu eenmaal deze gekozen had. Hetzelfde geldt m.m. van λέγετε-λεξάτω (*ibid.* 6. 4. 19), λέγε-εἰπέ (Plato, *Ap.* 26 B), εἰπέ-λέγε (*id.*, *Rep.* 1. 336 C D)²⁾, ἀπόκριναι-ἀποκρίνον (*id.*, *Euthyd.* 287 C D).³⁾

§ 46. Invloed van gewoonte (traditie, mode), maar tevens van persoonlijkheid komt, als ik goed zie, aan den dag in het gebruik, blijkende uit achterstaande tabel, van de drie Imperativi waarmee de Attiese redenaars de γραμματεὺς opdragen het een of ander voor te lezen.

§ 47. Bij Menander (*fab. inc.* v. L³ p. 217. 29) zegt Chaereas tot iemand die al herhaaldelijk heeft geschreeuwd: Μηθὲν βοήσης. Hij schijnt dus op dat ogenblik alleen of in de eerste plaats aan geschreeuw te denken dat hij verwacht, niet of niet zo sterk aan het geschreeuw dat hij al een paar maal had gehoord. Ware het andersom geweest, dan zou hij wel Μηθὲν βόα hebben gezegd, wat, dunkt mij, veel meer voor de hand lag en zich met bijvoeging van οὐ ook gemakkelijk in het vers zou hebben gevoegd.

d.

Praesens en Aoristus in strijd met de leer.

§ 48. Voorbeelden als de in § 39 en vlgg. besprokene, waarvan het aantal legio is, zijn weliswaar niet geschikt om het geloof aan de juist-

¹⁾ Zoals in 8. 1. 38: οὔτε αὐτός ποτε πρὶν ιδρῶσαι δεῖπνον ἤρειτο οὔτε ἵπποις ἀγυμνάστοις οἶτον ἔβαλλε.

²⁾ Met het oog o.a. op wat Gildersleeve zegt in zijn *Syntax*, 405, verdient opmerking, dat σκρῶς καὶ ἀκριβῶς op deze plaats in de *Rep.* inderdaad bij het Praesens staat, maar σαφῶς, ἀκριβῶς (of de Compar. of Superl. van deze adverbia), ἑναργέστερον of een ander adverbium van wijze o.a. op de volgende plaatsen staat bij de Aor.: *Ap.* 26 B; *Crat.* 384 A; *Gorg.* 488 D; *Hipp. mai.* 295 A, 300 E; *Lach.* 196 C; *Leg.* 1. 639 E, 644 B; *Phaedo* 58 D (bis), 65 E, 88 E; *Phaedr.* 263 A, 264 C; *Phil.* 17 A, 23 E, 37 A; *Politic.* 263 A; *Protag.* 320 B, 329 C, 352 A; *Rep.* 1. 338 D, 345 C, 4. 436 C 6. 491 C, 7. 523 A; *Soph.* 217 B, 238 D, 248 D, 261 C; *Symp.* 214 E, 215 A; *Theaet.* 169 E; *Tim.* 44 C, 50 A.

³⁾ Eerst denkt, naar mijn voorstelling, Dionysodorus alleen aan de vraag die hij het eerst wil stellen, daarna aan een reeks van vragen; het had net zo goed andersom kunnen zijn.

heid van de leer: waar het Praesens staat, is gedacht aan *παράτασις*, waar de Aoristus staat, is gedacht aan *συντελείωσις*, te versterken, maar ze mogen toch ook niet maken, dat men die leer verwerpt.

De zaak wordt echter anders, wanneer men het Praesens aantreft, waar men vindt, dat de gedachte aan *παράτασις* is uitgesloten, of de Aoristus, waar men meent, dat die gedachte juist uit de verbaalvorm moest blijken. Want dan ziet men geen strijd en dus ook geen keus meer tussen twee voorstellingen en hun symbolen die men beide in meerdere of mindere mate passend acht, en kan men dus ook niet laten gelden die overweging waardoor men, bij alle verschil in de wijze van zien en voelen tussen de schrijver en zichzelf, toch kan blijven vasthouden aan de leer. En ook van zulke voorbeelden is het aantal niet gering.

(Bij § 46)

	λέγε	ἀνχιγίνωσκε	ἀνάγνωθι (incl. παρανάγνωθι: Ae., 2. 61 en 91; Dem., 18. 267) ¹⁾
Antiphon	0	0	0
Andocides	0	1	9
Lysias	1	0	12 of 11
Isocrates	0	0	7
Isaeus	0	15	22
Lycurgus	5	4	1
Aeschines	11	7	20
(Hyperides	1	0 of 1	1 of 0)
Demosthenes ²⁾	168 of 172	9	37
Ps. Demosthenes ²⁾	38 of 39	11	32
Dinarchus	9	1	1

¹⁾ Voorts ἀνχιγίνωτω: Ae., 2. 46 en Ps. Dem., 44. 45, en ἀναγνώ: Dem., 18. 267.

²⁾ Volgens Blass in zijn ed. maior (1892). Wat de zeer sterke overheersing van λέγε bij Demosthenes betreft, verdient nog vermelding, dat alleen in zijn eerste pleidooien (tegen Aphobus en Onetor) aarzeling is te bespeuren. (De cijfers zijn: 0, 2, 8; 4, 1, 2; 0, 0, 4). Bij Ps. Dem. is het alleen in de redevoeringen tegen Lacritus, Phaenippus en Theocrines zo als bij Demosthenes (4, 1, 1; 8, 0, 1; 12, 1, 1). — Overigens is het misschien niet overbodig, reeds hier op te merken, dat volstrekt niet overal waar het Praesens staat, naar mijn mening gedacht is aan παράτασις; vgl. § 56.

1. *Praesens, waar de gedachte aan παράτασις
uitgesloten schijnt.*

§ 49. Een groepje vormen die Praesentia, die behalve in hun oorspronkelijke betekenis ook gebruikt worden ter inleiding van een andere Imperativus of van een Conj. hort. (of proh.): ἄγε (ἄγετε), ἔχε, ἴδι (ἴτε: Soph., Oe. C. 248, ἴτω: Eur., Cycl. 616), φέρε (φέρετε bij Hdt., 4. 115. 3, 127. 3; 6. 12. 3), ἄγορε en ἀγορέετε (bij Hom., alleen in deze functie; zie b.v. E 765 en v 149). Dat hierbij niet werd gedacht aan de handeling, door ἄγειν enz. aangeduid, laat staan dus aan παράτασις, is voor geen tegenspraak vatbaar.¹⁾ Maar hoe is deze vervluchtiging mogelijk geweest, als bij die Imperativi in hun oorspronkelijke betekenis steeds wel aan παράτασις werd gedacht? Mij dunkt, zulk een overgang postuleert een gebruik in die betekenis, zij het min of meer verbleekt, zonder die gedachte. En feitelijk ontbreekt het niet aan plaatsen, waar ik altans, ook zonder dat ik denk aan dat gebruik als aansporend tussenwerpsel²⁾ me niet kan voorstellen, dat de spreker aan παράτασις heeft gedacht.

§ 50. Om niet te spreken van verwensingen als: "Ἀπαγ' εἰς μακαρίαν ἐκποδών! (Ar., Eq. 1151), ἄπαγ' ἐς τὸν φθόρον! (Epich.? bij Athen., 2. 63 C = Com. fr. III 1216 K.): in "Ἀπάγει' ἐκτόπιον οὐ τάχιστα με (Soph., Oe. R. 1340) duidt Oedipus het τέλος zo hartstochtelijk aan dat hij m.i. evenmin aan παράτασις heeft kunnen denken als waar hij zegt: ὅπως τάχιστα πρὸς θεῶν ἕξω μέ που 'καλύψατ' ἢ φονεύσατ' ἢ θαλάσσιον 'ἐκρήψατ' (1410 sqq.) en wederom: δῖψόν με γῆς ἐκ τήσθ' ὅσον τάχισθ' (1436). Mijns inziens heeft men hier de keus tussen: aanvaarding van het gebruik van het Praesens zonder die gedachte, of — wat ik natuurlijk verwerp — verandering van ἀπάγει' in ἀγάγει'. Niet minder hartstochtelijk wijst Creon het τέλος aan (vgl. boven, in § 11, de vbb. met finale bijzin) waar hij zegt (Ant. 760 sq.): ἄγετε τὸ μῦθος, ὡς κατ' ὄμματ' ἀντίκα' παρόντι θνήσκη πλησία τῷ νυμφίῳ. En hier legt de overlevering de keus tussen Praes. en Aor. bepaald op, want de Par. heeft ἄγετε, de Laur. ἄγαγε. — Hiermee vergelijkte men nu eens b.v.: Συσκενάζου καὶ τὸν λόγον πρόπομπον ἄγε (Xen., Cyr. 4. 5. 17). Σὺ μὲν... ἀπάγου τὴν σὴν... καὶ σὺ δὲ... ἀπάγου τὴν γυναικα καὶ τοὺς παῖδας (ibid. 3. 1. 37). "Ὅπτα σὺ σιγῇ καὶ ἄπαγ' ἀπὸ τῆς δασφύος (Ar., Pax 1053³⁾). 'Ἀπαγέτω τις αὐτὴν οἴκαδε (Plato, Phaedo 60 A):⁴⁾ op welke plaatsen het

¹⁾ Wie meent, dat ἄγαγε en ἔνεγκον om hun drie lettergrepen minder geschikt waren voor deze functie en dáárom het Praesens is gekozen, erkent daarmee, dat de keuze van het Praesens ook wel door iets anders dan de gedachte aan παράτασις werd bepaald (Q. E. D.), en bedenke voorts, dat σχές éénlettergrepig is en ἔλαθ é evengoed tweelettergrepig als ἴδι.

²⁾ Reeds de oude Grammatici rekenden deze Imperativi tot dezelfde groep als b.v. εἶα, dus tot die ἐπιρρήματα die ze noemden ἐπ. παρακκελεύσεως (Dion. Thrax, p. 642. 10 sq. Bkk.) of παρα- of ἐγκελευστικά (Apoll. Dysc., De adv. p. 533. 14, De Constr. p. 258. 11).

³⁾ Vgl. de vertaling van v. Leeuwen: „procul te habe, abstine a cauda" en zijn verdere interpretatie.

⁴⁾ Socrates zegt niet ἀπαγαγέτω en denkt dus, als ik goed voel, niet in de eerste Verhandel. Afd. Letterkunde (Nieuwe Reeks) Dl. XXVII.

mij altans gemakkelijk valt me de handeling παρατατικῶς gedacht voor te stellen.

§ 51. Evenmin valt me dat moeilijk in vbb. als: Ἴσχε στόμ', ὡς μὴ μέγα λέγων μείζον πάθης (Eur., *Herc.* 1244). Εὔστομ' ἔχε, παῖ (Soph., *Ph.* 201). Ἄλλ' ἔχε, τέκνον (*ibid.* 210). Maar als bij Demosthenes (45. 25 sq.) de spreker een getuigeverklaring laat voorlezen en daarbij de γραμματεὺς herhaaldelijk in de rede valt, de eerste maal hem toeroepend ἐπίσχες, dan een paar maal direkt een opmerking makend, en ten slotte hem tegenhoudend met: ἔχ' αὐτοῦ, dan geloof ik niet, dat verschil in 'Anschauung' de oorzaak is van het verschil in tempus, maar de behoefte aan afwisseling. — Zonder afwisseling met σχές, voorzover ik weet, wordt ἔχε gebruikt in de zin van: 'Pak aan!' 'ziedaar!', Latijn: 'En accipe!' 'Tene!'; b.v.: Ἐνδοῦ, ζόφησον, ἔντραγ', ἔχε τριώβολον! (Ar., *Eq.* 51), waar het Praesens toch wel even συντελικῶς zal zijn gedacht als de Aoristi. Dit laatste gebruik lijkt mij te zijn de laatste phase vóór de vervluchtiging tot tussenwerpsel, zooals b.v. in: Ἀληθέστατα λέγεις. — Ἐχε δὴ, ἴδωμεν, τίς ποί' ἄν εἴη ὁ τρόπος οὗτος (Plato, *Crat.* 435 E). Vgl. het Franse vervluchtigde 'Tiens!' 'Tenez!'.

Niet anders dan met ἔχε = 'En accipe!' is het met δέχου in vbb. als: Ἰδοῦ, δέχου κέρκον λάγω τῷ ὀφθαλμίδιω περιψῆν (Ar., *Eq.* 909). ἰδοῦ, δέχου (Soph., *Ph.* 776): en δέχου (*ibid.* 1287).

§ 52. Ik twijfel niet, of het Praesens is παρατατικῶς gedacht in: Ἴθ' ἥπερ ἔρχει (Ar., *Ra.* 301; ongeveer evenzo *Lys.* 834); ook in: Ἴτ', ἐγκονεῖτε, σπεύδεθ' (id., *Pl.* 255), wanneer ik het antwoord van de koorleider vergelijk (257 sqq.): οὐκονν ὀρᾶς ὀρμωμένους ἡμᾶς πάλαι προθύμως, ὡς εἰκὸς ἄνδρας ἀσθενεῖς, γέροντας ὄντας ἤδη; ' σὸν δ' ἀξιοῖς ἴσως με θεῖν . . . : Xanthias moet voortgáán, het koor moet voortmáken. Maar ik twijfel evenmin, of bij Ἴτ' ἐς φθόρον (Ae., *Ag.* 1267) heeft Cassandra niet aan παράτασις gedacht; even weinig als de Paphlagoniër bij zijn ἄπαγ' ἐς μακαρίαν (§ 50, eerste vb.). En bij: Ἡ πῖθι ἢ ἄπιθι is het zeker wel alleen het homoioteleuton geweest, dat het Praesens heeft doen kiezen. En verder: wanneer bij de Attiese redenaars de pleiter een of meer getuigen op de verhoging wil laten komen, zegt hij nooit ἀνάβαινε(-ετε), maar regelmatig ἀνάβηθι (-τε), éénmaal (Isae., 9. 30): βούλομαι ὑμῖν μάρτυρας ἀναβιβάσαι, éénmaal (*Lys.*, 7. 10): δεῦρ' ἴτε. Zou nu Lysias die ene keer, toen hij zijn cliënt dit liet zeggen, niet even συντελικῶς hebben gedacht als al die 12 keren dat we ἀνάβηθι(-τε) bij hem vinden? Ik kan het niet geloven.¹⁾ Waarom hij dan niet ἔλθετε heeft laten zeggen, weet ik even-

plaats aan het τέλος, wenst niet zijn vrouw kortweg thuis, maar wil, dat de een of ander haar naar huis begeleidt; wat het „pijnlike" in dit verzoek (aldus o.a. Van Dijk, *Socrates*, p. 104) wel wat schijnt te verzachten. (Vgl. boven, p. 33 en de pp. waarheen in noot 1 aldaar wordt verwezen.)

¹⁾ Ook Blass is dit te machtig, die toch overigens zo oordeelt als blijkt uit hetgeen ik

min als waarom hij ook die ene maal niet *ἀνάβητε* heeft geschreven, of waarom hij de enige is onder de oudere redenaars die *λέγε* heeft gebruikt, en ook dit éénmaal (§ 46), of waarom we bij hem alleen onder al de redenaars inplaats van *κάλει* (nl. een getuige in een rechtszaak) *κάλεσον* lezen en wederom ook dit éénmaal (§ 58). Wel meen ik de reden te zien, waarom Oedipus zijn dochters tot zich roept met: *Δεῦρ' ἴτ', ἔλθετε!* (Oe. R. 1480). *Συντελικῶς* gedacht is m.i. ook dit *ἴτε*. Maar het Praesens is toch niet het typiese symbool van die gedachte; dat is de Aoristus. Er is dus hier een climax: de Aoristus herhaalt dringender het verzoek.¹⁾ Het is ermee als met Praesens en Aoristus bij Aeschylus in: *ἴθι, ἰκοῦ, ἔλθ'* (Pe. 658 sq.), bij Euripides in: *ἴθι, μόλε, μόλε* (Or. 176), bij Anacreon in: *Φέρ' ὕδωρ, φέρ' οἶνον, ὦ παῖ, φέρε δ' ἀνθεμοῦντας ἡμῶν ' στεφάνους, ἔνεικον, ὡς δὴ πρός Ἐρωτα πνικταλίζω* (27, Anth. lyr. ed. D.). Andere vbb. van een m.i. *συντελικῶς* gedacht Praes. Imper. van *ἵεναι* zijn: Eur., Or. 1342 (vgl. *ἀλλ' ἔλθέ* in 1337), Hel. 1431; Ar., Lys. 829; Hdt., 3. 52. 5, 53. 3; Xen., Cyr. 5. 3. 49; Plato, Politic. 287 B, Soph. 248, A; Men., Sam. 154, 168, 313, v. L.³

§ 53. Als ik in de *Ecclesiazusae* lees, dat de buurman zegt (833): *φέρε σὺ τὰνάφορον, ὁ παῖς*, komt spontaan bij mij op de gedachte aan *παράτασις* en niet aan *συντελείωσις*: de slaaf moet het juk en wat eraan hangt, dragen; dat hij het ergens heen moet brengen, zegt zijn meester niet; aanduiding van een *τέλος* is er niet. Zo ook de Conj. in 868 sq.: *Αἴρεσθε τὴν παμπησίαν.* — *Φέρε νυν, ἐγὼ σοι συμφέρω.* Maar als ik in de *Equites* vind (970 sqq.): *Καὶ μὴν ἔνεγκ' αὐτοὺς ἰὼν, ἴν' οὐτοσί ' αὐτῶν ἀκούσῃ. — Πάνν γε. — Καὶ σὺ νυν φέρε.* — *Ἰδοῦ*, dan heeft, naar mijn voorstelling *Δῆμος* bij zijn *φέρε* evengoed als de koorleider bij zijn *ἔνεγκ'* gedacht, niet dat de toegesprokene zijn prachtige orakels moet gaan dragen, maar alleen dat hij ermee bij hem moet komen; m.a.w.: *φέρε* is hier evengoed *συντελικῶς* gedacht als *ἔνεγκ'*. — Wie hier evenwel nog mocht weifelen, zal zich, denk ik, toch wel gewonnen geven, als hij in de *Acharnenses* vindt (1098/1132): *φέρ' ἔξω δεῦρο, οἶσε, οἶσε δεῦρο, ἔνεγκε δεῦρο*, en zo verder afwisselend deze drie Imperativi.²⁾ Vgl. nog b.v. *Pax* 1109, en 1020 sq. met 1219. — Mocht echter ook deze passage voor iemand nog

heb aangehaald in de noot bij § 12. *T.a.p.*, pag. 419 namelijk schrijft hij naar aanleiding van dit *δεῦρ' ἴτε* bij Lysias: „müsste das von Rechtswegen *δεῦρ' ἔλθετε* heissen? Ich glaube, das würde noch mehr befremden, als zu umständlich, und möchte eher meinen, dass in diesem *δεῦρ' ἴτε* der Imperativ nicht mehr so streng in seiner Zeitform zu nehmen ist, indem ja *ἴθι*, wie auch *φέρε*, sich durch Schwächung stark einem Adverbium nähert“. Dit laatste geldt toch niet voor *ἴτε* hier bij Lysias?

1) Wat hier de Aoristus doet, doet *ἀνύτετον* in: *Ἐνυδαίτε ταχέως τούτων... ἀνύτετον!* (Ar., Ra. 605 sq.; vgl. § 61, p. 59).

2) Hier is ook Blass weer gezwich: „Es bleibt wirklich“, zo schrijft hij *t.a.p.*, pag. 419, „keine andre Annahme übrig, als dass sich der Imperativ *φέρε*, da ein Aorist vom selben Stamme mangelte, in die Funktion des Aorists hineingedrängt hat, trotz *οἶσε* und trotz *ἔνεγκε(-ον)*, die nun mit dem Eindringling theilen mussten“. Ook hier echter kan ik het met de motivering niet vinden.

niet beslissend zijn, dan zal hij toch zeker bezwijken bij het lezen van plaatsens als: *Φέρε δὴ ταχέως αὐτ'* (Ar., Ra. 498), waar geen sprake meer is van dragen of brengen, maar van aan- of overreiken, terhandstellen, *φέρει* dus gelijk is aan het Latijnse 'cedo (of: trade) mihi'¹⁾, zoals v. Leeuwen dan ook vertaalt, en al dicht genaderd is tot de definitieve vervluchting, die men naast deze voorphase vindt in: *Φέρο' αὐτόν* (= τὸν χρησμόν), *ἴν' ἀναγνώ' . . φέρο' ἴδω, τί ἄρ' ἐνεσιν αὐτόθι;* (Ar., Eq. 118 sq.). — Nog dichter, naar het mij voorkomt, staat bij het tussenwerpsel dát *φέρει* dat men bij de redenaars ontmoet²⁾, b.v. in: *Φέρο' αὐτοῖς τὸν νόμον* (Lyc., Leocr. 129). *Φέρε δ' αὐτὰ τὰ ψηφίσματα . . . καὶ λέγ' ἐφεξῆς* (Dem., 18. 73, vgl. 18. 106 en 19. 61), haast = *φέρει λέγ' ἐφεξῆς κτλ.*

§ 54. Ook bij een begroetingsformule als *χαῖρε* en verwensingen als *ἔρρε* (*ιερρέτω*: Y 349), *ἄπερρε*, *φθείρον* (b. v. Ar., Ach. 460, Pl. 598, 610; Eur., Heracl. 284, fr. 610 N.), *φθείρεσθε* (Eur., Andr. 715), *ἀποφθείρον* (Men., Sam. 158 v. L³; vgl. 229: *εἰσφθάρηθι*), *βάλλ' εἰς κόρακας* of *εἰς μακαρίαν* (Ar., Nu. 133 en elders; Plato, Hipp. mai. 293 A) is zonder twijfel de oorspronkelijke betekenis van het verbum gewoonlijk niet of zwak gevoeld geworden en aan *παράταισις* niet gedacht. Toch ontmoet men *χαῖρε* nogal eens zo dat de wens hetzij aan de toegesprokene hetzij bij de spreker zelf niet zo vluchtig voorbijgaat, maar wel degelijk een zekere *παράταισις* heeft; b.v. wanneer de toegesprokene antwoordt: *Χαίρω γε* (Ae., Ag. 538 sq.), of: *θέλωμ' αν* (Eur., Alc. 509 sqq.), of: *Χαίρουσιν ἄλλοι* (id., Hec., 426 sq.), of: *Ἄλλὰ ποιῶ ταῦτα σὺ γάρ με οὐ μόνον κελεύεις, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χαίρειν* (Xen., Cyr. 5. 3. 19); of wanneer de spreker zegt: *Χαῖρ', εἰ τὸ χαίρειν ἔστι τοῖς κάτω χθονὸς* (Astyd., Trag. fr. 5 N.), of: *ὦ χαῖρε πολλά, Μυροῖνη* (Men., Agric. 41 v. L³), terwijl hij zich bewust is, de toegesprokene een blijde boodschap te brengen (vgl. 83: *εὐαγγελίσασθαι πρὸς σε ταῦτ' ἐβουλόμην*), of *χαῖρε* vergelijkt met *σωφρόνει* (Plato, Charm. 164 DE).

§ 55. Is bij *παύου* of *παῦε* aan *παράταισις* gedacht, dan betreft die het 'ophouden' of 'doen ophouden' zelf of het gevolg daarvan, dus het 'niet meer gebeuren'. Een voorbeeld is: *ὦ βάρβιτε, μηκέτι πάσσαλον φυλάσσων' ἐπιτάτονον λυγρὸν κάππαυε γᾶρρον* (Bacch., Scol. 1. 1 sq. in Diehl's *Suppl. Lyr.*³⁾). In: *ταύτης δ' ἀποπαύε' ἀοιδῆς' λυγρῆς* (a 340 sq.) verzoekt Penelope Phemius misschien, *duurzaam* af te laten van die droeve zang, en in: *Ἄλλ' ἔτι καὶ νῦν' παύε'*, *ἔα δὲ χόλον θυμαλγέα* (I 260 sq.) nodigt Phoenix wellicht Achilles uit te *trachten* niet langer te wrokken. Conatief is het Praesens mogelijk ook in: *Ἄτρεΐδη, σὺ δὲ παῦε τεὸν μένος* (A 282). Maar

¹⁾ En aan *αἶρε* = 'porrige mihi' (b.v. Ar., Pax 1227, Th. 255; Soph., Aj. 545), eveneens een Praes. perfectivum.

²⁾ N.a.v. dit *φέρει* vraagt Blass t.a.p.: „Wie nun soll man dies als Imperfekt verstehen?"; zijn antwoord heb ik reeds vermeld in noot 2 op p. 51.

waarom smeekt Nestor dan Achilles ¹⁾ *μεθέμεν χόλον*? Twijfelachtiger nog van aard schijnt het mij in Φ 340: *Μηδὲ πρὶν ἀπόπαυε τεὸν μένος*, waarop Hera onmiddellijk laat volgen: *ἀλλ' ὅτε κεν δὴ φθέγξομ' ἐγὼ Φιγαχοῦσα, τότε σχέμεν ἀκάματον πῦρ*. (In 373 daarentegen doet Xanthus met *πανέσθω* een voorstel (§ 28), terwijl Hera in 379 een bevel geeft met *σχέο*.) Heel zwaar valt het me het Praesens te voelen als *παρατακικός χρόνος* in: *Κυπρογένη, παῦσόν με πόνων, σκέδασον δὲ μερίμνας' θυμοβόρους, τρέπον δ' αὔθις ἐς εὐφροσύνας, μερμήρας δ' ἀπόπαυε κακάς, δὸς δ' εὐφρονι θυμῷ μέτρο' ἤβης τέλεσαντ' ἔργματα σωφροσύνης* (Theognis, 1323 sqq.). En het gelukt mij in het geheel niet bij: *Παῦ', εἰς κόρακας!* (Ar., Ach. 864), dat voor mij op een lijn staat met *Βάλλ' ἐς κόρακας!* en dergelijke uitdrukkingen (§ 50, de eerste twee vbb., § 52, het vb. uit de Agamemmon, § 54), noch in gevallen als: *Παῦε παῦε, μὴ λέγε* (§ 4), *Παῦε, μὴ λέξης πέρα* (§ 35), waarin ik het Praesens niet kan onderscheiden van de Aor. in: *Παῦσαι καὶ μὴ πατέριζε* (§ 4), *Ἐπισχεῖς αὐτοῦ μὴ πέρα προβῆς λόγου* (§ 35) dan alleen in zoverre als het reeds is geworden, waarheen de Aor. op weg schijnt: een soort van *σχελιαστικόν*; waarvoor ook v. Leeuwen het houdt in: *Παῦε πνιγηρὰν λέγεις* (Ar., Ra. 122)²⁾.

§ 56. In de *Phaedrus* (263 E) vraagt Socrates zijn jonge vriend, of niet misschien toch ook Lysias voor zijn *λόγος* het juiste uitgangspunt heeft gekozen, en zegt hij tot hem: *Βούλει πάλιν ἀναγνώμεν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ*;. En als *Phaedrus* antwoordt, dat hij daartoe bereid is, maar Socrates daar het gezochte niet zal vinden, verzoekt hij hem toch maar: *Λέγε, ἵνα ἀκούσω αὐτοῦ ἐκείνου*. Ik meen te begrijpen, waarom Socrates hier, denkende aan feitelijk een en dezelfde handeling, toch eerst de Aor. en dan het Praes. gebruikt. Eerst is het hem te doen om het resultaat der, van het begin tot het eind herhaalde, lectuur en denkt hij dus *συντελικῶς*; daarna zal hij opletten, of hij, wat hij eerst heeft gemist, nu dan misschien zal horen, terwijl *Phaedrus* aan het lezen is, en stelt hij zich dus het lezen als een *παρατακικόν* voor. Aor. en Praes. staan hier dus ongeveer zo tegenover elkaar als de Imperativi in deze twee zinnen: „Lees deze brieven eens; dan spreken we mèkaar nader” en: „Lees deze brieven eens; dan zul je je nog eens amuseeren.”

Zo, begin en eind omvattend, complexief dus, vat ik ook *ἀνάγνωθι* op in: *Δαβὲ τὰς μαρτυρίας καὶ ἀνάγνωθ' αὐτοῖς πάσας ἐφεξῆς* (Dem., 28. 10), in weerwil van *ἐφεξῆς*. Maar als Demosthenes daarop (11—13) telkens na het voorlezen van een of meer der getuigenissen daaraan

¹⁾ Ik voor mij ben namelijk overtuigd, dat Nestor zich met: *αὐτὰρ ἐγὼ γε λίσσομ' Ἀχιλλεῖ μεθέμεν χόλον* richt tot Achilles, niet blijft toespreken Agamemnon, en we dus moeten aannemen, of dat *λίσσομαι* op deze plaats zijn object in de Datief bij zich heeft (evenals *εὐχομαι*), of dat, overeenkomstig de regelmatige constructie, *Ἀχιλλεῖα* moet worden gelezen; het laatste lijkt mij het waarschijnlijkst.

²⁾ Over *ἔχ ἔα* (Ae., Ch. 869) en *ἔρα ἔρα* (id., Eum. 255) als tot tussenwerpsels verpluchtigde Imperativi vgl. v. Wilamowitz in zijn *Erläuterungen* bij de *Orestie*, II, *Das Opfer am Grabe*, p. 234.

een opmerking vastknoopt en zich dan weer tot de γραμματεὺς richt achtereenvolgens met: λέγε τὰς ἐφεξῆς, λάβ' ἄλλας καὶ ἀναγίνωσκε, λάβ' ἐτέραν καὶ ἀνάγνωθι, λέγ' ἐτέραν, κτλ., dan is het mij altans (in tegenstelling met Blass, *t. a. p.*, pag. 421) niet meer mogelijk te geloven aan telkens een andere voorstelling, bij het andere tempus evenmin als bij het andere verbum, maar zie ik als enig motief weer de behoefte aan afwisseling¹⁾, waarbij aan παράταισις bij de Praesentia evenmin is gedacht als bij de Aoristus. Zo ook bij Dinarchus (1. 27): Ἀνάγνωθι τὸ ψήφισμα τὸ Θηβαίων. Λέγε τὰς μαρτυρίας. Ἀναγίνωσκε τὰς ἐπιστολάς. Vgl. nog b.v. Isae., 3. 53, 7. 21 sq.; Ae., 1. 148/50, 2. 54 sq.. (Voor een παραταιτικῶς gedacht λέγε = „lees verder” zie § 4).

§ 57. Concluante voorbeelden van een παραταιτικῶς gedachte Imperativus van λέγειν = 'zeggen' of 'spreken' acht ik Lysistrata's λεγέτω en λέγε, dit laatste tot Kalonike, die de woorden, welke Lysistrata haar heeft voorgezegd, natuurlijk met dezelfde komies-plechtige παράταισις moet herhalen (Ar., *Lys.* 210 en 214); voorts: Ὡδε δέ μοι λέγε (Plato, *Lys.* 208 A), waar Socrates denkt aan een herhaald vragen en antwoorden om tot klaarheid te komen. (Daarentegen in C: καὶ μοι ἔτι τόδε εἰπέ.). Λέγ' οὖν, ὃ τι σοι φίλον (id., *Laches* 189 B). Λέγετε καὶ διέξετε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν προϋθέμεθα (ibid. D).

Heel dikwijls echter zie ik ook bij dit Praesens niet, hoe er gedacht kan zijn aan παράταισις, en gaat het mij daarbij als bij de Imper. in een zin als: „Vertel me eens: hoe oud ben je?”, wat voor mij even zeker niet παραταιτικῶς is gedacht als dat wél het geval is bij: „Vertel me eens op je gemak: hoe is dat alles zo gekomen?” Ik heb het oog op vbb. als: Καὶ μοι λέγε ἢ καὶ ἃ νυνδὴ ἠρώτων ἐγὼ συγχωρεῖς; (Plato, *Charm.* 162 E). Δερόντων δὴ, θνητὸν ζῶον εἴ φασι εἶναι τι (id., *Soph.* 246 E). Ik kan inderdaad niet zien, hoe zulk een λέγε zich onderscheidt van de Aor. b.v. in: Εἰπέ μοι ὃ ταῦτόν καλεῖς τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πράττειν; (*Charm.* 163 B) en σωφροσύνη, ... τί καλὸν ἡμῶν ἔργον ἀπεργάζεται ...; Ἴθι οὖν, εἰπέ (ibid. 165 DE), of in de *Cyropaedie* (3. 1. 31/33), waar Cyrus eerst tot Tigranes zegt: Λέγε μοι . . . πόσῃ μὲν στρατιᾷ συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλῆ εἰς τὸν πόλεμον; en, als Tigranes antwoordt, dat hij kortweg zijn gehele krijgsmacht en al zijn bezittingen tot zijn beschikking stelt, precieser ingelicht wenst te worden en vraagt: Ἴθι δὴ, λέξον μοι, ὅπόσον σοι δύναμις ἔστι, λέξον δὲ καί, πόσα χρήματα. Andere voorbeelden zijn: λεγέτω (Xen., *A.* 2. 1. 10). λέγε δὴ μοι (Plato, *Lach.* 196 C, vgl. met: τοῦτο γὰρ εἰπέ in 195 C). ἀλλά μοι λέγε (*Hipp. mai.* 302 C, vgl. met: ὁμῶς δ' ἔτι μοι εἰπέ in A).

¹⁾ Een behoefte overigens, die ook wel eens sluimerde, b.v. bij Isaeus, wanneer hij in zijn 5de pleitrede niet minder dan zevenmaal achtereen (§§ 6/38) laat zeggen: τούτων ὑμῶν μάρτυρας* (of iets dergelijks) παρέξομαι, wat dus nog eentoniger is dan bij Antiphon (5. 20/30) eerst tweemaal (τούς) μάρτυρας παρέξομαι, dan tweemaal τ. μ. πρᾶσχύσομαι, dan weer παρέξομαι τ. μ..

Λέγε μοι, γλυκεῖα, πέρυσιν ἦλθες ἐσπέρας' τοῖς Ταυροπολοῖσι εἰς κορῶν πανήγυριν; — Γύναι...! πόθεν ἔχεις, εἰπέ μοι, τὸ παιδίον' λαβοῦσ'? (Men., Disc. 476/9)¹⁾.

Wat van *λέγειν* geldt, geldt ook van verwante woorden als *αὐδᾶν*, *φωνεῖν*, *ἀποκρίνεσθαι*; vgl. b.v. *αὐδα — φώνει — λέγε* in de *Oed. C.*, 212/17 met *αὐδασον* in 204. *Λέγε δὴ μοι... αἴσχιον πότερον τὸ ἀδικεῖν ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι; ἀποκρίνου* (*Gorg.* 474 C). *Οὐκουν καὶ χύτρα... καλὴ καλόν; ἀποκρίνου* (*Hipp. mai.* 288 E; vgl. ditzelfde Praes. b.v. ook in 291 B, 300 B, *Euthyd.* 295 E, 296 B met de Aor. in *Euthyd.* 296 C; beide tempora in *Euthyd.* 297 D; nergens zie ik hier onderscheid tussen de twee.).

§ 58. Wanneer bij de redenaars de spreker wenst, dat een of meer getuigen worden geroepen, zegt hij regelmatig *κάλει*,²⁾ slechts éénmaal (*Lys.*, 21. 10) *κάλεσον*.³⁾ Is het aannemelijk, dat dit *κάλει* steeds *παρατακτικῶς* gedacht is? Ook wanneer slechts één getuige moest verschijnen? Diende de spreker erop rekenen, dat de getuige misschien meer dan eens moest worden geroepen? Of dat hij wel eens niet kon verschijnen⁴⁾, zodat

¹⁾ Ook hier dus weer overeenstemming van de Imperativus met b.v. de Indicativus, waarvan immers het Imperfectum, o.a. juist van *λέγειν*, zo dikwijls aoristies wordt gebruikt. In het algemeen ben ik het op dit punt geheel eens met Hartmann, waar hij in zijn boven (§ 6, noot) aangehaald artikel schrijft: „Schwer wird es... sein, die weitverbreitete Ansicht zu besiegen, ..., das Imperfektum bezeichne, dass man mit der Ausführung der Handlung beschäftigt war. Ich bin weit entfernt, dem Imperfektum diese Bedeutung zu bestreiten, nur soll man sie nicht suchen, wo sie nicht gemeint war“, dus niet daar waar het Impf. gebruikt is „in stilistischem Wechsel mit der Aorist“, b.v. onder invloed van het metrum; „aber sie können wechseln, nicht weil das Metrum es fordert, sondern weil die Sprache es erlaubt“ (pp. 338 en 336; de tweede spatiering is van mij, de andere zijn van Hartmann); ook met Wackernagel, als hij in zijn *Vorlesungen über Syntax*, I, p. 182 sq., over dit gebruik van het Imperfectum erkent: „Aber wir wollen uns nichts vortäuschen“ en wat daar verder volgt, o.a.: „Vielfach, und gerade schon und ganz besonders im ältesten Griechisch, dann auch wiederum bei den vollendeten Prosaisten, gehen für unser Gefühl Imperfekt und Aorist in Berichten über etwas Vergangenes bunt durcheinander.“

²⁾ *καλείτω* bij Ae., 2. 86; ook bij Ps. Dem., 58. 42, maar hier is het concessief.

³⁾ Tenzij men mee wil rekenen het problematische fragment, dat bij Suidas i.v. *δεῦρο* staat op naam van Dinarchus: *καὶ μοι δεῦρο αὐτοῦ τὸ παιδίον κάλεσον*. Niet om een getuige, maar om de zegsman van een beschuldiging is het te doen in: *κάλεσον αὐτὸν τῆ βουλῆ* bij Andoc., 1. 116. Voorts verdient nog vermelding: *βούλομμι δ' ἡμῖν καὶ τὸν ἱεροκῆρυκα καλέσαι* bij Ps. Dem., 59. 78.

⁴⁾ Aldus namelijk Blass, *t.a.p.*, pag. 416 sq., waar hij wijst op de rechtsterm *ἐκκλητεύειν* en aanhaalt: *κάλει δέ μοι Ἀμύντορα... καὶ ἐκκλήτεσε, ἐὰν μὴ θελή δεῦρο παριένει* bij Ae., 2. 68. Nu is het rationeel, dat de voorstelling al of niet van *συντελείωσις* ener handeling alleen invloed heeft op de keuze van het tempus van dát ww. dat die handeling aanduidt, in casu dus van *καλεῖν*; en aangezien de spreker niet onzeker was, of het roepen wel zou gebeuren, zou men, volgens deze gedachtengang, overal juist niet *κάλει*, maar *κάλεσον* moeten verwachten en daarbij in het midden laten, of de geroepene ook zou verschijnen. Maar hoe juist dit in het algemeen mag zijn: feitelijk wordt de Aoristus praegnant gebruikt zo dat de spreker of schrijver denkt niet alleen aan de volvoering der

het Praes. een soort van conativum, de Aor. een soort van effectivus is? Of was het Praes. nu eenmaal geijkt, onverschillig of de handeling ééns of meermalen moest worden verricht en er op succes gerekend werd of niet? Evenals de Aoristus van λαβέ nu eenmaal geijkt was, of het object meervoudig was of niet (§ 34, laatste vb.); evenals de rede-naars nu eenmaal ἀνάβηθι(-τε) zeiden en niet ἀνάβαινε(-ετε) (§ 52); evenals ze nu eenmaal wel λέγε of ἀναγίνωσκε lieten volgen op ἀνάγνωθι, maar niet andersom, ofschoon tweemaal ἀνάγνωθι weer wel goed was (§ 33 op het eind); evenals zij (en de Grieken in het algemeen) λέγειν in de zin van ἀναγινώσκειν nu eenmaal zo goed als alleen¹⁾ in de Imper. Praes. gebruikten en ze nooit λέξον zeiden in plaats van ἀνάγνωθι. Ik voor mij aarzel niet, ook dit κάλει te rekenen tot die stereotiepe Praesentia waarbij aan παράτασις niet meer werd gedacht.

§ 59. In Euripides' *Helena* geeft Theoclymenus, van de jacht teruggekeerd, zijn dienaren dit bevel (1169 sq.): 'Υμεῖς μὲν οὖν κύνας τε καὶ θηρῶν βρόχους, δμῶες, κομίζετ' εἰς δόμους τυραννικούς. Voor enige opwinding bestaat geen reden en er blijkt ook niets van. Met die rustige toon dus is voor mijn gevoel het Praesens geheel in harmonie: Theoclymenus heeft geen aanleiding om zijn dienaren op het hart te drukken de uitvoering metterdaad van wat hij hen opdraagt; die spreekt voor hem

handeling die door het ww. wordt aangeduid, maar ook aan het totstandkomen van het daarmee beoogde gevolg. Ik denk aan plaatsens als: Καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραπνόν (Pind., P. 4. 90) = „maakte jacht op en bereikte” (vgl. Xen., A. 1. 2. 13 en Plato, Phil. 65 A: εἰ μὴ μὴ δυνάμεθα ιδέα τὸ ἀγαθὸν θηρεῦσαι). Ἐξαίτησαμένη αὐτὸν (= „zijn vrijheid gevraagd en verkregen hebbende”) ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν (Xen., A. 1. 1. 3). Εἰ οὖν αἰτησάμενοι παρὰ Τραπεζουντίων μακρὰ πλοῖα κητάγοιμεν κτλ. (ibid. 5. 1. 11). Κλέαρχος... ἔγνω, ὅτι οὐ δυνήσεται βιάσασθαι (ibid. 1. 3. 2) = „met succes geweld gebruiken” = „met geweld dwingen”; βιάσασθαι kon hij ook toen wel, evenals tevoren, toen hij τοὺς αὐτοῦ στρατιώτας ἐβιάζετο οἱ δ' αὐτὸν τ' ἔβαλλον καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ ἐκείνου. — Intussen, wat κάλει en κάλεσον betreft, laat, vrees ik, het spraakgebruik de verklaring van Blass toch niet toe. Vgl. b.v. enerzijds: Παῖ, ἔφη (nl. Critias), κάλει Χαρμίδην, met: Ἄλλ' ἤξει, ἔφη (eveneens Critias) (Charm. 155 B). Ἄλλ' ἐκκάλει τὸν δεσπότην τρέχων ταχύ (Ar., Pl. 1103); anderzijds: κάλεσον bij Andocides op de plaats aangehaald op p. 55 n. 3, waar de spreker blijkbaar wel wist, dat de toegesprokene οὐκ εἶχεν εἰπεῖν ὅτου ἤκουσεν (ibid.); voorts: Ἀγάθωνά μοι δεῦρ' ἐκκάλεσον πάση τέχνῃ. — Μηδὲν ἰκέτευ' (Ar., Th. 65 sq.): iemand die smeekt, denkt toch aan de mogelijkheid van weigering. Ἀντισθένης τις καλεσάτω πάση τέχνῃ (id., Eccl. 366): Blepyrus richt zich tot het publiek. Πρὸς τῶν θεῶν νυν ἐκκάλεσόν μοι Μυρρίνην! (id., Lys. 850). Ἴθι νυν, κάλεσον αὐτήν (ibid. 861): Cinesias smeekt Lysistrata. Ἐπὶ δὲ κάλεσον Ἀρτεμῖν (ibid. 1280 = 1307 v. L.). Ἐκκάλεσον αὐτόν (Ar., Ach. 402): Dicaearchus kon toch niet zeker zijn, dat Euripides wel zou komen; de slaaf antwoordt trouwens: Ἄλλ' ἀδύνατον.

¹⁾ Vgl. Dem., 21. 130: ἀναγνώσομαι μὲν ὑμῖν τὰ ὑπομνήματα πάντα, λέξω δ' ὅ τι ἂν πρῶτον ἀκούσω βουλομένοις ὑμῖν ἢ, πρῶτον, en Ar., Eccl. 1014: Λέγ' αὐτό, τί ποτε καὶ ἔστι. — Καὶ δὴ σοι λέγω, waarop de voorlezing van het psephisma volgt.

vanzelf. Derhalve, al is de gedachte aan *συντελείωσις* hier niet uitgesloten, zich opdringen doet ze hier nog veel minder. ¹⁾

Maar wanneer hij dan Helena niet ziet waar hij verwachtte haar te zullen zien, vermoedt hij direkt, dat ze is gevlucht, en roept uit (1180 sq.): *ὦή, χαλᾶτε κληῖθρα, λυεθ' ἱππικὰς ῥάτνας, ὀπαδοί, κἀκκομίζεθ' ἄρματα!* Toch dringt zich, zo ergens, dan hier, zou men zeggen, de gedachte aan *συντελείωσις* onweerstaanbaar op: Theoclymenus is veel te opgewonden (evenals Oedipus en Creon op de in § 50 besproken plaatsen) om *παρατατικῶς* te denken; het is hem te doen om het resultaat van het 'losmaken' en 'naar buiten brengen', dat hij onmiddellik totstandgebracht wenst te zien. Waarom dus niet de Aoristus? Om niet te spreken van het Perfectum, dat, om zijn vorm onbruikbaar, om zijn karakter hier uitstekend zou passen. — Dergelijke voorbeelden zijn o.a.: *Χαλᾶτε κληῖδας, ..., ἐκλύεθ' ἄρμους* (Eur., *Med.* 1314 sq.). *Ἴτ', ἐκκομίζειν δεῦρο Κασάνδραν χρεῶν ὅσον τάχιστα, δμῶες, ὡς στρατηλάτῃ' εἰς χεῖρας δῶμεν* (Eur., *Tr.* 294 sq.). *Ἄνοιγ' ἄνοιγε!* (*ibid.* 304). Hoe dit laatste Praesens verschilt van de Aoristus b.v. in: *Ἄλλ' ἀνοίξατε ὅπως τάχιστα* bij Aeschylus, *Ch.* 877 sq., is mij duister, even duister als hoe gedacht kan zijn aan *παράτασις* bij hetgeen daar onmiddellik op volgt: *καὶ γυναικείους πύλας ῥμοχλοῖς χαλᾶτε!*; of in de *Supplices* van dezelfde dichter, waar de koning het koor eerst vraagt naar de naam van haar vader, zeggende: *Τὸ πάνσοφον νῦν ὄνομα τοῦτό μοι φράσον* (316), maar dan, als hij ook van diens broer de naam wenst te weten, laat volgen: *καὶ τοῦδ' ἄνοιγε τοῦνομόν ἀφθόνῳ λόγῳ* (318); of bij Aristophanes in de *Lysistrata*, waar de Athener schreeuwt: *Ἄνοιγε τὴν θύραν σύ!* (1216), of in de *Thesmophoriazusae*, waar op: *Ἀπόδυσσον αὐτόν* volgt: *χάλα ταχέως τὸ στροφίον* (638); of in Menander's *Disceptantes* (188 sq. v. L.³), waar ik lees: *Τὴν πῆραν χάλα' καὶ δεῖξον.* ²⁾

¹⁾ Evenzo b.v. in Eur., *El.* 360: *Ἄρεσθ', ἑπαδοί, τῶνδ' ἔσω τεύχη δόμων.* Daarentegen is in Eur., *Alc.* 1110: *Κομίζετ', εἰ χροῖ τήνδε δέξασθαι δόμοις* het Praesens concessief (§ 27): Admetus heeft tenslotte maar toegegeven, maar wil toch veel liever, dat het niet gebeuren moest; hij zegt dus: „Brenge haar dan maar naar binnen.”

²⁾ Wat betreft de veronderstelling, dat metrum of rythme wellicht heeft gedwongen het Praesens te kiezen, zij het volgende opgemerkt. In het algemeen zal een dichter het Praesens als symbool van de gedachte aan *παράτασις*, de Aoristus als symbool van de gedachte aan *συντελείωσις*, natuurlijk alleen dan kiezen, wanneer die gedachte past in de samenhang zoals hij zich die voorstelt. Laat de samenhang beide gedachten toe — wat talloze malen het geval is —, dan kunnen metrum en rythme invloed hebben op de keus van het symbool (vgl. § 39). Is echter een van de beide uitgesloten door de samenhang naar des dichters voorstelling, dan zal metrum noch rythme hem dwingen het niet passende symbool te kiezen. Heeft hij dus het Praesens gebruikt en zie ik niet, hoe hij aan *παράτασις* heeft kunnen denken, dan konkludeer ik, dat het Praesens voor hem niet het symbool van *παράτασις* is geweest, maar iets anders zich heeft laten gelden, en dat andere kan dan weer geweest zijn o.a. het metrum of het rythme. Zo in het algemeen. Feitelijker echter kan op de genoemde plaatsen in de *Helena*, de *Medea*, de *Choephoroi*, de *Supplices*, de *Thesmophoriazusae*, *χάλασατε*, (*ἵκ)λύσαθ'*, *ἵκκομίσσατε* (*ἄρματα*), *ἄνοιξον*, *χάλασον*, zonder metries en naar mijn gevoel ook zonder rhythmië bezwaar komen in plaats van het Praes., terwijl in de *Troades* *Ἄνοιγ' ἄνοιξον*

§ 60. Dat Bacchylides het Praesens παρατατικῶς heeft gedacht, waar hij Meleager deze woorden laat richten tot Hercules, die zijn boog al heeft gespannen en een pijl uit de koker genomen (5. 81 sq.): *Μὴ ταῦσιον προίει 'τραχὺν ἐκ χειρῶν διστόν*, komt mij zeer aannemelijk voor. (Vgl. *μηδὲ . . . ἔλκεο* bij Hom., A 210, in § 39 besproken.) Zo ook Pindarus, waar hij een lied, dat hij ter ere van iemand wil laten klinken, vergelijkt, zoals hij dikwijls doet, met schichten die hij afzendt, en zegt (O. 2. 98 sq.): *Ἐπεχε νῦν σκοπῶ τόξον, ἄγε θυμέ· τίνα βάλλομεν . . . διστοὺς ἰέντες*;. Maar zo gemakkelijk als het mij hier valt dit *ἐπεχε* en dit *ἰέντες* me παρατατικῶς gedacht voor te stellen, zo moeilijk gaat dat bij: *περὸντα δ' ἔει γλυκὴν Πυθωνιάδ' διστόν* (O. 9. 12 sq.) na hetgeen eraan voorafgaat: *Δία τε σεμνόν τ' ἐπίνειμαι ἀκρωτήριον Ἄλιδος τοιοῦσδε βέλεσσιν*. Als de dichter het 'bestrijken' van de Kronosheuvel te Olympia met zijn dichterpijlen complexief heeft gedacht, dat wil dus zeggen: als hij niet de voorstelling heeft gehad van pijlen terwijl ze vliegen de een na de ander, maar de handeling als een geheel heeft gezien, dan kan ik me niet begrijpen, dat hij zich het zenden van die ene pijl naar Delphi wel met *παράταισις* zou hebben voorgesteld.

§ 61. In O. 1. 17 sq. zegt Pindarus tot zichzelf: *Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβανε*. Hierbij tekent Gildersleeve aan: „Here the aor. might be expected, but the pres. shows that the action is watched.” Dit is m.i. in ieder geval te sterk uitgedrukt.¹⁾ Maar misschien heeft Pindarus hier inderdaad zichzelf in gedachte gezien statiglijk, en in zoverre παρατατικῶς, de lier nemend. Mogelijk vraagt hij ook zichzelf (of de Muze?), een krans voor een overwinnaar op die manier te nemen, waar hij zegt (I. 5. 62): *Λάμβανέ οἱ στέφανον, φέρε δ' εὖμαλλον μίτραν*, al begrijp ik dan niet, waarom hij erop laat volgen: *καὶ περὸντα νέον σύμπεμπρον ὕμνον*.

Als in de *Thesmophoriazusae* Euripides Agatho vraagt om het nodige voor de vermomming, zegt deze eerst een paar maal (219, 252): *λάμβανε(-ειε)*; wat ik, indien het παρατατικῶς is gedacht, niet anders kan verklaren dan als concessief (§ 27): het laat Agatho per slot van rekening koud, of het gebeurt of niet. Maar waarom hij dan onverwachts (261) *λαβέ* zegt, en onmiddellijk daarop weer *λάμβανε*, dat ontgaat me ten enenmale.

Stellig echter heeft, naar mijn voorstelling, de *πρόβουλος* in de *Lysi-*

zelfs een zeer passende climax zou geven (vgl. § 52); zodat ik ook aan invloed van metrum of rythme altans in die verzen het gebruik van het Praes. niet kan toeschrijven.

¹⁾ Aannemelijker schijnt, wat Gildersleeve in zijn *Syntax* schrijft (405): „The present imperative often produces the effect of an action that is watched.” Maar de spreker heeft, toen hij het Praesens koos, dit natuurlijk niet gedaan terwille van die indruk op hoorder of lezer. En om hetgeen de spreker heeft bewogen het Praesens te gebruiken, is het toch te doen, als men het karakter van het tempus wil bepalen; zodat voor die bepaling mij niet essentieel schijnt wat G. hier konstateert.

strata συντελικῶς gedacht, toen hij een van zijn *τοξόται* beval (434): *Ἐλλάμβαν' αὐτήν καὶ ὀπίσω τῷ χεῖρι δεῖ*, evengoed als wanneer hij een ogenblik later hem beveelt (442): *Ταύτην προτέραν ξύνδησον*, of als de prytaan, die in de *Thesm.* zegt (930 sq.): *Δῆσον αὐτὸν . . . , ὃ τοξότ'*. En zo is het ook met het Praesens b.v. in: *Ἐνδεδίτε ταχέως τουτονί . . . ἀνύτετον*¹⁾ (*Ran.* 605 sq.; in *Lys.* 455: *Ἀποστρέφετε τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὃ σκύθαι*, kan het iteratief zijn). *Σὺ δὲ τὰ σιρώματ' αὐθις λάμβανε . . . καὶ ταχέως μέντοι πάνν* (*Ran.* 165 sq.). *Τὸν δακτύλιον ἀποδίδου ταχύ.* — *Λάμβανε* (*Men., Disc.* 379 sq. v. L³; daarentegen voel ik duidelijk de *παράτασις* die ligt in de afwachting (§ 28), of de toegesprokene aan het verzoek zal voldoen, in: *Χεῖρα δεῦρό μοι τήν σήν δίδου*, *ibid.* 475).

2. *Aoristus, waar men meent, dat de gedachte aan παράτασις juist uit de verbaalvorm moest blijken.*

§ 62. In de *Hippias min.* lees ik (373 C): *Ἀποκρίνου ἃ ἂν σε ἐρωτῇ Σωκράτης*. En Hippias antwoordt: *Ἄλλ' ἀποκρινοῦμαι σοῦ γε δεομένου ἄλλ' ἐρώτα ὃ τι βούλει*. Dit is normaal; ook, dat Socrates, als hij dan de eerste vraag stelt, de Aor. gebruikt en zegt: *Ἄλλ' ἀπόκριναί καλεῖς τινα δρομέα ἀγαθόν;* (§ 8 en p. 40, noot 2). Abnormaal en voor mij onverklaarbaar is de Aor. in: *Ἀπόκριναί κοινῇ ὑπὲρ Ὀμήρου τε καὶ σαντοῦ*, waarop Hippias weer antwoordt: *Ἔσται ταῦτα ἄλλ' ἐρώτα ἔμβραχν ὃ τι βούλει* (*ibid.* 365 D). Want Socrates is ook hier van plan een reeks van vragen te doen en denkt niet aan één bepaalde vraag, terwijl ik voor afwijking van de regel hier niet (vgl. §§ 34/7) een aannemelijke reden zie. Hetzelfde geldt m.m. voor: *Ἀπόκριναί ὃ τι ἂν σε ἐρωτῶ* bij Lysias (12. 24; op de drie andere plaatsen met deze Aor. bij Lysias: 13. 30, 32; 22. 5, wordt antwoord verlangd op één vraag; het Praes. komt niet voor bij hem volgens Holmes' Index).

§ 63. In de *Leges* besluit Plato de beschrijving van de manier waarop de overheidspersonen trapsgewijze gekozen moeten worden, aldus (6. 753 D): *ἐπὶ δὲ καὶ τριάκοντα, οἷς ἂν πλεῖστοι γένωνται ψῆφοι, κριναντες ἀποφηνάντων ἄρχοντας*. Het valt niet moeilijk zich voor te stellen, dat de gedachte aan het *τέλος*, het eindelijk totstandkomen der benoeming, zich hier heeft laten gelden. Een paar andere vbb. in de *Leges* van de Aor. 'in re iteranda' die ik begrijpelijk vind, zie boven in § 36. Maar regel is, dat ik niet zie, waardoor die plaatsen, waar ik de Aor. aantref, zich onderscheiden van die honderden anderen, waar het Praes. staat (p. 41, noot 1). In 9. 868 A b.v. wordt voorgeschreven: *δοῦλον ὃ κτείνας ἑαυτοῦ μὲν καθηράσθω, ἐὰν δὲ ἀλλότριον θυμῶ, διπλῆ τὸ βλάβος ἐκτευσάτω τῷ κεκτημένῳ*, in C echter: *ἂν δὲ . . . διὰ θυμὸν πατῆρ ἢ μήτηρ ὑὸν ἢ θυγατέρα πληγαῖς ἢ τινι τρόπῳ βιαίῳ κτείνῃ, καθάρσεις μὲν τὰς αὐτὰς τοῖς ἄλλοις καθαιρέσθω* (Euseb. -σθαι) *καὶ ἐνιαυτοὺς τρεῖς ἀπειαντεῖν*, en in DE: *γυναῖκα δὲ γαμέ-*

¹⁾ Vgl. p. 51, noot 1.

την ἐὰν ἀνήρ δι' ὀργὴν κτείνῃ τινά τις, ἢ γυνὴ ἑαυτῆς ἄνδρα ταῦτόν τοῦτο ὠσαύτως ἐργάσεται, καθαίρεσθαι μὲν τοὺς αὐτοὺς καθαρμοὺς κτλ., voorts in 869 E: ἐὰν ὄσισοῦν ὄφροῦν ἀφιῆ τοῦτο ἐκῶν, ὡς ἀκουσίον γεγονότος τοῦ φόνου, οἳ τε καθαρμοὶ γιγνέσθωσαν τῷ δράσαντι καὶ κτλ.. Mocht iemand opmerken, dat in 868 A slechts van reiniging sprake is, op de plaatsen met het Praes. echter ook nog van een andere straf, wellicht dus hier de Aor. kortaf, „curt”, is (p. 45, noot 2) en καθηράσθω beduidt: „hij reinige zich eenvoudig”, „hij reinige zich en daarmee uit”, dan zal hij deze oplossing toch wel moeten verwerpen bij vergelijking met de overige plaatsen in de νομοθεσία waar de Aor. (Act., Med., Pass.) van καθαίρω voorkomt en de straf niet beperkt is tot reiniging, t.w.: 8. 845 E, 11. 916 C; 9. 877 E; 9. 865 D, en voorts met ἀπλῶς θνησκέτω in 12. 946 E. En wat ἐκτεισάτω betreft: indien iemand in de verzwaring van de straf de verklaring van de Aor. mocht zoeken, vergelijkte hij b.v. in 11. 914 C: (zo een vrije iets dat hij gevonden heeft, meeneemt naar huis,) πρὸς τῶ ἀνελεύθερος εἶναι δοκεῖν καὶ ἀκοινώνητος νόμων, δεκαπλάσιον τῆς τιμῆς τοῦ κινήθεντος ἀποτινέτω τῷ καταλιπόντι, in 11. 916 B C: διπλάσιαν ἀποτινέτω, evengoed als: τιμὴν ἀπλῆν ἀποτινέτω, in 928 B: ζημιούτω... διπλῆ en τετραπλάσιαν... τίτειν.

Evenzeer verlegen zit ik met b.v.: Ὅς ἂν ἐπεργάζηται τὰ τοῦ γείτονος ὑπερβαίνων τοὺς ὄρους, τὸ μὲν βλάβος ἀποτινέτω, τῆς δὲ ἀναιδείας ἅμα καὶ ἀνελευθερίας ἔνεκα ἰατρονόμενος διπλάσιον τοῦ βλάβους ἄλλο ἐκτεισάτω τῷ βλαφθέντι (8. 843 C D), waar wederom sprake is van een verzwaring van de straf. Hier zou men bovendien kunnen denken aan de behoefte aan afwisseling als motief voor het gebruik van de Aor. (daarmee dan natuurlijk erkennend, dat dit tempus hier niet van de gedachte aan συντελείωσις het symbool is). Maar ook deze verklaring zou men moeten opgeven, gezien de afwezigheid van variatie b.v. in 9. 878 C met τίτειν-ἐκτίτειν-ἐκτίτειν, in 11. 916 B C met ἀποτινέτω-ἀποτινέτω, in 12. 956 C D met 4 × ἀποτινέτω, voorts 4 × φέρειν in 6. 756 C, 4 × γιγνέσθω in 9. 868 DE, enz.¹⁾

Ook προσεκτεισάτω in 11. 934 A (na τινέτω in 933 E) en προσαποτεισάτω in 12. 945 A verspreiden geen licht; integendeel: bij iets dat erbij, in de tweede plaats, komt, verwacht ik veeleer het Praes. als symbool van een zekere stilstand in de gedachtengang (vgl. § 33 en in 't bijzonder de aldaar vermelde inscripties bij Meisterhans, trouwens ook in de *Leges*, 12. 943 B: πρὸς τούτοις δ' ἔτι προστιμᾶν.)

Andere voorbeelden van dezen aard zijn: εἰσαγαγόντων in 10. 907 E vgl. met εἰσαγόντων of een andere vorm van het Praesens overal elders (9. 871 D; 11. 932 C; 12. 943 B, 946 D, 949 E, 955 C, 958 C); ἀπειναντηράτω in 9. 866 C vgl. met ἀπειναντεῖν in 9. 868 C; δεθῆναι (ἐνιαυτόν) in 12. 955 A vgl. met δεδέσθω (μηδὲν ἐνιαυτοῦ μικρότερον en τρία ἔτη) in 9. 880 C; de Aor. van παραδιδόναι in 9. 871 E, 879 A,

¹⁾ Vgl. ook *Mnemosyne*, XLI (1913), p. 397 sqq..

882 A, B, 11. 936 D, E, 937 C vgl. met het Praes. in 9. 855 E, 866 C, 868 C, 878 E, 12. 958 B; enz. ¹⁾).

III.

KONKLUSIES.

§ 64. Op grond van al het voorgaande meen ik nu te mogen konkluderen als volgt.

Bij het zoeken van een antwoord op de vraag, in hoeverre men Praesens en Aoristus Imperativi (of wat daarvoor in de plaats komt) mag beschouwen als symbolen van een bepaalde voorstelling bij de spreker of schrijver, is het in laatster instantie beslissende criterium het verband, bestudeerd, voorzover mogelijk, zonder vooroordeel, met overgave, en met kennis van al wat voor het juiste inzicht van belang is.

Volgens dit verband nu, aldus bestudeerd, gaan te dikwijls Praesens en de gedachte aan *παράτασις*, Aoristus en de gedachte aan *συντελείωσις* ongedwongen samen, om aannemelijk te doen schijnen, dat die tempora niet de functie hebben om die gedachten aan te duiden (Hoofdstuk I en II a en b).

Waar het verband zowel de ene als de andere gedachte meer of minder begrijpelijk maakt, behoren het verschil in taalgevoel tussen de Griekse schrijvers en ons, hun moderne lezers, en de invloed die andere factoren kunnen hebben uitgeoefend, te bevredigen als verklaring, waarom een ander tempus is gekozen dan ons meer voor de hand schijnt te liggen (II c).

Er is dus voldoende reden om vast te houden aan de leer van Apollonius volgens de tweede van de in § 2 aangehaalde passages: denkt men aan *παράτασις* — en wil men dit door de verbaalvorm kenbaar maken —, ²⁾ dan gebruikt men het Praesens (hetzij die gedachte betreft de verrichting van de handeling of het uitblijven daarvan); denkt men aan *συντελείωσις*

¹⁾ In de Cretensiese inscripties is *ἀποτεισάντων(-άτω)* regel, *ἀποτινόντων(-τεινώτω)* schaarse uitzondering. Het is, of zich hierin weerspiegelt, zo meent H. Meltzer (*Bursian's Jhrsber.* 159 = 1912, p. 352), het Doriese militarisme; de Aor. schijnt hem toe te zijn „die barschere Form, ich möchte sagen der Polizeiimperativ“, het Praes. „die verbindlichere, demokratischere“ en het gebruik van beide tempora in het Atties tekenachtig voor „das panhellenische Athen mit seiner, Entschiedenheit und Urbanität vereinigenden, Allseitigkeit“. Als dit waar was, zou het in overeenstemming zijn met hetgeen ik op p. 33 en p. 45, noot 2 heb geschreven. Maar evenmin als in de *Leges* heb ik in de Doriese inscripties die ik daarvoor heb doorgelezen, in de samenhang iets gevonden dat wijst op dit verschil tussen Praes. en Aor. Imper. of Infin. imper. hetzij van *ἀποτίνειν* hetzij van andere verba. (Vgl. b.v. S.G.D.I. 4689 — Andania — 76, 79; 5100. 11, 15, 24. In 4689 en 4991 — de grote inscriptie van Gortyn — is het Praesens regel: verhouding $\pm 5:2$ en $7:2$). — Vermelding verdient nog, dat ook in Attiese inscripties (Meisterhans, *l.l.*, pag. 202 sq., 1636,) *ἀποδότηω*, *ἀνειπάτω*, *ἀποτεισάτω* staat in strijd met de regel. Dat ik niet bereid ben, hier met Meisterhans te spreken van schrijf- of stijlfout, zal ik wel niet uitdrukkelijk behoeven te verzekeren.

²⁾ Natuurlijk heeft Apollonius bedoeld, dat dit erbij gedacht wordt.

— en wil men dit uit de verbaalvorm laten blijken — ¹⁾, dan gebruikt men de Aoristus; anders gezegd: het typiese tempus voor aanduiding van de gedachte aan *παράτασις* is het Praesens, voor aanduiding van de gedachte aan *συντελείωσις* de Aoristus.

Men mag dit echter niet omkeren en met Apollonius in de eerste van die twee passages, strikt opgevat, zeggen: waar het Praesens staat, is steeds, alleen of overheersend, aan *παράτασις*, waar de Aoristus staat, is steeds, alleen of overheersend, aan *συντελείωσις* gedacht (II d). Tenzij men, één van beide: óf ontkent, dat het inzicht in het verband het enige afdoende criterium in dezen is, óf aantoot, dat al die weerbarstige Praesentia en Aoristi zich slechts schijnbaar verzetten. Want zolang en inzoverre als men èn aan dat criterium als tenslotte alleen beslissend vasthoudt — wat ik meen dat men doen moet — èn die Praesentia en Aoristi onverklaard laat, en dan toch beweert, dat die twee tempora steeds, om zo te zeggen, in functie zijn, zolang en inzoverre beweert men dit tegelijk *op grond van* en *in weerwil van* een en hetzelfde, t.w. zijn inzicht in de samenhang, en maakt men zich dus schuldig aan 'petitio principii'.

Er blijft dus naar mijn mening een rest, en een aanzienlijke rest, enerzijds van Praesentia waarbij niet gedacht is aan *παράτασις*, maar óf aan *συντελείωσις* óf ook daaraan niet, anderzijds van Aoristi waar men verlangt, dat de gedachte aan *παράτασις* uit de verbaalvorm blijkt.

Voor deze mening schijnt niet te pleiten, dat nog in het hedendaagse Grieks tussen Praes. en Aor. het onderscheid bestaat, vermeld op p. 9, noot 1. Maar ook indien dit onderscheid algemeen en standvastig in acht wordt genomen, staat er tegenover, dat ook Imperfectum en Aoristus Indic. in de Oudheid lang niet altijd uit elkaar zijn gehouden (p. 55, noot 1) ²⁾, nu echter (volgens Dieterich) streng en konsekvent onderscheiden worden (p. 9, noot 1). Wordt echter het onderscheid tussen Praes. en Aor. Imper. niet algemeen en standvastig in acht genomen, dan is het tegenwoordige gebruik in overeenstemming met wat het m.i. in de Oudheid is geweest en pleit het dus veeleer voor mijn mening.

Die mening wordt voorts gesteund door de uitwissing van grenzen tussen Perfectum en Aoristus, waarover is gehandeld in de §§ 20, 21, 24/26, als analoog verschijnsel, en door de overweging, dat in het algemeen naar zin of functie onderling verwante woorden of woordcomplexen op elkanders terrein plegen te komen; zodat dus a priori verwacht mocht worden de konklusie waartoe het onderzoek a posteriori heeft geleid. Inderdaad heeft mij meer getroffen de mededeling dat er tussen Praesens en Aoristus onderscheid is blijven bestaan, dan de ontdekking dat in de Oudheid de grenzen niet altijd in acht genomen zijn.

¹⁾ Zie p. 61, n. 2.

²⁾ In de Hellenistische periode werden ook volgens Dieterich (*Untersuchungen*, p. 241) deze twee 'promiscue' gebruikt, o.a. bij Polybius, bij wie ze „wechsell unaufröhrlieh und ohne erkennbaren Grund“.

§ 65. Aan het slot van zijn artikel, boven (p. 30) vermeld¹⁾, trekt Riemann zijn konklusies en eindigt dan aldus: „Au reste, comme je le disais plus haut, ces conclusions que j'indique ici demanderaient à être vérifiées par des recherches plus étendues et plus complètes.” Tot die verificatie, ofschoon niet zo bedoeld, is mijn onderzoek een bijdrage. Het is geheel anders opgezet en doorgevoerd dan dat van Riemann, die een vijftal regels heeft getoetst aan een groot stuk van de *Gorgias*. Maar langs deze geheel andere weg ben ik gekomen tot in hoofdzaak hetzelfde resultaat. Riemann's slotsom namelijk — en hiermee wil ik deze studie besluiten — luidt als volgt: „Je croirais donc que les formes *λῦε* et *λῦσον*, *λύειν* et *λύσαι*, etc., ne s'employaient pas toujours au hasard, qu'il y avait entre elles une différence de sens réelle, dont la langue avait conscience, et que l'existence d'une double forme permettait aux Grecs de rendre, lorsqu'ils le voulaient,²⁾ des nuances qui manquent à notre langue; mais en même temps il me paraît bien certain que cette différence de sens était trop délicate pour être observée toujours, que dans bien des cas elle était indifférente, que souvent elle était entièrement négligée. Ici, comme ailleurs, l'usage devait avoir ses caprices, et chaque auteur ses particularités.”

1) Tegen dit artikel richt Blass zich in het *Rhein. Mus.* (zie boven, p. 1). Hij heeft Riemann echter niet tot andere gedachten gebracht, voorzover ik heb kunnen opmaken uit de korte behandeling van hetzelfde onderwerp in Riemann-Goelzer, *Grammaire comparée du Grec et du Latin. Syntaxe*, 1897, p. 280.

2) Riemann cursiveert.

EXCURS.

(Bij § 28).

In de *I. F.*, 24 (=1909), pp. 10/17, heeft E. Kieckers het resultaat meegedeeld van een onderzoek omtrent het gebruik van Praes. en Aor. Imper. 2de p., door hem ingesteld bij Homerus, Hesiodus, Sappho, de drie Tragici, en Aristophanes. Hij komt tot de konklusie, dat het standvastig gebruik van de Aor. in beden tot God, door Mozley gekonstateerd voor de Bijbel — met slechts één uitzondering, t.w. *ἐνδίκει* in Num. 31 . 2 — in beginsel ook bij de genoemde schrijvers is te vinden. Zijn cijfers zijn: voor beden door een mens gericht tot een goddelik wezen:

	Ilias	Odys.	Hes.	Sappho	Aesch.	Soph.	Eur.	Arist.
Praes.	6	6	4	1	21	6	17	12
Aor.	48	22	7	7	46	37	72	44;

voor verzoeken van mens aan mens daarentegen:

Praes.	193	178	13	6	23	72	59	87
Aor.	153	199	5	3	17	47	30	85.

Wat K. hier heeft vastgesteld ten aanzien van beden tot een goddelik wezen, geldt ook voor de *Theognidea* (4 Praes., 9 Aor.), maar niet voor Pindarus, Bacchylides, en de *Hom. Hymnen*. Pindarus wordt trouwens ook door K. tegenover die andere dichters gesteld, maar hoe hij dit kan doen op grond van, zoals hij schrijft (p. 17): „zwölfmal das Präsens und siebenzehnmal den Aorist“ in diens *Oden*, begrijp ik niet, aangezien deze verhouding die bij Hesiodus toch zeer nabij komt; misschien heeft hij het dus andersom bedoeld: 17 × Praes., 12 × Aor.. Hoe dit zij, ik heb gevonden in beden (*α*) tot een der hoofdgoden of (*β*) tot een goddelik of door de dichter vergoddelikt wezen van lagere rang, als: Muzen, Gratiën, Nike, Tyche, Ilithyia, Echo, Stedemaagden, abstracta (*Ἑσυχία, Ἀλάθεια*) — aldus onderscheiden naar aanleiding van K.'s gissing, dat Pindarus het gebruik in geval *β* heeft overgedragen op geval *α* — :

	Praesens		Aoristus	
	Imper. 2 ^{de} p.			
	<i>α</i>	<i>β</i>	<i>α</i>	<i>β</i>
bij Pindarus (incl. fragm. Schr. ²)	9 (8?)	15 (13?)	11 (10?)	8 (7?)
„ Bacchylides („ „ Blass ³)	2	3	1	2
in de Hom. Hymnen:				
in de 4 grote	5 (3?)	2	3 (1?)	—
„ „ overige	11	7	9	2
	Opt. 2 ^{de} p.			
bij Pindarus	2	1	3	—
„ Bacchylides	—	1	—	1
	Imper. of Opt. 3 ^{de} p.			
bij Pindarus	4	—	2 (1?)	—
in de 4 grote Hymnen	1	—	1	—
	Infin. pro Imper. of Opt., hetzij zelfst. of afh. van een verbum precandi :			
bij Pindarus	3	1	4 (5?)	—
„ Bacchylides	—	—	1	—
Totaal bij Pindarus	18 (17?)	17 (15?)	20 (19?)	8 (7?)
	35 (32?)		28 (26?)	
„ Bacchylides	2	4	2	3
	6		5	
in de 4 grote Hymnen	6 (4?)	2	4 (2?)	—
„ „ overige	11	7	9	2
	26 (24?)		15 (13?)	

Opmerkingen. 1. De onzekerheid in de getallen is een gevolg van de onzekerheid in de overlevering of in de interpretatie. 2. Weggelaten zijn de tot interjecties verbleekte Praesentia *ἄγε*, *ἔρρε*, *χαῖρε* of hun pluralis. 3. De Praesentia zijn:

<i>ἄεξ</i>	Pind.				
	O. 6. 105	<i>δέκεν</i>	O. 5. 3	<i>δίδοι</i>	O. 7. 89
<i>ἀμφιπόλει</i>	„ 12. 2	„	P. 8. 5	„	„ 13. 115
<i>ἄρχε</i>	N. 3. 10	<i>δίδοι</i>	O. 1. 85	<i>ἐρύκετον</i>	„ 10 (11). 5
<i>δέκεν?</i>	O. 4. 9	„	„ 6. 104	<i>εὔθυνε</i>	„ 13. 28

	Pind.				
εὔθνηε	N. 6. 28	διδόμεν	Pae. 7 ^b . 12	δίδου	19. 8
ἴθι?	O. 14. 21	διακρίνειν	P. 1. 68	ἔα?	3. 105
ἴτε	P. 11. 3	ὀπάζειν	N. 9. 30	ἐλέαιρε	„ 190
κόμιζε	„ 8. 99			ἐννεπε	„ 1
κώμαζε	I. 7 (6) 20		Bacch.	„	18. 1
μαντεύεο	fr. 150	εὔθνηε	11. 2	ἔρχεο	23. 4
ὄπαζε	N. 3. 9	ὄπαζε	16. 132	ἴληθι	19. 8
πέμπετε	fr. 75. 2	πρόπεμπ'	„ 55	„	22. 4
πράσσετε?	N. 9. 3	ἀμφιτίθει	Epigr. 1	„	33. 17
σπεῖρε	„ 1. 13	ᾠμνεῖ	3. 3	ὄπαζε	4. 495
τίμα	O. 7. 88	ἐποπτεύεις	Epigr. 1	„	29. 18
ᾠμνεῖτε	N. 10. 2			„	30. 17
ἄγοις	fr. 117		Hymn.	ποιεῖ	3. 104
διδοῖτ'	P. 5. 119	αἰίδεο	16. 1	σάου	12. 3
διαπλέκοις	N. 7. 98 sq.	„	19. 1	τρέφε?	4. 219
διδότω	Pae. 2. 53	ἄρηγε	21. 7	ᾠμνεῖ	2. 1
ἀέξοι	O. 8. 88	ἐπ —	28. 10	„	8. 1
(ἐ)θέλοι	„ „ 85	ἄρχε	12. 3	„	13. 2
ἐρέπτοι	Pae. 1. 9 ^b	ἄρχεο	30. 1	_____	
βλέπειν	P. 8. 67 sq.	δίδου	14. 9	ἰλήκοι	1. 165

De Aoristi zijn:

ἄκουσον	Pind.	μνάσθηθ'	fr. 140a. 36	δόμεν	P. 5. 124
δέξαι?	O. 4. 9	νεῦσον	P. 1. 71	θέμεν	O. 8. 86
δέξαι	„ 13. 29	πέδασον	O. 1. 76	ἐπιμειξαι	N. 9. 31
„	P. 12. 5	πέλασον	„ „ 78	περᾶσαι?	„ 11. 10
„	N. 11. 3	πίθεο	P. 1. 59	τελέσαι	I. 6 (5). 45 sq.
δέξασθε	Pae. 5. 45	πόρε	I. 7 (6). 49		
ἔλθ'?	O. 14. 21	πόρευσον	O. 1. 77		
ἴκεο	N. 3. 3	γένοιο	„ 13. 26	ἄκουσον	Bacch. 16. 53
κλῦθι	fr. 78	ἐθελήσας	P. 1. 40	στᾶσον	5. 177
κλῦτε	O. 14. 4	τράποιο	Pae. 9. 9	ᾠμησον	„ 179
„	Pae. 6. 58	ἀπαλάλκοι	O. 8. 85	δοίητ'	8. 2
κόμισον	O. 2. 14	περᾶσαι?	N. 11. 10	παύσασθαι	14 (15). 45 sq.

<i>ἀγόρευσον?</i>	Hymn. 1. 467	<i>δός</i>	10. 5	<i>ἔσπετε</i>	32. 1
<i>δός</i>	3. 103	„	25. 12	<i>κλῦθι</i>	7. 9
„	5. 19	<i>ἔνυνον</i>	5. 20	<i>ᾠπάσσον</i>	23. 5
„	7. 16	<i>ἐπίμεινον?</i>	4. 160	<i>τιμήσατε</i>	24. 6
„	9. 5	<i>ἔσπετε</i>	31. 1	<i>δοῖεν</i>	1. 466

4. K. meent, als ik hem goed begrijp, dat in het door hem gekonstaateerde overheersend gebruik van het perfektieve tempus zich openbaart het bij de zwakke, eindige stervelingen overheersend gevoel, dat voor de oppermachtige, eeuwige goden tussen wil en volbrenging geen afstand is, het durativum dus, om zo te zeggen, voor hen als handelende wezens niet bestaat. Mij schijnt deze mening in strijd met het overheersen van het Praesens in de Hom. Hymnen, bij Bacchylides, en vooral bij Pindarus, die toch zeker een streng-godsdienstig man was, in strijd ook met de verhouding tussen Praesens en Aoristus ($\pm 1:2$) bij de niet minder godsdienstige Aeschylus, vergeleken met die bij de scepticus en rationalist Euripides ($\pm 1:4$).

Ook Kretschmer (*Glotta*, III., p. 342, en X., p. 120 sq.) aanvaardt de verklaring van K. niet: men zou veeleer verwachten, meent hij, dat aan de handelingen die van de goden verlangd worden, duur werd toegerekend en dus het Praesens gekozen was. Maar hijzelf vindt ook dit gekunsteld. Het enige wat we uit de feiten kunnen opmaken, is volgens hem, dat de Aoristus tegenover de goden voor eerbiedig gold, het Praesens voor onbeleefd („unhöflich”).

Ik voor mij verwerp ook deze konklusie, daar de samenhang waarin de hierbedoelde Praesentia en Aoristi voorkomen, deze tegenstelling tussen de twee tempora in 't minst niet aannemelijk maakt. Ik, als ik ook een gissing moet wagen, zie in de medegedeelde getallen symbolen daarvan, dat over het algemeen de smekeling vaker aandrang op verhoring van zijn bede dan dat hij de beslissing aan het hogere wezen overliet (§ 28); dat echter hierbij allerlei nuancering mogelijk en het omgekeerde volstrekt niet uitgesloten was. Natuurlijk blijft hiermee onbeantwoord de vraag, waarom dan in, voorzover men ziet, dezelfde situatie de ene spreker anders dan een andere en dezelfde spreker nu zus dan zo heeft gevoeld; waarom b.v. Pindarus in *O.*, 1. 75/85, Pelops in zijn gebed tot Poseidoon eerst driemaal de Aoristus laat gebruiken (*πέδασσον, πόρευσον, πέλασον*), maar hem laat eindigen met: *τὸ δὲ προᾶξιν φίλαν δίδοι*; waarom in de *Pax*, 974/1016, Trygaeus begint met *δέξαι*, voortgaat met *μὴ ποίει* en *ποίει μηδέν*, waarop dan weer niets dan Aoristi volgen, terwijl hij, evenals Pelops bij Pindarus, eindigt met een Praesens: *δίδου*; enzovoort. Ook hier echter zal men, naar ik meen, dikwijls de *ars nesciendi* moeten toepassen; voor welk punt ik verder verwijs naar § 38.

5. Het heeft mij getroffen, dat men van de overgrote meerderheid der

verba bij eenzelfde dichter of het Praesens of de Aoristus en slechts van enkele beide tempora vindt. De neiging echter om hieruit te besluiten, dat bij de grote massa der verba de betekenis beslissend is geweest voor de keuze van het tempus, verdwijnt spoedig, wanneer men ze daar nog eens op aankijkt of ook de ene dichter met een andere vergelijkt, b.v. Homerus, die zijn helden in de *Ilias* standvastig *δός* en *δότε* laat zeggen en alleen in de *Odyssee* één enkele maal ook *δίδου* en *δίδωθι*, met Pindarus, die even standvastig *δίδοι*, *δίδοιτε*, *διδότω*, *διδόμεν* gebruikt en slechts één enkele maal *δόμην*.

ADDENDA EN CORRIGENDA.

p. 4, n. 3, r. 7: Παρατατατικός moet zijn: Παρατατικός.

p. 5, n. 4: toe te voegen: Headlam en Naylor *ibid.* XIX en XX.

p. 12, § 10, r. 5 v. o.: § 5 moet zijn: § 4.

p. 14, § 13, laatste regel: 111 moet zijn: III. § 14, r. 6: ἔριον moet zijn: ὄριου.

p. 15, § 15, r. 11: γενόμενα moet zijn: γένόμενα.

Pro Perfecto fungeert m.i. de Aoristus wel op de volgende plaats in de *Leges* (2. 662 DE). De spreker neemt eens aan, dat de goden-wetgevers van Creta en Sparta gevraagd werd o.a.: Ποτέρους εὐδαιμονεστέρους χρὴ λέγειν, τοὺς τὸν δικαιοτάτου ἢ τοὺς τὸν ἥδιστον διαβιούντας βίον;. En, zo gaat hij, voort: Εἰ μὲν δὴ φαίεν τοὺς τὸν ἥδιστον, ἄσπερος αὐτῶν ὁ λόγος ἂν γίγνοιτο. Waarop dan volgt: Βούλομαι δὲ μοι μὴ ἐπὶ θεῶν λέγεσθαι τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' ἐπὶ πατέρων καὶ νομοθετῶν μᾶλλον, καὶ μοι τὰ ἔμπροσθεν ἠρωτημένα πατέρα τε καὶ νομοθέτην ἠρωτήσω, ὃ δ' εἰπέτω, ὡς ὁ ζῶν τὸν ἥδιστον βίον ἔστιν μακκρωτάτος: εἶτα μετὰ ταῦτα ἔγωγ' ἂν φαίην κτλ.. Ik meen, dat, als er van εἰρηκῆ een niet omschreven Imperativus ten dienste had gestaan, Plato die hier zeker gebruikt zou hebben, evengoed als hij ἠρωτήσω heeft geschreven, maar, nu die ontbrak, εἰπέτω voor Perfectum heeft laten fungeren in de plaats van, wat hem hier, naar ik vermoed, wat al te nadrukkelijk zal hebben geschenen: εἰρηκῶς ἔστω.

p. 15, n. 2: Mackbeth moet zijn: Macbeth.

p. 18, § 18, r. 11 v. o.: ἑώρακεν moet zijn: ὄρα.

p. 19, § 19, r. 8: Ἥδη moet zijn: Ἡδη.

p. 21, noot, r. 8: ποτὲ moet zijn: ποτὲ.

p. 22, § 22, r. 6 v. o.: natuurlijk moet zijn: natuurlijk.

p. 24, n. 2. De hier gedane vraag, algemeen gesteld, luidt: waarom zegt iemand datgene, waaraan hij in de eerste plaats denkt, dikwijls juist niet explicite? Natuurlijk kunnen daar allerlei redenen voor zijn. Maar wij doen het ook wel zonder bepaalde redenen; een voorbeeld is het welbekende: „Meneer, weet u ook, hoe laat het is?“, waarmee de vrager niet zozeer belangstellend informeert, of de toegesprokene de tijd weet, als wel verzoekt hem die eventueel te zeggen. En dit zal wel niet anders geweest zijn bij de Grieken. Ook dus wanneer gekozen moest worden tussen Aoristus en Perfectum, zal wel dikwijls, evenals waar dat moest geschieden tussen Aoristus en Praesens, voor de gedane keuze geen bepaalde redenen bestaan hebben en dus ook niet door ons gevonden kunnen worden; zodat we ook in dezen weer tevreden moeten zijn, als we inzien, dat het overgeleverde tempus, al zou het dan niet onze keus zijn geweest, toch ook nog wel past in het verband. (§ 38, al. 4).

p. 25, r. 9: οὗτος τ' εἶη moet zijn: οὗτος οἶός τ' εἶη.

p. 26, noot 1, r. 6: ἐπήνεσα moet zijn: ἐπῆνεσα.

p. 26, noot 2: θνήσκειν moet zijn: θνήσκειν.

p. 28 sq.: θάνη in Eur., *Hipp.* 1299 is ten onrechte beschouwd als voorbeeld van een Aor. pro Pfto, aangezien Hippolytus dan wel stervende is, maar nog niet gestorven, zoals ik, mijn geheugen niet bijtijds controlerend, meende, evenals blijktbaar Stahl.

p. 29, r. 4: 67 moet zijn: 767.

Bij §§ 22—26. Voor de Aoristus geldt dus m.i., wat H. Paul op p. 277 van zijn *Prinzipien der Sprachgeschichte*⁴ schrijft (om te verklaren, hoe uit het Perfectum historicum het Perfectum Praesens kan zijn ontstaan): „Da ein stattgehabter Vorgang ein Resultat zu hinterlassen pflegt, so kann bei der Angabe, dass ein Vorgang stattgehabt hat, das nachgebliebene Resultat mitverstanden werden, und dieses eigentlich nur Akzidentielle in der Bedeutung kann zur Hauptsache werden.“

ABSTRACT.

The object of this paper is to inquire into the tenability of what Alexandrine and modern philology are, in the main, agreed on teaching us regarding the nature of the Present and the Aorist Imperative and (hort.-prohib.) Subjunctive. To attain this end it has, however, seemed advisable now and then to consider also the tenses of the other moods and those of the verbals.

The argument starts from two passages in *Περὶ συντάξεως* of Apollonius Dyscolus. According to one of these passages the speaker, in using the Present Imperative, conceives of the action as taking place with *παράτασις*, i.e. as in progress; in using the Aorist, as attaining *συντελείωσις*, i.e. accomplishment or achievement. Conversely, according to the other passage the speaker whose notion is one of *παράτασις* uses the Present, the speaker whose notion is one of *συντελείωσις* uses the Aorist.

The correctness of this old and, in principle, modern view is tested by what on this head may be gathered from literary works extending from Homer to the New Comedy and Herodas, incidentally also from later writings and inscriptions.

The following are the chief results obtained.

I.

General observations.

The Present is certainly used in those cases in which it appears clearly from the context — ultimately the decisive criterion — that the speaker has thought of a *παρατατικὸν ἔργον*, an action¹⁾ that is, in progress:

1. when an action that has already been in progress is to be continued; e.g.: *Λέγε* = Go on (speaking or reading).

2. when the person addressed is yet to start an action and to continue it for a longer or shorter length of time, whether the speaker is aware of that beginning (α) or not (β); e.g.: (α) *Λέγε ἐντενθενί.* (β) *Τοιαύτην ἔχετε γνώμην περὶ ἐμοῦ.* (Incoh.-durative Pres.).

3. when the speaker thinks of continuation and completion (α), or beginning, continuation and completion (β); e.g.: (α) *Μέχρι ἂν ἐγὼ ἦκω, αἱ*

¹⁾ *ἔργον* and 'action' are here and in the sequel used as a general term for any attribute that may be expressed by a verb, inclusive, for example, of a state; barring, of course, those cases in which the opposite appears.

σπονδαὶ μερόντων. (β) Ἔρχεσθ', ὄφρα χ' ἱκησθε μετὰ Τρωῶας καὶ Ἀχαιοῦς. (Durative-finitive Pres.).

4. when the speaker thinks of *παράταις* interrupted, accordingly of a repetition (Iterative Pres.).

It follows, therefore, that the Pres. Imper. has the same features (as to aspect) as the Imperfect Indic..

The nature of the Aorist as a *συντελικὸς χρόνος* comes out unmistakably when the action indicated by the Imper. must have reached its accomplishment before another is started, e.g.: *Λαβὲ τὸ βιβλίον καὶ λέγε* (= *Λαβὼν... λέγε*); but it is also clear enough in many other cases when the speaker wishes to prevent an action from coming actually about; e.g.: *Μηδὲν μέγ' εἴπης*, said to a person who had given rise to such an apprehension, *Μή με κατακιάνης*, said to a person who is trying to kill the speaker.

While, then, in the case of the Present the speaker's thought is: 'Do not continue this', it is: 'Do not let it come to this' or 'Do not carry this into execution', when the Aorist is used. We have, therefore, to deal with a contrast that is on a par with that between the Impf. de 'conatu' and the Aor. de effectu; a contrast which is none the less real, because in many cases one idea appears to be quite as applicable as the other.

Also the various shades in the aspect of the Aorist which modern philology is used to establish, may be traced in the Imper.; such as Momentaneous Aor., e.g.: *Λαβέ* in the above example; Ingressive Aor., e.g.: *Φρόνησον* = Recollect yourself (as opposed to: Bear, or: Keep, in mind = *Φρόνει*); Complexive Aor., e.g.: *Παράμεινον τὸν βίον ἡμῖν*.

It is not only with the Present, but also with the Perfect that the Aorist should be compared. The typical difference, then, between these two tenses is, that the only or prevailing subject of the speaker's thought in the case of the former is the permanent result (or consequence) or the being finished (s. v. v.) of the action, in the case of the latter its accomplishment. E.g.: *Ἔκτησο* = Keep in your (acquired) possession; whereas *Κτήσαι* means: Put yourself in possession of. *Ταῦτα πεπαίσθω ὑμῖν* = Let there be an end of your playing (lit.: Let your playing be and remain finished), whereas: Stop your playing = *Πάυσασθε παίζοντες*. *Περί τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω μοι* = Let thus much be (and remain) said by me on this subject = Thus far on this subject.

Again, in the Perfect the action itself lies in the past, but the result in the present, or also both in the future (*τοσαῦτα* in the last example may also refer to what is yet to be said); in the Aorist the action lies, practically without exception, in the future.

The Perf. Pres. and the Pres. Perf. both resemble the Present in so far as they also are used: 1. when the person addressed is to continue what he is or was engaged in; thus: 1. *ἔσταθι* = remain standing, *ἦσο* = remain seated; 2. incoh.-dur.; thus: *ἔσταθι* = go and stand (and remain standing), *ἦσο* = be (and remain) seated.

In the latter case, however, the Perfect and the Present differ in so

far as the Present implies that the action is to be continued, the Perfect urges that the result is to continue.

To denote the result, this was indeed the typical function of the Perfect; but the preceding action also very often was in the speaker's thoughts. This applies not only to the Perf. Pres. and the Pres. Perf., nor does it apply only to the Imperative; in general it may be said that the Perfect is often to be apprehended as Aor. + Pres. (or Perf. Pres. or Pres. Perf.); accordingly, not only: (pregnant) *κάθησο* as *καθεζοῦ* + (strict) *κάθησο*, (pregnant) *ἴσθι* as *πνθοῦ* + (strict) *ἴσθι*, *ὠμολογήσθω* as *μενέτω* *ὀμολογηθέν(τα)*, but also: *πέπτωκα* as *κεῖμαι* *πεσών*, *ὀμώμοκα* as *ὀμόσας* *ἔνορκός εἰμι*, *ἠύρηκα* as *ἠύρον* *καὶ ἔχω*, etc..

This is brought out most clearly in the numerous cases in which the Perfect is connected with a word or wordgroup which indicates a point of time in the more or less remote past. In these cases the reference cannot possibly be to the result in the present or future, but only to the action in the past; e.g.: *ἔωρακα ὀλίγον πρότερον* = *εἶδον ὀλ. πρ. καὶ νῦν ὀρῶ*, *ἔχθες εἰσφωκίσαμεθα* = *ἔχθες εἰσφωκισάμεθα καὶ νῦν εἰσφωκίσαμεθα*.

It may, therefore, be said that such a Perfect has, so to speak, one leg in the present and the other in the past, while a (strict) Perf. Pres. has both legs in the present. To keep up the metaphor: the two legs may stand very far apart, as may appear from: *Ἦδη ἕξ ἔτη διατέτριφε πολιορκῶν* (Complexive Perf.; cf. the Complexive Aor., e.g. in: *Τριάκοντα ἔτη ἄκησεν ἐνθάδε*, said of a person long dead and gone).

The Perfect, however, may also, like the Aorist, stand with both legs in the past, in other words: it is also met with as a pure historical tense, even in writers of the classical period such as Lysias, Isocrates, Xenophon, Plato.

The counterpart (α) of the Perfect with an implied Aorist is the Aorist with an implied Perfect or Present, (β) of the Perf. pro Aor.: the Aor. pro Perf.; accordingly, (α): (pregnant) *σιῆθι* = (strict) *σιῆθι καὶ ἕσταθι*, (pregnant) *ἤκουσα* = (strict) *ἤκουσα καὶ οἶδα*, (pregnant) *ἔδωκέ μοι* = (strict) *ἔδωκε καὶ νῦν ἔχω*, etc.; (β) *σιῆθι* = *ἕσταθι*, *εἰπέτω* = *εἰρηκῶς ἔστω*, *ἐπλόμην* = *εἰμί*, *ἔφην* = *πέφνηκα*, *ἀπωλόμην* = *ὄλωλα*, *εἶπω* = *εἰρηκῶς ὦ*, *θανεῖν*, *θανών*, *θάνω* = *τεθνάναι*, *τεθνηκῶς*, *τεθνηκῶς ὦ*.

II.

Detailed discussion.

a.

It is not only the fulfilment of an action which may be conceived of as being done with *παράτασις*; also the non-fulfilment of an action wether or not eventually to be done with *παράτασις*, may thus be thought of. Now, the Present is used to express also this conception of abeyance of *συντελείωσις*. We find it, accordingly, when the speaker assumes an attitude of expectation, i.e.: (α) when he wishes to intimate that, as

regards himself, a thing may happen (or not happen), it being no particular concern of his (Concessive Imper.); (β) when he makes a proposal, submits something for consideration, or tries to elicit an activity; e.g.: (α) Ἀπολλύτω με, μόνον χρηστὸν ἀποφηνάτω: the first thing may, the second must be done, is an urgent demand, a *condicio sine qua non*; (β) Ἀὐτὸς σὺ γίγνωσκε· διδούς γε μέντοι δυσγενὲς μηδὲν δίδου: the speaker leaves it to the discretion of the person addressed, what he will give; even his restriction is couched in mild terms.

However, when the Imperative is concessive, or when something is submitted for consideration, the notion of *συντελείωσις* in the speaker's mind may be strong enough to cause the use of the Aorist. Thus, for example, when Ajax says to Zeus: Ἐν φάει καὶ ὄλεσσον, ἐπεὶ νύ τοι ἔφραδεν οὕτως, the Imperative is certainly concessive, but at the same time Ajax, as appears from ἐπεὶ νύ τοι ἔφραδεν οὕτως, does not doubt that Zeus finally will ruin the Achaeans, and by ὄλεσσον means: carry into execution your plan of ruining. Again, when Tomyris proposes to Cyrus: παῦσαι σπεύδων τὰ σπεύδεις, πανσάμενος δὲ βασίλευε τῶν σεωντοῦ and μόχθον μὲν τὸν ἔχεις ἅπες, σὺ δὲ διάβαινε ἐς τὴν ἡμετέραν, the ceasing and the desisting must have been an accomplished fact before the *βασιλεύειν* and the *διαβαίνειν*.

b.

In like manner as the Present is compatible with an action without *παράτασις*, the Aorist is compatible with an action with *παράτασις*, 1. when the *παρ.* is no subject of the speaker's thought; 2. when the *παρ.* is present to the speaker's mind; in which case (α) it appears distinctly from some word or word-group, or (β) it may be inferred from the context by the person addressed; e.g.: 1. Πρῶτα μὲν ἐς Πύλον ἔλθῃ καὶ εἶρεο Νέστορα δῖον: Athena does not bestow any thought on the going on of the *παραταικὸν ἔργον* which Telemachus' journey unmistakably is, but on its *τέλος* only, i.e. his arrival at Pylus. Conversely, it is equally rational that Athena uses the Pres. (*incoh.-dur.*) in her exhortation relative to the same journey: Ἐρχεο πενσόμενος πατρὸς δέην οἰχομένοιο = start on your journey and continue it. Again in: Νειμάσθων μὲν δὴ πρῶτον γῆν καὶ οἰκίας καὶ μὴ κοινῇ γεωργούντων, ἐπειδὴ κτλ.· νεμέσθων δ' οὖν τοιαῦδε διανοία: of course, Plato's first thought concerns the consummation of the division; whereupon he goes on to say that a joint cultivation is hardly feasible; then reverts to the division to express his opinion about the spirit in which it ought to be done, accordingly reflects on it, sees, as it were, the men engaged in dividing. In this passage, therefore, the Aor. and the Pres. Imper. respectively as representatives of *συντελείωσις* and *παράτασις* of one and the same action are as vividly contrasted as the Aor. and the Impf. Indic. in, for example: Προσέμειξαν τῷ τείχει.... κατὰ οὖν μεταπύργιον προσέμωγον. 2°. (α) Χόρτον ἐμῆ συνεχῶς δότε γαστέρι: *συνεχῶς* indicates the repetition, while the character as a *non-παραταικὸν ἔργον* of each of the successive acts is revealed by the Aorist; the whole

συνεχῶς δότι, accordingly, shows clearer what is meant than an iterative *δίδοτε* would do. (β) Ἐάν τι μὴ ἀληθὲς λέγω, μετὰ τὸ ἐπιλαβοῦ καὶ εἰπέ, οὗ τοῦτο ψεύδομαι.

c.

Very often the context is of such a nature that *παρατάσεως* as well as *συντελειώσεως ἔννοια* is in harmony with the matter described, so that to a modern reader both Present and Aorist would appear to be suitable. Why the writer has chosen the tense which actually we find in the text, is frequently far from evident; various causes may have been of influence, e.g. the kind of diction (prose or verse, metre, rhythm), tradition or fashion, the person's idiosyncrasy. In not a few cases the choice may have been a matter of mere chance, some one tense being unavoidable and a plurality of tenses being impossible.

d.

Such examples as those meant in c, whose number is indeed legion, certainly are not calculated to ensure belief in the general validity of the theory, but neither can they rightly be adduced to discredit their general accuracy.

Matters are, however, different when the Present is met with in connexions where all notion of *παρατάσις* appears to be excluded, or, conversely, when the Aorist is found in places where it seems necessary that such a notion should appear from the use of the Present. For in this case there is, in our opinion, no longer a question of choice between two notions and their verbal symbols, both of which we may deem more or less suitable, nor is it possible for us to adhere to the rule on the strength of the consideration that we may differ from the writer in our views. And yet such examples, too, are far from rare. As regards the Present nobody will surely for a moment entertain the notion that the forms *ἄγε*, *ἴθι*, and the like, all of which have practically become mere interjections, are suggestive of the action indicated by *ἄγειν*, *ἴεναι*, etc., much less of *παρατάσις* of that action. Such a decline into a hortative particle, on the face of it, gives rise to the assumption that also in the original application of those Imperatives, faded as their meaning may have been, not seldom *παρατάσις* was hardly thought of. And instances are not wanting that may serve to make good this assumption. Of a similar nature are also the formulae of salutation and malediction: *χαῖρε*, *ἔρχε*, *φθείρον*, and the like, also *παῦε*, for example, in *παῦ*, *εἰς κόρακας*. Similarly *λέγε* is frequently met with in a sense which a modern reader fails to distinguish from that of *εἰπέ* or *ἀνάγνωθι*. Again *κάλει* had become the current expression for a speaker to use in ordering the *γραμματεὺς* to call a witness; and how far it differs from *κάλεσον*, which is used but once for a similar occasion, does not appear from the context. And so forth.

Conversely, we come across occasional instances of ἀπόκριναι when a speaker intimates his intention of putting a series of questions; of καθηράσθω, ἀπο- and ἐκτεισάτω and other Aorists in the language of Statutes without its being evident why the rule which requires the Present should in these cases have been disregarded.

III.

The above exposition leads inevitably to the following conclusion.

What Apollonius teaches us in the second of the two passages mentioned above can be upheld, viz.: a man who wishes to signify by a verbal form (this is evidently what Apollonius means) that he thinks of either παράτασις or συντελείωσις, uses the Present in the former, the Aorist in the latter case.

It is, however, only with considerable reserve that the reverse of the contention can be upheld, that is, what Apollonius teaches us in the first passage, viz.: when a person uses the Present, he thinks of παράτασις, when he uses the Aorist, he thinks of συντελείωσις. If we do not make this reserve, we are, indeed, confronted by this alternative: either we must discard the notion that the view we take of the context is the only conclusive criterion — which is inadmissible —, or we must make good the apparent incongruity of those numerous lawless Presents and Aorists — which appears to be impossible —. For in so far as, while upholding that criterion as ultimately conclusive and at the same time leaving those Presents and Aorists unexplained, we still adhere to the rule that Present and Aorist constantly represent the thought of resp. παράτασις and συντελείωσις, in so far we adhere to it at once on the strength of and notwithstanding one and the same thing, viz.: our view of the context; in doing which we are begging the question.

I N H O U D.¹⁾

Inleiding	1
I Het karakter van Praes. en Aor. Imper. enz. in 't algemeen.	2—26
a Volgens Apollonius Dyscolus	2
b Toelichting, aanvulling, precisering	3—26
1 Praesens ingeval van voortzetting van een reeds be- gonnen handeling	4
2 Praesens incohativum-durativum	5—6
3 „ durativum-finitivum	7
4 „ iterativum	8
5 Aoristus in verschillende schakering	9—12
6 „ en Perfectum	13—26
α Het verschil in karakter	13—15
β Het Perfectum impliceert de Aoristus	16—19
γ „ „ fungeert geheel als Aoristus	20—21
δ De Aoristus impliceert het Perfectum	22—23
ε „ „ fungeert geheel als Perfectum	24—26
II Nadere beschouwing van Praes. en Aor. Imper. enz.	27—63
a Praesens bij niet παρατακτικῶς gedachte handeling	27—30
b Aoristus bij παράτασις van de handeling	31—37
1 Zonder dat aan die παράτασις ook is gedacht	31—33
2 Terwijl „ „ „ „ „ „ „	34—37
α De spreker of schrijver laat dit formeel blijken	34—35
β „ „ „ „ „ „ „ het aan hoorder of lezer over dit op te maken uit de samenhang	36—37
c Praesens en Aoristus daar waar Aoristus en Praesens even goed of beter schijnen te passen	38—47
d Praesens en Aoristus in strijd met de leer	48—63
1 Praes., waar de gedachte aan παράτασις uitgesloten schijnt	49—61
2 Aor., waar men meent, dat de gedachte aan παράτασις juist uit de verbaalvorm moest blijken	62—63
III Konklusies	64—65

¹⁾ De cijfers duiden de §§ aan.

INDEX
locorum. 1)

	p a g.		p a g.
Aeschines		Apoll. Dyc.	
1. 19	39		3 sq.
148/50	54	<i>De Constr.</i>	49, n. 2
2. 46	39, 48 n. 1		61, n. 2
54 sq.	54	<i>De Adverbiis</i>	19, n. 1
60	38		49, n. 2
61	48	Aristophanes	
86	55, n. 2	<i>Ach.</i> 59	16, n. 1
91	48	333	27
Aeschylus		864	53
<i>Ag.</i> 538 sq.	52	1098 sqq.	51
906	}	<i>Av.</i> 676 sqq.	24
1035	32	<i>Eccl.</i> 57	}
1039	}	144, 169	16
1267	50	213	5
<i>Ch.</i> 504	27	517 sq.	13
869	53, n. 2	554	16
<i>Eum.</i> 115	}	621	45
135	11	833	}
255	53, n. 2	868 sq.	51
587 sqq.	29	963	18, n. 1
679 sq.	}	1014	56, n. 1
849 sq.	24	<i>Eq.</i> 51	50
<i>Pe.</i> 254 sq.	}	118 sq.	52
291 sqq.	12	147 sqq.	32, n. 2
658 sq.	51	504	12
844 sqq.	11	909	50
<i>Pr.</i> 625	10	970 sqq.	51
697	12	1036	43
783	10	1356	10
998	19	<i>Lys.</i> 189	10
<i>Su.</i> 316 sqq.	57	210	}
773	11	214	54
908	27	362	31
Alexis	7, 12	434	58 sq.
Anacreon	51	455	59
Andocides		503	6, n. 1
1. 95 sqq.	16, n. 2	533 sq.	18
116	55 sq., n. 3 en 4	714	10, 45
Antiphon		733	10
2 δ 10	25	829	51
5. 20 sqq.	54, noot	834	50
75	15	915	10

1) Zie ook Index rerum en Inhoud.

OVER DE TEMPORA VAN DE IMPERATIVUS EN DE CONJUNCTIVUS ENZ. 77

	p a g.		p a g.	
Aristophanes		Bacchylides	Excurs	
<i>Lys.</i> 920	}	3. 2 sq.	42	
925		5. 81 sq.	58	
948		178 sq.	42	
1036		<i>Scol.</i> 1. 1 sq.	52	
1122 sq.		Callinus		
1216	13	1. 5	39	
<i>Nub.</i> 196	}	Com. anon.	31	
<i>Pax</i> 197		Zie ook <i>Trag. anon.</i>		
203		18, 20		
260				
383 sq.		6	Crates	39
439	12	1. 3	40, 53	
962 sqq.	26	Cratinus		
974—1016	67	Demosthenes		
1020 sq.	51	1. 9	20, n. 3	
1053	49	9. 44	16, n. 2	
1066	26, n. 1	11. 17	15	
1108	12	18. 37, 115	38	
1109	51	73, 106	52	
1227	52, n. 1	118, 155	38	
<i>Pl.</i> 215	45	267	48	
255	50	289	38	
353 sqq.	8	19. 46	8	
598 sq.	40	61	52	
1091	45	82	31	
<i>Ra.</i> 122	53	21. 130	56, n. 1	
165 sq.	59	23. 60	16, n. 2	
301	50	28. 10/13	53 sq.	
302	7	30. 17	39	
498	52	42. 26	7	
504 sq.	8	44. 45	48, n. 1	
605 sq.	51, n. 1, 59	45. 25	5	
835	45	25 sq.	50	
1409	16	54. 39	18	
1414 sqq.	28 sq.	58. 42	55, n. 2	
<i>Thesm.</i> 216	31	59. 78	55, n. 3	
219 sqq.	58	Dinarchus		
255	52, n. 1	1. 27	54	
638	57	Dion. Thrax	55, n. 3	
763 sq.	13		49, n. 2	
930 sq.	9, 59	<i>Schol.</i>	}	
1184	16			4, n. 3
<i>Ve.</i> 25	10, 45	Euphro	24, n. 1	
37	6, 40, 53	Euripides	19 sq.	
180	6	<i>Alc.</i> 509 sq.	52	
652	6, 53	541	27	
919	43	1020 sq.	12/14	
1498 sq.	33	1110	57, n. 1	
Aristoteles		1112	31	
<i>Eth. Nic.</i> 1173 ab	11, n. 1	1119	12, noot	
Athenaenus		<i>Andr.</i> 71	}	
4. 165 f	34, noot	74		27
		87 sqq.		44

Euripides		pag.	Euripides		pag.
<i>Andr.</i>	266	16	<i>fr. N.²</i>	133	26
<i>Ba.</i>	775 sq.	15		507	27
	1115 sq.	10		638	26
	1120 sq.	10, 45		781	28 sq.
<i>Cy.</i>	613 sqq.	28 sq.		833	26
	616	49		1090	46 sq.
	669	27	<i>Hyps.</i>	31 (v. A.)	6
<i>El.</i>	360	57, n. 1	<i>Rhesus</i>	800 sq.	27, n. 2
	850 sq.	45		863 sqq.	27/29
<i>Hec.</i>	339 sq.	33		869	5
	426 sq.	52	<i>Γνώμαι μονόστιχοι</i>		41, noot
	1181 sqq.	44	<i>Gorgias</i>		
<i>Hel.</i>	133	27	<i>Palam.</i>	6—12	15
	317 sqq.	16	<i>Herodas</i>		
	862	27		6. 1	16
	993	31		7, 10	6, n. 1, 7
	1169 sqq.	56	<i>Herodotus</i>		
	1180 sq.	57		1. 83	18
	1231	7		206	35
	1257 sqq.	32		2. 35. 1	15
	1285 sq.	44		42. 1	18
	1419	7		44. 5	51
	1438 sq.	7		3. 52. 5	15
	1589 sq.	31		53. 3	14
	1639	14		4. 16. 2	41, noot
<i>Heracl.</i>	175 sq.	10	<i>Hesiodus</i>		42
	248	28, n. 1	<i>O.</i>	2	24
	384	27		276	41
	509	50		279	40
<i>Herc.</i>	1244	32		354	42
	1394 sqq.	28 sq.		629	
<i>Hipp.</i>	1298 sq.	27	<i>Th.</i>	1, 108, 114,	
<i>I. Au.</i>	1140	40		115?, 965	
<i>I. T.</i>	554	6, n. 3,		1021	
<i>Med.</i>	62 sqq.	45 (bis)	<i>Homerus</i>		
	1314 sq.	57	<i>A</i>	1	42
<i>Or.</i>	88	18		70	20, n. 3
	176	51		131 sq.	6
	636 sq.	43		202	24
	642 sq.	31		210 sq.	42 sq.
	781	32, n. 3		235	18, n. 2,
	1075	5, n. 2		262	22 sq., n. 2
	1089 sqq.	5		282 sq.	19
	1342	51		555 sq.	52 sq.
<i>Ph.</i>	1077	10		565	18
	1444	27		586 sqq.	27/29
	1687	18, n. 1		586 sqq.	16, n. 1
<i>Tr.</i>	294 sqq.	57	<i>B</i>	331 sq.	13
	304	24		340	8
	464 sq.	18		484	35
	466 sq.		<i>Γ</i>	406	42
					16

Homerus	p a g.	Homerus	p a g.
Δ 243 sqq.	26	λ 93 sq.	24
244 sq.	16	\omicron 12 sq.	28 sq., n. 2
E 685	35	π 44	15 sq.
Z 124 sq.	19	102	35
164	17	ρ 463 sq.	26, n. 1
Θ 269 sq.	41	σ 105	16
427 sqq.	34	τ 200 sq.	26, n. 1
I 260 sq.	52	ν 262	} 16
K 145	} 22 sq., n. 2	χ 488 sq.	
172		34	ψ 131 sqq.
173 sq.	5	<i>Hom. Hymnen</i>	} 42, noot, Excurs
192	43	<i>Inscripties</i>	
285	22 sq., n. 2	<i>Isaëus</i>	} 16, n. 2, 38, 61, n. 1
Π 22	27	3. 53	
29	38 sq.	5. 6/38	
457	34 sq.	7. 21 sq.	
495 sqq.	41	9. 30	54
P 647	16	<i>Isocrates</i>	54, noot
732 sq.	41	1. 34	54
Σ 178	41	4. 8. 10	50
T 315 sqq.	8	141	41, noot
Y 24	26	149	9
178 sq.	16	7. 77	18
354	18, n. 1	8. 18	19
Φ 119	41	63	21 sq.
184	35	121	18
263	} 53	16. 4	} 17
274		26	
340 sq.	26	19. 10	18
373,	26, n. 1	<i>Lycurgus</i>	
379	27	<i>Leocr.</i> 129	52
X 222	22	<i>Lysias</i>	
225	36	1. 13	8
Ψ 72	16, 22	4. 20	11
97 sq.	35	6. 55	12, 23
237 sqq.	13	7. 10	50
443	26, n. 1	12. 4	19
Ω 226	10	24	59
337 sq.	42	56	8
360	36	100	23
560 sqq.	35	13. 93	20
α 1	30, 52	18. 18	11, n. 2
10	22 sq., n. 2	21. 10	55
281	28 sq., n. 2	24. 4	14
284	27/29	27. 16	6, n. 3
339 sqq.	19	30. 20	20
β 279	26, n. 1	<i>Menander (v. L.³)</i>	
γ 316 sq.	35	<i>Agric.</i> 41	52
ε 300	35	<i>Circumt.</i> 359 sqq.	17
ζ 160	30	366 sqq.	20, n. 1
η 82 sq.	30	<i>Discept.</i> 188 sq.	57
224 sq.			
ϑ 492 sq.			

Menander (v. L ³)		pag.	Plato		pag.	
<i>Discept.</i>	220 sq.	}	<i>Euthyd.</i>	285 B	31	
	341			C	31, 32, n. 3	
	379 sq.			287 CD		47
	475		}		288 C	8
	476/79				295 E	}
	518		296 B	55		
<i>Sam.</i>	154	}		C		
	168			297 B	12 sq., 45	
	313			D	55	
<i>Fab. inc.</i>	29		<i>Euth.</i>	5 B	6	
<i>fr.</i>		14, 20, n. 1		15 D	10	
<i>N. Testament</i>		}	<i>Gorg.</i>	447 BC	33	
<i>Joh. Evang.</i>	19. 22		20 sq., n. 3		448 D	37, noot
<i>Paul. 2 Cor.</i>	11.	24, n. 1		458 B	33	
	24 sq.	20 sq., n. 3		474 C	55	
<i>Pindarus</i>		42 sq., n.; Exc.		486 C	9	
<i>I.</i>	5. 62	}		489 A	45	
<i>O.</i>	1. 17 sq.		58		492 E	26
	75/85	67		506 B	9	
	2. 98 sq.	58	<i>Hipp. mai.</i>			
	7. 90 sq.	25		287 A	9	
	9. 12 sq.	58		288 E	}	
	10. 18 sqq.	32		291 B		55
	13. 101 sq.	18		D	6, n. 1	
<i>P.</i>	4. 90	55 sq., n. 4		300 B	55	
	284	25		301 D	31	
	5. 109 sqq.	24		302 C	54	
<i>Plato</i>			<i>Hipp. min.</i>			
<i>Ap.</i>	20 E	}		364 E	22 sq., n. 2	
	21 A		12		365 D	59
	26 B		47		373 C	45, n. 2, 59
	30 B		31	<i>Io</i>	532 E	20 sq., n. 3
	30 C		12	<i>Lach.</i>	181 A	7
	35 C		17		C	45, n. 2
	40 B		41		187 A	25
<i>Charm.</i>	161 B		38		D	38, noot
	162 B		8		188 A	19
	E		54		189 B	54
	163 B	34, noot, 54		D	25, 54	
	164 DE	52		194 A	13, 37, noot	
	165 C	12		196 C	31, 54	
	174 A	20, n. 3		197 D	10	
<i>Crat.</i>	417 E,	}		201 BC	37, noot	
420 C, 421 A	A		34, noot		C	45, n. 2
	435 E	50	<i>Leges</i>		}	
<i>Crito</i>	44 A	18, 29		1. 637 C		6
	44 B	31		2. 662 DE	Addenda	
	45 A	}		3. 676 B	19, n. 2	
	46 A		45, n. 2			}
	50 C		6		5. 736 B	
<i>Euthyd.</i>	278 D	14, 46		739 E sq.	37	
	E	46		740 C	40	
	285 AB	25				

Plato		pag.	Plato		pag.
<i>Leges</i>	5. 742 B	33, n. 3	<i>Rep.</i>	336 CD	47
	6. 753 D	59		338 A	45
	754 E	33, n. 3		6. 485 A	} 17
	755 A	14, 39		B	
	D	33, n. 3		10. 607 C	15
	774 C	15, 18	<i>Soph.</i>	217 C	10
	7. 804 B	45		221 D	25
	C	15		222 B	} 31 sq., n. 2 38, noot
	8. 842 E	15		225 D	
	843 B	33, n. 3		E	} 46
	9. 871 A	15		227 C	
	872 C	12		228 A	} 25
	874 C	16		237 B	
	10. 884	15		238 A	37, noot
	909 E	33, n. 3		242 A	45
	11. 913 C	41		246 C	10, 19
	918 D	15		E	17, n. 2
	12. 946 E	16, n. 2		248 A	54
<i>Lys.</i>	204 B	10		260 B	17, 51
	208 A	54		262 E	25
	219 B	12		265 B	7
<i>Menex.</i>	236 A	25		266 D	} 25
	C	37		268 C	
<i>Meno</i>	71 D	45	<i>Symp.</i>	173 E	45, n. 2
<i>Parm.</i>	141 DE	20 sq., n. 3		175 C	16
<i>Phaedo</i>	60 A	49		D	18
	64 AB	11, n. 2		205 B	6
	95 B	45		214 D	36
	117 A	45, n. 2		E	37, noot, 40
	C	8		215 A	41
<i>Phaedr.</i>	263 E	53		217 B	6, 40, n. 2
	278 B	14		C	16
<i>Phil.</i>	18 D	25		222 E	45
	24 A	38	<i>Theaet.</i>	143 C	9
	26 D	25		146 B	6, n. 3
	31 D	7		169 C	45
	48 D	46		202 E	16
	50 E	31 sq., n. 2		208 E	25
	51 D	46	Plutarchus		
	65 A	55 sq., n. 4	<i>Vita Pomp.</i>	60	14, n. 1
<i>Politic.</i>	257 B	45	Polybius		} 20 sq., n. 3 62, n. 2;
	C	33	Sappho		
	263 E	} 46	Sophocles		
	264 B			<i>Aj.</i>	384 sqq.
	265 D	17, 46		545	52, n. 1
	287 B	51		1107	5
<i>Protag.</i>	311 A	36	<i>Ant.</i>	544	10
	316 BC	38		760 sq.	49
	320 C	45	<i>El.</i>	39 sq.	16, 24
	338 D	12		633	40
<i>Rep.</i>	1. 327 B	32		830	10
	328 D	45, n. 2			
	330 A	11, n. 2			

Sophocles		p a g.	Sophocles		p a g.
<i>El.</i>	854 sqq.	40	<i>Tr.</i>	801 sq.	5
<i>Oe. C.</i>	23	17	<i>Indag.</i>	121	18, n. 1
	49	}	Theognis	1323 sqq.	} 41, noot; Excurs
	142				
	179 sqq.	5	Theophilus (com.)		25
	192 sq.	40	Theopompus (hist.)		34, noot
	204	27	Thucydides		
	211	39 sq.	1. 1. 1.		20 sq., n. 3
	212 sqq.	55	26. 5		7
	235 sq.	40	123. 1		20 sq., n. 3
	248	49	3. 22. 1		} 37 sq.
	515	10	3		
	729 sqq.	10 sq.	5. 26. 1		22 sq., n. 2
	1253	17	6. 34. 4		15
	1432	10	Tragici		
	1441 sq.	6	Astyd. fr. 5 N.		52
<i>Oe. R.</i>	9 sq.	27	anon. 90 N.		45 sq.
	326	10	Tyrtaeus		
	544	43	(<i>Anth. lyr.</i> ed. D.)		
	548	40	2. 2		24
	767 sq.	29	7. 21 sq.		18, n. 1
	1056 sqq.	43 sq.	8. 29 sq.		39
	1117	}	Xenophon		
	1128		18	<i>An.</i> 1. 1. 3	
	1153	44, noot	2. 13		6
	1165	6, 44, noot	3. 1 sq.		8 sq., noot
	1340	49	2. 2 sq.		16
	1370	6	4. 7		} 7
	1410 sqq.	49	5. 2		
	1456 sq.	5, n. 2	8. 17		8
	1480	51	18		} 26, n. 1
	1486 sqq.	34, noot	10. 1		
<i>Ph.</i>	201	7, 50	10 sq.		8
	210	50	14		} 26, n. 1
	332	40	16		
	416 sqq.	27/29	2. 1. 10		8
	635 sqq.	7	3. 24		8 sq., noot
	748 sq.	31	6. 2 sq.		12
	764 sqq.	8, 13 sq.	3. 1. 24		49
	776	50	2. 32		} 39
	789	}	33		
	809		10	4. 8. 4	
	879	}	16		} 26, n. 1
	886 sq.		32	18 sq.	
	1075 sq.	12	20		8
	1179/81	10	5. 1. 2		} 55 sq., n. 4
	1275	}	4		
	1286		40	11	
	1287	50	3. 3		25
	1400 sq.	39	5. 2		8
	1402	}	8		
	1408		7		
<i>Tr.</i>	436 sq.	10			

	p a g.		p a g.
Xenophon		Xenophon	
<i>An.</i> 5. 5. 13	25	<i>Hell.</i> 1. 5. 14	11, n. 2
6. 18	} 26	3. 5. 19	} 8
8. 17		4. 2. 23	
6. 1. 22	18	3. 7	} 11, n. 2
2. 8	8	17	
5. 26	6 sq.	4. 3	} 8
7. 3. 6	39	10	
4. 9	30 sq.	6. 4	11, n. 2
6. 35	6 sq.	5. 1. 27	} 8
<i>Cyr.</i> 1. 2. 1	27	2. 31	
6. 1	8	3. 6	} 8, 26, n. 1
44	39	4. 45	
46	} 20, n. 3	6. 5. 10	} 11, n. 2
3. 1. 31/33		54	
37	49	4. 13	} 20, n. 3
2. 11	8	<i>Hiero</i> 1. 2	
3. 46	12	<i>Mem.</i> 4. 2. 19	15
4. 5. 17	49	<i>Symp.</i> 1. 12	} 31
26	18	13	
5. 3. 19	52	2. 10	} 20 sq., n. 3
49	51	3. 5	
53	7	4. 5	46
6. 1. 17	10	31	25
3. 18	12	45	6
4. 19	47	<i>De ven.</i>	41, noot
7. 2. 2	8	9. 2	40
3	} 20, n. 3	12. 18	21, n. 1
8. 1. 38		47, n. 1	
3. 6	39	Terentius	
4. 5	40 sq.	<i>Ph.</i> 195	} 17
6. 12	47	Vergilius	
<i>Hell.</i> 1. 1. 17	11, n. 2	<i>E.</i> 9. 43	
1. 29	12		

r e r u m.

	p a g.
Aoristus min of meer kortaf	33, 45, n. 2, 61, n. 1
„ praegnant gebruikt	55 sq., n. 4
„ en Praesens (<i>ἀνάβηθι, λαβέ, κάλει, λέγε</i>) bij de Oratoren of ook algemeen geijkt	56
„ en Praesens in gebeden	Excurs
„ „ „ „ gen.-iteratieve zinnen	41, noot
„ „ „ verbonden met een ad- verbium van wijze . .	47, n. 2
„ „ „ verbonden met <i>εἰ βούλει</i> en dgl.	31 sq., n. 2, 37, noot
„ „ „ verbond. m. een ontkenning	41, noot
„ „ „ „ „ <i>πρὸς + Gen.</i> . .	44, noot
„ „ Imperfectum	7 sq., 55, n. 2, 62, n. 2
Infinitivus Praesens voor het verbaalbegrip . .	34, noot
Metrum en rythme (invloed van)	57, n. 2
Participium en Infinitivus Praesens incoh.-dur. .	8
„ Praesens naast Imperativus Aoristi .	38, noot
